

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2008 оной ноябриин 6 Четверг
№ 128 (21671)
Намарай үлүү һүүл харын 8 гарайгай 5

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

БҮХЫ АРАДАЙ НЭГЭДЭЛЭЙ ҺАЙНДЭР

Ноябриин дүрбэндэ Соведадүдэй талмай дээрэ Бүхы арадай нэгэдэлгын һайндэр тэмдэглэгдэбэ. Тус һайндэр Росси гүрэндэ һаяхан тэмдэглэжэ эхилээ.

«Бүхы арадай нэгэдэлэй үдэр ондо ондоо социальна бүлэгүүдэй, үндэнэ яһатанай болон шажан мүргэлнүүдэй түлөөлэгшэд нэгэдэжэ, булта нэгэ түүхэтэй, нэгэ ерээдүйтэй арад гэжэ мэдэрнэ ха юмбиди», гэжэ Улаан-Үдын мэр Г.А.Айдаев митинг дээрэ үгэ хэлэбэ.

Арадай Хуралай депутадуудай «Единая Россия», «Справедливая Россия», «ЛДПР», «КПРФ» гэхэ мэтэ партинуудай түлөөлэгшэдэй амар-

шалгын үгэнүүдые хэлэһэнэй һүүлээр «Единство духа» гэнэн зүжэглэмэл концерт эхилбэ. Эндэ 1612 оной Кузьма Минин болон Дмитрий Пожарскийн ударидалга доро арадай журамта сэргэй үйлэ хэрэгүүдэй үзэгдэлнүүд харуулагдаба.

«Молодая гвардия» гэнэн залуушуулай бүлгэмэй түлөөлэгшэд Россин тугуудые болон бусад гүрэнэй һүлдэ тэмдэгүүдые, гимнын үгэнүүдые сугларагшадта тараагаа.

Эржена БАТОРОВА.
Авторай фото.

АНДА ХОТОНУУДЫЕ ХОЛБОХОНЬ

Һаядаа иигээд Улаан-Үдэ болон Хүлэн-Буйр гэнэн хотонуудай хоорондо агаарай холбоо тогтоогдохонь.

Улаан-Үдэ хотын Захиргаанай хэблэлэй албанай мэдээсэхээр, 2001 онһоо эхижэ, Буряад оройной ниислэл Улаан-Үдэ болон Дотор Монголой Хүлэн-Буйр хоёрой хоорондо анда хотонуудай харилсаа холбоон тог-

тоогдонхой. Нэрлэгдэгшэ хотонуудай предприятинууд экономикын, хүдөө ажахын болон худалдаа наймаанай талаар хоорондоо ашагтайгаар харилсана.

Энэ намар Улаан-Үдэ хотын һайндэрые тэмдэглэхэ үедэ Дотор Монголоо ерэнэн делегаци хоёр хотонуудай хоорондо

агаарай сэхэ холбоо тогтоохо дурдхал хэһэн байна. Ниислэл хотымнай захиргаанай толгойлогшо Геннадий Айдаев энэ дурадхалыень дэмжээ. Агаарай энэ холбоон хадаа олзын хэрэг болон аяншалга хүгжөөлгэдэ эхэ түлхисэ боложо үгэхэ байна.

Наталья КОВАЛЬЧУК.

УРГАСА ХУРЯАЖА ДҮҮРГЭХЭНЬ

Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министертвын тарьяан ажалай таһагай һүүлэй мэдээһүүдээр орооһото ургамалнуудые хуряалгын хүдэлмэринүүдэ дүүрэхэ дүтэбэ.

Республикымнай 14 аймагууд ургаса таряагаа хуряажа абаба. Үлэһэн 4 аймагууд эдэ хүдэлмэринүүдые дүүргэхэ болоо. Нэрлэбэл, Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Тарбагатайн, Түнхэнэй аймагууд болоно. Республикымнай тарьяан ажалай хүдэлмэришэд энэ жэлдэ 84498 гектар талмайһаа орооһото ургамалнуудай ургаса хуряагаа. Энэнь хуряагдаха бүхы талмайн 95,9 процентнь болоно. Гэхэтэй хамта 99509 тонно орооһо тарьяанай ургаса сохигдоо, энэнь нёдондонойхидо орходоо, һураггүй ехэ болоно. Дунда зэргээр гектар бүриһөө 12,9 центнер ургаса хуряагдаа, үнгэрһөн жэлэйхидэ орходоо, һураггүй һайн гэжэ тоологдоно. Кабанскын аймагай таряашад тарьяалангай гектар бүриһөө 18,8 центнер хуряажа абаа гэхэ гү, али хамта дээрээ 7517 тонно хадажа абаа. Хэжэнгынхид гектарһаа 17,7 центнер хуряагаа. Энэ нютагта хамта дээрээ 1380 тонно тарьяанай ургаса абтаа. Прибайкалийн аймаг гектар бүриһөө 16,4 центнер орооһо сохёо. Тиигэжэ 2213 тонно орооһото ургамалнуудай ургаса хуряагдаба гэһшэ. Олонхи аймагуудта яһала бараг ургаса хуряажа абаа гэжэ тэмдэглэхээр.

Эрдэм БУДАЕВ.
Буряад Республикын хүдөө нютагуудай мэдээсэлэй-методологическа түб.

Вниманию наших читателей и общественности республики

Газета «БУРЯД ҮНЭН - ДҮХЭРИГ» проводит конкурс

«БУРЯД ҮНЭН - ДҮХЭРИГ»: «ЛУЧШИЕ ЛЮДИ БУРЯТИИ»

Конкурс объявлен с 1 ноября 2008 года.

ЦЕЛЬ КОНКУРСА

Красота души и тела, ум и талант, успех и достижения в деятельности, приносящей добро обществу и личности, и все то, что возвышает человека, должны быть достоянием не только близкого, но и широкого круга людей.

I. КОНКУРС ПРОХОДИТ ПО 8 НОМИНАЦИЯМ:

1. «Наран Гоохон-2008» («Мисс Дүхэриг-2008»)
2. «Баатар Мэргэн-2008» («Буряад үнэн-Баатар-2008»)
3. «Гуа сэсэн хатан-2008» («Женщина года-2008»)
4. «Сагаан үбгэн-2008» («Вершина мудрости-2008»)
5. «Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-2008» («Современная семейная пара-2008»)
6. «Аза талаан-2008» («Улыбка фортуны-2008»)
7. «Аласай холбоон-2008» («Мир и Бурятия-2008»)
8. «Буян хэшэг-2008» («Милосердие-2008»)

II. ЧТО НУЖНО ДЛЯ УЧАСТИЯ В КОНКУРСЕ?

- 1) Рассказ о герое конкурса - 3-4 листа.
- 2) Фотография героя конкурса размером не менее 6х9 см.

III. В КОНКУРСЕ УЧАСТВУЮТ КАК АВТОРЫ КОНКУРСА ВСЕ ЖЕЛАЮЩИЕ

IV. УСЛОВИЯ КОНКУРСА ПО НОМИНАЦИЯМ

ГЕРОЯМИ КОНКУРСА МОГУТ БЫТЬ:

1. «Наран Гоохон-2008» («Мисс Дүхэриг-2008») - девушки до 25 лет, красивые и обаятельные, имеющие определенный успех в учебе и в труде, в области науки, литературы и искусства и т.д.;
2. «Баатар Мэргэн-2008» («Буряад үнэн - Баатар-2008») - мужчины до 50 лет, добившиеся заметных успехов в своей деятельности, в т.ч. в учебе и спорте, в науке и искусстве, на государственной, муниципальной и военной службах;
3. «Гуа сэсэн хатан - 2008» («Женщина года-2008») - женщины делового круга, из мира культуры и спорта, образования и медицины, производства и социальной сферы, также женщина - мать (старше 25 лет);
4. «Сагаан Үбгэн-2008» («Вершина мудрости-2008») - мужчины старше 50 лет, достигшие вершин мудрости, имеющие значительные и выдающиеся результаты в творческом, созидательном труде на благо народа;
5. «Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-2008» («Современная семейная пара-2008») - мужчина и женщина, создающие счастье и благополучие семьи, современные деловые и интересные люди;
6. «Аза талаан-2008» («Улыбка Фортуны-2008») - человек, которому улыбнулась Фортуна, а она дарит счастливые минуты и дни в большом и малом, в серьезных делах и в ситуациях из разряда самых неожиданных, даже смешных;
7. «Аласай холбоон-2008» («Мир и Бурятия-2008») - государственные и политические деятели, люди культуры и спорта, науки и техники, бизнеса и предпринимательства, живущие за пределами республики и внесшие заметный вклад в экономическое и культурное развитие Республики Бурятия;
8. «Буян хэшэг-2008» («Милосердие-2008») - бизнесмены и предприниматели, занимающиеся меценатской деятельностью.

В каждой номинации будут выявлены по 1-2 лауреата. От одного автора принимается один очерк.

Прием материалов завершается 1 декабря с.г.

Оргкомитет конкурса.

ПОЧТА РОССИИ с 10 по 15 ноября 2008 года

НЕДЕЛЯ ПОДПИСКИ

во всех отделениях почтовой связи

СКИДКИ на услуги связи 20 %

Подписывайтесь на любимые газеты и журналы и наслаждайтесь чтением!

ВЯЧЕСЛАВ НАГОВИЦЫНАЙ

Октябриин 2-ой үглөөгүүр «Бурятия» гэхэн гүрэнэй теле-радиокомпаниин радио-дамжуулгын студида Вячеслав Владимирович НАГОВИЦЫН агаарай долгиндо гаража, сэхэ ута-наар радио шагнагшадай асуудалнуудта харюусаба. Олон асуудалнууд табигдаа. Тиймэнэ республикимнай толгойлогшо үгтээн богонихон саг соо бултандань харюусажа үрдээгүй. Сэхэ ута-наар болохон хөөрэдөөнэй үедэ Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.НАГОВИЦЫНАЙ харюусажа үрдээгүй асуудалнуудта үгтээн харюуныуды мүнөө толилхоннай.

амжалтатай бээлүүлэгдэжэ байнхай. Үнгэрхэн жэлдэ 490 залуу гэр бүлэнэр гэр байрын сертификатууды абба. Тэрэ тоодо залуу мэргэжэлтэдэй бүлэнүүд иимэ сертификатууды абба. Мүнөө жэлдэ залуу мэргэжэлтэдэй 218 гэр бүлэнүүд энээндэ хүртэхэ юм.

- «Үмхиржэ хандаржа бай-хан байранууднаа зөөлтэхэ программа хэр дүүргэгдэнэ? Энээнэй түлөө хэн харюусалгатай, хэды жэлдэ бээлүүлэгдэхэ болзортой?»

(Галина Иннокентьевна, 72 наһатай).

- Манай эндэ энэ программы бээлүүлжэ эхилхээр 9,8 мянган дүрбэлжэн метр талмайда шэнэ гэрнүүд баригдаа, үмхиржэ хандаржа байхан байранууд 5,1 мянган дүрбэлжэн метр талмайда хэльбэн шэнэлэгдээ. Энэ программын ёшоор Улаан-Үдэ болон Северобайкальск хотонуудта байрын гэрнүүд баригдахаар лэ гэшэ. Байгша ондо Северобайкальск хотодо олон байртай байшан гэр баригдаха ёшотой. Тийхэдэ Таксимо хууринда 40 байртай ажаһуудалай гэр баригдаха түсэбтэй. Бүхы шатын бюджетүүдхэ номолододог мүнгэнэй ехэнхи хубинь БАМ шадарай аймагуудта эльгээгдэнэ. Юуб гэхэдэ, Северобайкальскын болон Муяын аймагуудта саг зуурын байранууд баригдаһан тула мүнөө болоходо халан хандаржа байнхай. Энэ программы бээлүүлжэ эхилхэн саһаа хүнүүдэй ажаһууа аргагүй болохон гэр байранууд 35,3 мянган дүрбэлжэн метр талмайда усадахада, 2569 хүнүүд ондоо байрануудта нүүхэн байна.

Үнгэрхэн жэлдэ республикимнай Правительство «Социальная зорилготой гэр байра барилга болон Буряад Республикын гэр байрын жасаһаа үмхиржэ хандаржа байхан гэрнүүды 2008-2025 онуудай туршада усадалга» гэхэн республикын хэмжээндэ бээлүүлэгдэхэ шэнэ программа баталан абба хэн.

- Хүнгэлэлтэтэйгөөр үгтэхэ списоктэ хэрэгтэй эмүүд үгы. Нэгэдэхэ поликлиникэдэ анализууды тушаахада хүшэр байдалтай, муугаар хангана. Элүүры хамгаалгын министрствэдэ энээнэй тушаа хэмжээнүүды абанагүй.

(Наһанайнгаа амаралтада гараһан эхэнэр, нэрэ обогоо хэлээгүй).

- Хүнгэлэлтэтэйгөөр эрэмдэг бээтэй хүнүүдтэ үгтэхэ эмүүд юундэ таһалданаб?

(Клавдия Георгиевна Фокина).

- 1997 оной июлиин 17-до абтаһан 178-дахы дугаарай Федеральная хуулитай зохилдуулан, гүрэнэй талаһаа социальная туһаламжада хүртэхэ эрхэтэй зарим ажаһууушадта үгтэхэ эмүүдэй тоологынь Россин Федерациин Элүүры хамгаалгын болон социальная хүгжэлтын министерство тодорхойлобо баталдаг гэжэ ойлгохо хэрэг-

тэй. Ямар эмүүд үгтэнгүйб гэжэ тодорхойгоор хэлэхэ байгаат. Эмүүдэй тоололго жэл бүри шэнээр харагдажа, бүридэлын шэнэлэгдэжэ байдаг.

Танай асуудалай хоёрдохи хубидань иигэжэ харюусаха байнаб. Республикимнай Элүүры хамгаалгын министрствын хүтэлбэрлэгшэд намда иигэжэ мэдээсэбэ: нийслэл хотымнай нэгэдэхэ поликлиникын лабораторидо үбшэнтэдэ сагаар хубаажэ абадаг байна. Үглөөнэй 8-һаа 9 болотор нэгэдэхэ отделение хандаһан үбшэнтэдэй анализууды тушаан абана, 9 саһаа 10 час хүртэр - дүрбэдэхэ, харин 10 саһаа 11 час хүртэр мэргэжэлтэ врачнуудта хандагшад, гэмэлтээн хүнүүд анализуудаа тушаадаг байна.

Энээнэй ашаар лабораторидо хандагшадтай оошор хоёр дахин бага болохой. Ажаһуушадта энэ график тухай мэдээсэгдэнхэй, зүгөөр үбшэнтэд урдында адли лабораторийн хүдэлжэ эхилхэдэ, үглөөгүүр эртэ булта агсажа ерэнэ. Шэнэ график сахинагүй. Энээнхэ боложо, лабораторийн нээгдэмсээр 10-15 хүн оошор болохонхой байна.

- Дүрбэдэхэ поликлиникэдэ оошорнууд үсөөрнэгүй. Урид бэшэбэбди гэжэ үшөө доро юумэ хээ.

(Николай Николаевич, Улаан-Үдэ хотын ажаһуушад).

- Оошорто хүнүүдэй олон гү, али үсөөн байха гэшэ ахамад врачай хүдэлмэриһөө дулдыдана. Элүүры хамгаалгын министрствэдэ хандажа, хотын дүрбэдэхэ поликлиникэдэ юундэ ехэ оошор болоноб гэжэ ушар шалтаганийнь элирүүлхынь даалгааб.

- Октябриин 1-дэ терапевт эмшэндэ ехэ түргөөр бээ шалгуулаад гарааб. Зүгөөр рецепт бэшэхэдэ, аяар дүрбэн час үлхүтэй болоо. Рецептүүды түргөөр бэшэжэ үгдэг болгохо аргагүй юм гү?

(Александра Романовна Мангутова, Могогоевой үйлсын 2-дохи гэрэй 3-дахы байра).

- Хүндэтэ Александра Романовна! 1-дэхэ поликлиникэдэ 42-дохи таһалтада үбшэлхэн хүнүүдтэ бултандань хүнгэлэлтэтэйгөөр эм домууды абха рецептүүды 12.30 минутаһаа 17.00 саг хүртэр бэшэжэ үгдэг юм байна. Участково терапевт хүнгэлэлтэтэйгөөр эм домууды абха рецептүүды дуратай сагтаа ерээд танай абахаар бэшэжэ үгэхэ аргатай.

- Авиазаводой оршодог хууринда ажаһуудагби. Манай поликлиникэдэ врач-травматолог үгы.

(Багма-Галсан Рагнаевич Багмаев).

- 2008 оной май нараһаа эхилжэ, хотын 4-дэхэ поликлиникын врач-травматолог түхэрэн сүүдхын туршада хүдэлдэг 1-дэхэ травмунктада хүдэлхээ ороо. Мүнөө үедэ эндэхэ поликлиникын врач-хирург гэмэлтээн хүнүүды үзэдэ болонхой.

- 2-дохи поликлиникэдэ врач-эндокринолог үгы.

(Алла Ивановна Меркушева, Улаан-Үдэ хот).

- Энэ асуудал шийдэхэлы хотын 2-дохи поликлиникын ахамад врач хиналта дороо абанхай. Республикын эндокринологийн түбэй ахамад врачтай уридшалан хэлсэхэнэй ёшоор энэ түбэй врач эндокринологээр 2-дохи поликлиникэдэ хүдэлхэ болоо. Тэрэ хоёр газар ябажа хүдэлхэ хэлсээтэй.

- Октябрьска районной захиргаан гаражнуудай бүлгэмүүды юридикескэ ноур болоты гэжэ баадхана. Энэмнай хэр хуулийн ёшоор болохо болоноб?

(Владимир Иванович).

- Захиргаан зүб. Россин Федерациин Газарай кодекссын ёшоор, газарай налог түлэлтэй энэнь холбоотой. Хэрбээ танай бүлгэм гү, али кооператив газараа үмсэхэ дуратай хаань, юридическэ ноур болоод байбаль, энээнэй бүтээхэдэнь бэлэн байха. Юридикескэ ноур болохон гаражнуудай бүлгэм гү, али кооперативта өөһэдэнь эрхэнүүды хамгаалхаданьшье хүнгэн байха. «Юридикескэ ноурнууды болон олзын хэрэг эрхилгээды гүрэнэй бүридхэдэ абха тухай» 2001 оной августын 8-най 129-дэхэ дугаарай Федеральная хууляар иимэ бүридхэдэ ороходо болохо.

- Хэээ автобусууд хайнаар ябадаг болохо гэшэб, илангаяа үдэшын сагта гэхэн асуудал ханаа зобооно.

(Т.А.Дерова, пүхэрни Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ветеран байгаа).

- Үнэхөөрөөшье, 2008 оной сентябрь нарада автобусуудай графигаа ёшоор сахижа ябаагүй ушарнууд дайралдаа. Николай Петровой нэрэмжэтэ үйлсэдэ автомобильнууд олоороо сугларжа, харгы хааха ушар ходо дайралдаа. Энээнхэ гадна Ботаническая үйлсэдэ заһабарилгын хүдэлмэринүүд ойр зуура үнэргэгдөө. Эдэ бүгэдэнь болохон байха. Мүнөө хүн зонийе тордифогүйгөөр хангана. Дайнда хабаадагшын наһанайнь хани нүхэртэ хотын пассажирска транспортоор ябахадань хүнгэлэлтүүд олгогдодоггүй.

- Дулаагаар хангаагүй байхадань, юундэ тэрэнэй түлөө бидэ мүнэгэ түлэхэ болонобиди? Хүнүүдэй ханамжы юундэ хараада абанагүй?

(Любовь Григорьевна Коновалова, Выдрино шос.).

- Дулаагаар хангаагүй байхадань, мүнэгэ түлэхэ гэшэ ехэ буруул даа. Хэрбээ ямар нэгэн шалтаганаар Выдрино тосхондо дулаагаар хангажа эхилээдүй (имэ мэдээн намда үгы) гү, али хүсэд дулаасуулжа шадаагүй байһан ушартань энэ хангалгын түлөө түдбэри багаар абха ёшотой. Харин зунай сагта дулаагаар хангалгын түлөө түдбэри юундэ түлэнэбиди гэжэ ханаа хаатнай, бүхэли жэлэй туршада түдбэриетнай адли тэгшээр хубаажэ абыхын тула тийгэнэ гэшэ. Гэр байрын эзэдэй зарим нүхэсэлнүүд бодотоор дулаа хэрэглэхэнэйгээ түлөө түлэхэ шийдэхэбэри өөһэдөө мэдээд абадаг. Иихэдэ тэдэ үбэлдөө хураггүй ехэ мүнэгэ түлэхэ болоно. Харин зундаа түлэнгүй байха юм ааб даа. «Коммуналь-

на хангалганууды хэрэглэгшын нормативууды тогтоохо болон тодорхойлоху дуримүүды баталха тухай 306-дахы дугаарай болон «Эрхэгэдэ коммунальна хангалганууды олгохо гурим тухай» 307-дохи дугаарай Россин Федерациин Правительствын 2006 оной майн 23-да баталан абанан тогтоолнуудаар эдэ асуудалнууд гуримшуулагдадаг.

- Стадион эбдэжэ усадхаха тухай шийдэхэбэри хэн абааб? «Россин физическэ культура тухай» Россин Федерациин Хуули эбдэгдээ. Эбдэжэ, усадхажа болохогүй гэхэн прокуророй хануула хэгдэхэн байгаа. Үшөө шэнэ стадион баригдаагүй байна ха юм.

(Улаан-Үдэ хотын ажаһуушад).

- Буряда АССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадионийе эбдэжэ усадхаха болон тэрэнийе физкультура болон спортын олон үүргэ дүүргэхэ комплексын дэбисхэртэ бодхоохо тухай шийдэхэбэри намнаа урид байһан республикын толгойлогшо абба. Стадионий байра байдалынь хайса шэнжэлээд, иимэ шийдэхэбэри абтанан байгаа бээ. Иимэ газарта хүнүүд байжа болохогүй гэжэ манай республикадахи МЧС-эй, Госпотнадзорой, Роспотребнадзорой федеральная албанууд шийдхээ.

Мүнөө үедэ Сэлэнгын эрьедэ 10 мянган харагшады багтааха шэнэ стадион шууд түргэнөөр баригдажа байнхай.

- Жердевэй үйлсын 82-дохи гэрэй 64-дэхэ байра дулаасуулагданагүй.

(Прасковья Ивановна Болонева).

- Танай гэр мүнөө жэлдэ капитальная заһабарилгада ороо хэн. Дулаасуулжа хэрэгсэлүүды хэлгэхэ ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри дүүргэгдээ. Тийгэжэ бусаднаа хүүүдэ дулаагаар хангадаг түхээрэлгэдэ хабсаргадаа хэн. Мүнөө танай гэр хайнаар дулаагаар хангадаг болонхой.

Хэрбээ гэртэтайн хэрюуншэг байгаа хаань, дулаагаар хангадаг эмхидэ бэшэжэ хандагты. Мэргэжэлтэд ерэжэ, хайнаар дулаасуудаг болгохо хүдэлмэри хэжэ үгэхэ байна. Коммуналь хангалгануудайшье түлөө түлэхэ мүнгыетнай шэнээр тооложо үгэхэ.

- Брестская үйлсын 26-дахы гэрэй хажууда бог шорой хаядаг газар би болохонхой. Хэньшье тэрэнийе гуримшуулнагүй. Хотын захиргаан энэ асуудал шийдхэнгүй.

(А.П.Коркин).

- Бог шорой хаяха газар гуримшуулхын тула хубийн байрануудай эзэд өөрынгөө районной болбосон түхэлтэй болгодог комбинадтай хэлсэ баталха ёшотой. Улаан-Үдэ хотын захиргаанай бюджетэй мүнгөөр тала дайдаар эмхи гуримгүүгөөр хаягдаһан бүхы бог шорой саг үргэлжэ зөөхэ аргагүй ха юм даа. Жэшээлхэдэ, Брестская үйлсэдэ 50 гаран үмсын гэрнүүд оршоно. Харин оройдоол 11 гэрэй эзэд бог шорой зөөжэ хаяха тухай хэлсэ баталанхай. Ехэнхи эзэдэнь нарадаа 100 түхэр түлэхээ дурагүйдэнэ гэшэ бээ.

Байгша оной май нарада Брестская үйлсэдэ эмхи гуримгүүгөөр сугларһан бог шорой хотын бюджетэй мүнэгэ зөөрөөр хаягдаһан байна.

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

РАДИО ШАГНАГШАДТАЙ ХЭНЭН ХӨӨРЭЛДӨӨН

- Жолоошон хүнэй эшэхэ нюургүй ааша гарганадань би гомдол баринаб. Сентябрийн 22-го түмэр замай вокзалһаа 36-дахи маршрудай томо автобусто хуугаад ябааб. «Саяны» гэнэн буудалда бууха гээд жолоошондо Ветерануудай соведэй үгэнэн билет харуулааб. Энээндемни жолоошон ехэ бүдүүлгээр хандажа, элдэб ааша гаргаа, сүүмхэдэмни аашоо. Би тийхэдэнь тэрээндэ ветеранайнгаа үнэмшэлгэ харуулааб. Бидэ, ветеранууд, эшэхэ нюургүй иимэ ябадал тэсэхэ болообиди, энэнтэй яжа тэмсэхэ гээшэе?

(Улаан-Үгэ хотын пенсионер Мария Вампиловна).

- Депутатуудай Улаан-Үдын городской Советэй шийдхэбэрээр муниципальна пассажирска транспортаар 2008 оной январийн 1-һээ эхилжэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагшад, инвалидууд, тийхэдэ социальна дэмжэлгэдэ хүртэхэ эрхэтэй ветеранууд үнэмшэлгээ гү, али тусхай албанай үгэнэн билет харуулахдаа, түлөөлгүгөөр ябаха юм.

«Хотын маршрудууд» гэнэн муниципальна унитарна предприятие 36-дахи автобусой жолоошон В.М.Ябров тушаа мэдүүлгэ утаһаар дамжуулагдаһан байна. Энэ жолоошон тание нотариальна аргаар баталагдаагүй үнэмшэлгын буулгабари харуулаа гэжэ хэлээ. Мэдүүлгэ бэшэжэ үнэн бодото үнэмшэлгэ харуулхая тание аргаа гэнэ. Жолоошон тание гомдоохо нэгшье үгэ хэлээгүйб гэжэ мэдүүлээ. Юуб гэхэдэ, жолоошодтой пассажируудта ямараар хандаха гэнэн хөөрөлдөөн үнгэргэгдэһэн байна. Хэрбээе хожомоо иимэ ушарай дайралдал, Улаан-Үдэ хотын Захиргаанай транспортын управленидэ бэшэмэл мэдүүлгээр хандаха хэрэггүй.

- Мяханай комбинадай оршодог хууринда, ажаһуудаг газарһаамни гурба шахуу модоной зайда поликлиникэ оршодог. Таягтай нам шэнги хүндэ хүрэхэ ошохонь ехэ хүшэр лэ.

(А.И.Грязин).

- Манай республикада медикосанитарна туһаламжа үзүүлэгье шэнэлхэ түсэб абтанхай. 2011 он болотор Улаан-Үдэдэ, тэрэ тоодо 40-дэхи кварталда юрэнхы дүршэлтэй врачуудай хэдэн амбулаторинууды нээхээр хараалагдаа.

- Хүндэтэ Вячеслав Владимирович! Манай эндэ хүүргын барилга дүүрэнгүй, энэ зун ашаглалгада тушаахаар найдуулан байгаа.

(Петропавловка хууринай ажаһууша Леонид Ананьевич Ткачев).

- Хүндэтэ Леонид Ананьевич! Хүүргэ баригданхай. Зүгөөр хүүргэ дээрэ гараха, тэрэнтээ бууха замууд хүсэд түхээрэгдээгүй, асфальт хушалтань муу шанартай байгаа. Октябрийн 10-да хүүргэ захигшын болон харгы заһабарилгашадай хабаадалгатайгаар зүблөөн үнгэргэгдөө. Асфальт хушалтань ГОСТын эрилтэнүүдтэ харюусаагүй байгаа. Тиймэһээ тэрэ 4 сантиметрээр зузаан болгог-

доо. Октябрийн 24-дэ энээгүүр автомобильнууд ябажа эхилээ.

- Улаан-Үдэ хотын 20-дохи хургуули үнэнэй заһабарилгада ороогүй байгаа. Тусхай талмайшы түхээрэгдээгүй, хоройлогдоошьегүй, досоонь ямаршы таримал модод хуулгадаагүй байһан байна. Республикын хуралсалай болон эрдэм ухаанай министртэ хандаадыше үзэһэн байнабди, тезд мүнөөшые болотороо хэмжээнүүд абтаагүй.

(Улаан-Үгэ хотын ажаһууша).

- 20-дохи хургуули 1937 ондо түхээрэгдэһэн модон армаг хушалтатай байшанда түбхинэнхэй. Үнэнэй барилга гэжэ хараада абан, графигай ёһоор саг үргэлжэ заһабарилгын хүдэлмэринүүд үнгэргэгдэдэг. Техническэ талаар хайн байдалтай болгохо гэжэ оролдодог. Жэшээлхэдэ, 2001-2006 онуудта хушалтын армаг, хоорондох залгалаануудын хэлбэншэнэлэгдэһэн байна. 2007 ондо химийн таһалгада сэбэр агаар оруулдаг, уһаар хангадаг хэрэгсэлүүдын заһабарилгада. Хургуулие халуун уһаар хангаха түхээрэлгэ тодогодонхой. Байгша ондо санитарна эрилтэнүүдэй ёһоор, хоёрдохи дабхарайнь доодо шала шэнээр хушагдаа. Нэгэдэхи дабхартай баһал иимэрхүү хүдэлмэри дүүргэгдэһэн байна. Энэ зорилгодо 2,5 миллион гаран түхэриг гаргашалагдаа. Саашадаашье энэ хургуулида заһабарилга хэгдэхэ хэрэгтэй сметэ табигданхай. Энэ хүдэлмэридэ гаргашалагдаха мүнгэншые тодорхойлогдонхой.

- Ажалай салын түлэлгын шэнэ гуримда орообди. Апрельн 1-һээ эхилжэ ажалай салын доошолоо. Олоңдо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлүүдтэ тэрэнэй дээшлэһэн тухай бэшэдэг, хэлэдэг. Юундэ мүнөө болотороо сентябрийн 1-һээ эхилжэ, хургуули бүхэнөөр хурагша-час хэдэйтэй гэжэ багшанар мэдэнэгүйб? Юундэ элдэб хургуулинуудта хурагшадтайнь тоо, мүн тийхэдэ хүдэлхэ эрхэ байдалыншые адли аад лэ, хурагша-часай сэнгын юундэ ондо ондоонууд бэ? Юундэ хурагшадтай эрхэнүүд эбдэгдэнэб - эхин классуудта хари хэлэ нэгэ часай туршада заана, харин бүхы Росси дотор 2 час зааха ёһотой. Министерствэдэ энээн тухай мэдэжэ байбашье, эдэ асуудалнуудта харюусанагүй.

(Лидия Алексеевна Иванова, хари хэлэнэй багша).

- Ажалай салын түлэлгын шэнэ гуримда орохоодо, юрэнхы эрдэмэй хургуулинуудай эмхи зургаануудай хүдэлмэрилгэшэдэй салын хадаа Буряад Республикын юрэнхы эрдэмэй эмхи зургаануудай ажалай салын түлэлгын жасые бүридүүлгын методикотой зохиладуулан тогтоодоно, тиймэһээ урид хэды байгаа, тэрэнтээ доошо орохо ёһогүй. Хэрбээе 2008 оной апрелин 1-һээ эхилжэ, ажалай салын тооложо гаргахдаа, хурагша-часаар доошо ороо гэжэ тэмдэглэгдээ, зүгөөр урмашуулгын жасаһаа нэмэлтэ түлбэринүүд хэгдэжэ багшын ажалай салын урдынхиһаа дугуугүй хэмжээндэ хүргэгдэнэ.

Юрэнхы эрдэм хуралсалай эмхи зургаанай хүтэлбэрилэгшэ

үгтэһэн мүнгэ зөөрин хэмжээндэ хургуулин штатна расписани бүридхэжэ, бээдаагаад, батална. Энээнһээ уламжалан, директор хүн ажалай салингай жаса хайшан гэжэ бүридүүлэгдэнэб, хурагшаданга гэжэ багшанарайнгаа коллективтэ ойлгуулжа үгэхэ ёһотой. Энэ талаар ойлгогдоогүй асуудалнууд олон байгаа, мүнөө багшанарта ойлгосотой болонхой. Хари хэлэ үзэлгэ тушаа хэлэхэдэ, иимэ байна. 2004 онһоо эхилжэ, эхин хургуулида 2-дохи классһаа долоон хоног соо 2 часай туршада хари хэлэ үзэхэ ёһотой федеральна хуралсалай түсэб зохиогдонхой. Эрдэм хуралсалай эмхи зургаан хуралсалай түсэб шэлэхэ эрхэтэй. Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын хэдэн хургуулинууд 1998 оной федеральна хуралсалай түсэбтэ үндэһэлэн хүдэлнэ. Тэрэнэй ёһоор, хари хэлэ табдахи классһаа үзэхэ ёһотой, харин эхин хургуулида гансал факультатив оруулагданхай.

- Баунтын, Муяын аймагуудай болон Улаан-Үдэ хотын хоорондо агаарай онгосонууд нийдэнэгүй. Энэ асуудал шийдхыт гэжэ гуйнабди.

(Галина Николаевна Дядисан, Баунтын аймагтай ажаһууша).

- Манай республикада багахан агаарай онгосонууды нийдүүлхэ хэрэгтэй. Республикымнай Правительство багахан аэродромууды дахин хэргэхэе проект зохиожо байнхай. Урид байһан аэродромуудай газар тодолодоно. Авиакомпанинуудтай энээн тухай хөөрөлдэнэбди. Хүдөө нотагуудаар агаарар холбоо байгуулхын тула хэды шэнээн мүнгэн хэрэгтэйб гэжэ тоолон тодорхойлогдожо байнхай. Республикымнай нотагууды холбохо агаарай харилсаа холбоо байгуулгада хэрэгтэй аэропортууды бүридхэдэ абаха тусхай комисси байгуулагдаа. Энэ комиссийн хүдэлмэрин дүнөөр аэропортуудай хүдэлмэри хэтлэхэ нийтэ предприти байгуулха зорилго табигдана. Һаядаа иигээд «Буряад Республикада бага авиаци хэргэлгэ болон хүгжөөлгэ» гэнэн программа абтаха ёһотой. Тэрэнэй гол бодомжонь Правительствата байгша оной октябрийн 4-дэ оруулагданхай.

Сибириин болон Алас Дурна зүгэй нотагуудта агаарай транспортаар хүнүүды зөөлгэдэ гүрэнэй туһаламжа үзүүлхын тула тусхай методико агаарай транспортын федеральна агентствэдэ зүбшэгдэжэ байнхай. Тийхэдэ «Бурятские авиалинии» гэнэн авиакмпани лизингын аргаар түлишэ алмаха агаарай онгосонууды абаха арга бэдрэжэ байнхай.

- Саахарай диабет үбшөөр үбдээгэби. Инсулин гэнэн эм абажа яданаб. 4-дэхи поликлиникэ намайе хангаха ёһотой. Зүгөөр тэндэ инсулин ходо үгы байна.

(Светлана Николаевна Сегова).

- Үнэхөөрөөшье, байгша оной эхинһээ диабет үбшэндэ нэрбэгдэһэн хүнүүдые инсулин гэнэн эмээр хангалга ехэ шахардуу байдалтай болонхой. Энэнь юуһһээ уламжаланб гэхэдэ, жэл эрхэ бүри манай республикада иимэ үбшэнтэдэй тоо дунда зэргээр 1000-1400 хүнүүдээр дээшлэжэ, иимэ үбшөөр үбшэлэһэн

хүнүүды аргалха болон хойноһоонь хиналта бээлүүлхэ гээшэ ехэ үнэтэй болошоо. Социальна туһаламжа абаха эрхэтэй иимэ нэгэ үбшэнтэндэ федеральна бюджетдээ харадаа 423 түхэриг үгтэнэ, бүхыдөө аргаш 1500-һаа эхилээд 3 мянган түхэригтэ хүрэнэ. Буряад ороноо Правительство саахарай диабет үбшөөр үбшэлэһэн хүнүүдтэ мүнгэнэй талаар нэмэлтэ туһаламжа үзүүлхэ хэмжээнүүды абаха ёһотой. Медико-социальна туһаламжа үзүүлхэ нормативна документүүд бэлдэгдэнхэй. Республикын бюджетдээ үгтэхэ мүнгөөр фармацевтическэ фирмэнүүдтэй шэнэ хэлсээнүүд баталагдана. Россин Федерацийн Правительствын тогтоолоор бюджетүүд хоорондын трансфертүүдэй тоосоогоор ноябрь-декабрь харада шунанай саахар бага болгохо эм домүүд 12,4 миллион түхэригтэ худалдажа абтаха юм.

2009 ондо инсулин захил хэхэ мэдүүлгэ эртээнһээ бүридхэгдэжэ байнхай. Гэбэшье энэндэ федеральна хан жасаһаа үгтэхэ мүнгэ зөөри хүрэхэгүй байна. Тиймэһээ мүнөө үедэ республикын бюджетдээ нэмэжэ мүнгэ зөөри үгэхэ асуудал шийдхэгдэжэ байна.

- Байгал-Хударын больницада хүдэлхэ хүнүүдэй тоо хороогдоо. Бага үхибүүдтэй эхэнэрнүүд Кабанск гү, али Селенгинск ошодог болонхой. Байгал-Худара мэргэжэлтэды һөөргөнш бусааха арга үгы гээшэ гү?

(Надежда Викторовна Дригулова, энэ нотагай олон хүүгэдтэй эхэ).

- Мүнөө үедэ элүүрые хамгаалгын албан шэнэлэгдэнэ. Медицинын хангалганууды шэнэ гуримаар үзүүлхэ гэжэ оролдоно. Эдэ бүгэдэн хадаа республикын ажаһуушадта үзүүлэгдэдэг хангалгануудай шанар дээшлүүлгэдэ элүүлэгдэнэ.

«Кабанский аймаг» гэнэн муниципальна байгуулгын захиргаантай хамта эмнэлгын эмхи зургаанууды шэнэлхэ түсэб зохион хараалагданхай. Үзүүлэгдэхэ медицинын туһаламжын хэмжээн хараада абтаха, тийхэдэ аймагай эмшэлэгч-һэргыльэмжын эмхи зургаануудта хэды шэнээн мүнгэн хэрэгтэйб гэжэ тодорхойлогдонхой. Энэ түсэбэй ёһоор, Байгал-Хударын участково больницада хүдэлхэ зоной тоо хороогдоогүй байна. Графигай ёһоор бүхы эмшэдэнь үбшэнтэдэе үзэнэ. Тэрэ тоодо акушер-гинеколог, педиатршые оролосоно. Хүүгэдэй эмшэнэй амаралтада гараһан үедэнь гэхэ гү, али июлийн 7-һоо 29 хүрэтэр Надежда Викторовна Танда мэргэжэлтэ эмшэн хэрэгтэй болон байжа болоо. Нотагайтнай больницада хүн зондо хэрэгтэй медицинын туһаламжа үзүүлхэ аргатай, үзүүлнөшые гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Байгал-Хударын участково больницада 2008 оной январийн 1-һээ эхилжэ иимэ хубилалта болонхой байна. Нарайлалгын таһаг хаагдаа. Юундэб гэхэдэ, нарайлаха эхэнэрнүүдтэ мүнөө сагай эрилтээр медико-техническэ талаар түгэс хангаданхай байшангууд түхээрэгдэхэ ёһотой. Нэрлэгдэгшэ нотага эхэнэрнүүдэй нарайлаха таһаг бүхы

эрилтэнүүдтэ харюусанагүй. Тиймэһээ Селенгинский нарайлалгын байшан шэлэгдэһэн байна. Эндэ реанимацийн таһаг би. Тусхай бэлэдхэлтэй врач-неонатолог хүдэлнэ.

- Би хоёрдохи бүлэгтэ оруулагдаһан, эрэмдэг бээтэй болоһон хүмби. 70 хүрөөб. Вячеслав Владимирович, Танда хандажа бэшгэнь бэшгэн байхаб. Теэд бэшгэни Танда хүрөөгүй бэшэ аал даа. Миний асуудал гэхэдэ, протез хүүлэхын тула жэл бүри ВТЭК гараха хэрэгтэй. Социальна такси намда үгэдэггүй. Тэргээр ябадаг, тийхэдэ хохор хүнүүдтэ гансал үгэдэг гээшэ ааб даа.

(Виктория Ивановна Куряшова).

- Үнэхөөрөөшье, хоёрдохи бүлэгтэй инвалид гэжэ дахин гэршэлхэнэй хэрэг үгышые һаань, шалгалта гаргана гэнэ. Юундэб гэхэдэ, Росси гүрэнэй дэбисхэртэ хүсэндөө байһан, эрэмдэг бээтэй хүниие элүүржүүлхэ хубийн программа иимэ гуримтайгаар зохиогдожо, бээлүүлэгдэжэ байна гээшэ ааб даа. Мүнөө жэлэй август харада Россин Федерацийн Элүүрые хамгаалгын болон социальна хүгжэлтын министртын үнэнэй хүлээгдэһэн захиралта баталан абтаа. Тэрэнэй ёһоор эрэмдэг бээтэй гэжэ гэршэлхэн үнэмшэлгэ хизаарлагдаагүй болзороор үгэхэ арга хараалагдаа. Урид иимэ байгаагүй.

- Вячеслав Владимирович! Дулаагаар хангада Улаан-Үдын эмхинүүды 14-дэхи ТГК-гай бүридэлһөө гаргажа, нийслэл хотын гү, али республикын мэдэлдэ оруулжа болохогүй гү, али үгы һаа, дулаагаар, элшэ хүсөөр хангадаг өөрын предприти байгуулха аргагүй гү?

(Дмитрий Иванович).

- Тусхай эмхидхэгдэһэн предпритинууды хэлгэжэ нийслэл хото гү, али республика ажахын зарим асуудалнууды шийдхэдэг байһан дүй дүршэл абажа харахада, балайшые хайн бэшэ байгаа гэжэ бодото байдал харуулаа. Хэрэг бүхэнэй түлөө хайн харюусаха, ажалаа хайн мэдэхэ эмхи энээнине эрхилбэл, дээрэ байна. Россин Федерацийн хэмжээндэ гэр байрын коммунальна ажахын халбарине шэпэдхэн эмхидхэхэ үеэр акционернэ «ТГК-14» гэнэн бүлгэмэй управленидэ манай эндэхи дулаагаар, элшэ хүсөөр хангадаг предпритинууд дамжуулагдаһан байна. Нэрлэгдэгшэ бүлгэм нийслэл хотые дулаагаар хангана гээшэ. Гансал республикымнай зохио албан зургаанууд коммунальна хангалгануудта тогтоогдохо тарифууды тогтоолгын хойноһоо хинамжалха, хэр үндэһэ баримтатыйгаар тэдэ тогтоогдоной гэжэ шалгажа байха ёһотой. Энэ халбаряар дутуу дундануудай элүүрүүлэгдэбэл, дээрэ нэрлэгдэһэн бүлгэмэй урда тэдэние усдаха эрилтэ табигдаха ёһотой.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

(Үргэлжэлэлынь угаагдахы дугаарта гараха).

Үглөөгүүр бордоготой хүйтэн уларил байханаа, Этигэлэй хамбын нютагтай уулзахыг уридшалан мэдүүлжэ байхандаг наран игаан толоржо, таатай зохидоор байгаали энэбхилхэн мэтэ үзэгдэбэ. Үнинэй танил тала дайда үбэлэй дэгэл хэдэрхээ хүлээнхэй ха. Мохорхон хада гүбээнүүдые дабан, хэдэн автоунаа хойно хойнооо дахалдан гаража, үглөөнэй нойртоо садаагүй газар гансага нэрюулбэ бшуу. Республикын нийслэл хототой зэргэлээд оршодог Ивалгын аймагта үхибүүдэй найндэр абаашажа ябахан уран бэшээшэд хүхюун зугаа дэлгээнэ.

Түр зуурахана Доодо-Ивалгын соёлой ордон дотор оршодог номой сангай ажал хэрэгтэй танилсаад, саашаа Оронго руу табилуулжа мэдээ нэмди.

Уужамхан нугаараа оршоон, Улаанхан-Үдгээ түшээн Илдамхан эжыгэйм шарайтай Ивалгын агагтаа нютагтайб.

Хамар-Дабан хаяатай, Хамаг зондоо хэшэгтэй Халюутын аршаанһаа сэржэмтэйб, Халюун буурал тооншотойб, —

гэжэ хэнэйшьеб даа зохёонон үгэнүүдээр Доодо-Ивалгын номой сангай хүтэлбэрлэгшэ Людмила Пурбуевнагай айлшадаа угтаһаниинь ханаанһаан гаранайгүй. Талын тэг дунда согожо, саана холуур сууряагуулан, эгээл иигэжэ дабтаха хүсэл түрэнэ. Наяын хунгалтада илажа, гулваагай үнэмшэлгэ абан Александр Санжиевич Мархавай хүсэ оролдолгоор нютагай номой сан шэнэлэгдэжэ байнхай гээд, эли байба, шэнэ мебель абтажа табигдаа. Хожомын номуудшы шэнэлэгдэхэ гээд, гулваа найдуулна.

Урдахи гулваа Александр Николаевич Цыретаров үнинэй заһабарилагдаагүй соёлой ордной доторхи тала модоор бүрюулжэ, танигдамаар бэшэ найхан болгоонон байна.

«Доодо-Ивалга» гэхэн муниципальна байгуулгын бүридэдэ ородог Хойто-Бэе нууринда үнгэрхэн жэл номой сан баярай үндэр оршондо нээгдээ бэлэй. Тус библиотекэ мүнөө нютагай хүн зоной уулзалгын түб болошонхой бшуу. «Хүдөөдэ номой сангай үүргэ тон ехэ. Хотын улад зондо хажуудаа байхан янза бүрийн театр болон кинотеатр ошохо арга бии хаа, соёлой түбүүд, ехэнхидээ тэрээн дотор түбхинэдэг номой сангууд хүдөөгөөрхинэй уулзал-

Остапчук
Рома

гын гуламта болоно», - гээд, Доодо-Ивалгын номой сангай танилсаха үедөө Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сангай директор Ирина Хубисхаловна Бальхаева тэмдэглээ.

Заншалта ёһоор, Этигэлэй хамбада хүндэе мэдүүлэн, гэртэн хүржэ, аршаанта уланһаан хүртэбэди. Шэди ехэтэй ламын ордон соогоо залан оруулагдахын урдахан түрэн нютагтань хүрэхэмнай удхатай.

Оронгоорхиной омогорхол — үзэхэлэнтэ номой сан. Иимэ библиотекэһээ жэшээ абамаар. Хүтэлбэрлэгшэнь Янжима Очировна Бадмасва номой сангай танилсуулба. харуул таһагууд, евро-сонхонууд, үнгэтэ зурагуудаар шэмэлэгтэй номой сан анхарал татана. Табсангууд дээрэ шэб-шэнэхэн номууд, харахадашы урматгай. Ном хээдэшье хуушархагүйл. Хуушархан гадартай номууд библиотекын хүдэлмэрлэгшэдэй ашаар бүригдэн шэнэлэгдээтэй. Уншагша бүхэндэ оюун ухаа нэмээдэг үнэтэ номууд хэтын хэтэдэ мүнхэ бшуу! Хэдышы мэдээсэлгын шэнэ хаһа тухай, дэлхэйн холбоо тухай хэлсэбэшы номуудай сэн буурахагүй ха юм.

Оронгын захиргаанай толгойлогшо Жамсо Владимирович Цыренжапов байгша ондо хэгдэһэн хүдэлмэрлэгшэдэйгээ, урдаа табиһан түсбүүдтэйгээ хубаалдаба. Ерэхэ жэлһээ номой сангай хүдэлмэрлэгшэд 15 мянган түхэриг шэнээн салин абадаг болохо гээд, гулваа баталан найдуулна.

ИЛДАМААР УГТАБА ИВАЛГЫН АЙМАГ

Гурбатайһаа үзэг мэдэхэ Рома Остапчук үхибүүдэй буланда номууды иража зогсобо. Аяар холын Украинаһаа гарбалтай гэртэхинийн Оронгодо түбхинэжэ, иимэ дорюухан хүбүүтэй болоһон байна. Рома номой сан руу ходо харгылдаг тула, хэдэн боти Гарри Поттер дууһыень уншаһан. Энэ хүбүүн мүнөө 1-дэхи класста хурана. Нютагай «Эрхим уншагша» гэгдэжэ, Ивалга тосхоной соёлой ордной тайзан дээрһээ урмашуулгын грамотада хүртэбэ.

Ивалгын аймагай соёлой министрби гэжэ урид шогтой хүхюунээр танилсаһан Ивалгын аймагай захиргаанай Соёлой болон аяншалгын таһагые даагша Цыден-Дамба Ринчинович Лыктыпов номой сангай хүдэлмэрлэгшэдтэ тон найн мэдээсэл дуулгаба. Ерэхэ жэлдэ аймагай бюджеттэ хоёр дахин үлүү мүнгэн соёл руу шэглүүлэгдэхээр хараалагданхай. Тиимэһээ ходо хойгуур үлэшэдэг номой сангайхидта одоошы анхарал хандуулагдахан бшуу.

Ивалга тосхоной соёлой ордон дотор онсо ондоохон байдал — үхибүүдэй хүхилдэхэ, эжы, абанарайн хойноһоон харууһаха үзэгдэбэ. «Балшар наһанһаа - номуудтайгаа» гэхэн библиокараванай хүсэһэн зорилгонь эндэ одоошы бэелүүлэгдээ.

Б. Абидуевай нэрэмжэтэ хүгэдэй номой сангай директорэй орлогшо Светлана Сенотрсова, Буряадай радиогэй журналист Эржена Гомбоева гэгшэд Ивалгын үхибүүдтэй һонин зугаа дэлгэбэ.

Россин Федерациин Федеральна Суглаанай гэшүүн В.Б. Малкина Ивалгын номой санда дамжуулан үнэтэ бэлэгүүдые директортэнь Вера Алферовада Үндэһэтэнэй номой сангай директор Ирина Бальхаева ба-

рюулба. Гадна Ивалгын аймагай Захиргааншы мүн баһа бэлэг барюулаа.

Заха холын Захааминһаа гарбалтай аад, Ивалгада шотагжажа, уран бүтээлүүдээрээ уладтаа үнинэй мэдээжэ болоһон Валерий Цыбиковэй хуан модоор дархалхан сувенирнүүд айлшадаг барюулагдаба.

Эгээл иимэ хэмжээнүүдэй ашаар номой сангуудта анхарал хандуулагдана, тон хэрэгтэй бэлэгүүд үгтэнэ бшуу. Тиимэһээ библиокараван саашаадаа заншалта болохо аабза гээд найдамаар байна.

Үзэхэлэнтэ концерт-наадан табигдаа, хабаадагшад ай олонхын — үхибүүд. Шэнэ номуудтай танилсуулан дефиле буланда найшаагдаа.

Ивалгын аймагай хуурин бүхэнэй гулваанар «Эгээл эрхим уншагшадые» шагнан, бэлэгүүдые барюулба. Урмашажа, уладнай бүри оролдосотойгоор уншадаг болохол байха!

Республикын олонхи аймагуудаар аяншалхан библиокараванай дүнгүүд заншалта Номой салондо табигдаха.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГУУД
ДЭЭРЭ: библиокараванай үедэ.

Ивалгын нютаг бүхэн үзэхэлэн эмхидхэбэ. Шэмээшэгүүдэй хубсаһа үмдэнхэй баян шэрээ бүгдэ зоние урижа байна. Талхаар буйлуулагдаһан амтатай эдээн элбэгээр дэлгэгээтэй. «Шэдитэ шэрээһээ холо болохоор бэшэл», - гэжэ хажуудамни зогсоһон нэгэ эхнэр хэлэбэ.

Гуурһаа туршадаг эдиршүүлгэй уулзалганууд үнгэрбэ. Аян замаим аятай нүхэд — Буряадай эдир журналистнуудай эблэлэй түрүүлэгшэ Людмила Доржиева, Россин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Светлана Нестерова, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Виктория Алагуева, И. Калашниковай нэрэмжэтэ шангай лауреат Анна Виноградова,

ЗАГАРАЙДА ЭДИР УНШАГШАД ОЛОН ДАА...

Эрхим уншалгал

Загарайн аймагай номой сангуудаар библиокараван ябажа ерээ. Иимэ ябалганай хэмжээ ябуулга Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан хүүгэдэй уншалгын жэлдэ зориулжа эмхидхээ. Жэл бүри тус номой сан аша үржэлтэйгөөр ажаллаа ябуулжа, олон хонирхолтой проектүүдые бөөлүүлдэ. Энэ дэмбэрэлтэй ажал хэрэгые баһал номой сангай бэрхэ хүдэлмэрилэгшэд ябуулна.

Загарайн аймаг Улаан-Үдэ хотодоо ойро дүтэхэн. Эндэхи газар нотаг урданай совет сагта ехэ хүгжэнги байһан юм. Тиймэһээ үйлдбэрилгэтэ предпрятинууд олоор бодоогдоһон. Тэрэнэй хажууда нилээд олон соёлой байшангууд, номой сангууд баригдан түүхэтэй. Мүнөө үедэ аймаг дотор соёлоо дахинаа хэргэжэ байнхай. Энэ шэнэ шэглэлтэдэ дайрагдажа, аймаг доторхи номой сангууд нэлбэн шэнэлэгдэнэ.

Хүдөө нотагта гансашье хургуули соёлой гуламта болоно бэшэ, номой санда иимэ ехэ үндэр үүргэ үгтэнэ гээд тэмдэглэлтэй. Юуб гэхэдэ, хүдөөгэй хүн хонин ном уншажа, дэлхэйн найхангай, хонин юумэнтэй танилсана ха юм. Загарайн аймагай номой сангууд гансалшье нотаг дээрээ ехэ ажал ябуулна бэшэ, республика дотор болон хари газарнуудааршье ябажа, хэжэ байһан эрхим ажалынгаа дүй дүршэл дамжуулна.

Библиокараван Загарайн аймагай Загарай, Шэнэ-Бэрээн, Новоильинск тосхонуудар ябажа, хүдөөгэй эдиршүүлэе буряад уран бэшээшэдтэй танилсуулаа. Ородоор бэшэжэ, гууриная хурсадхана Анна Виноградова, Виктория Алагуева, Светлана Нестерова гурбан уран зохёолшод хүүгэдтэ зохёолнуудаа уншаа, наада ябуулаа. Баваасан Абидуевай нэрэмжэтэ Хүүгэдэй номой сангай директорэй орлогшо А.А.Сенотрусова викторина болон хонин конкурсуудые үнгэргэжэ, хүүгэдые сэнгүүлжэ, баярлуулжа шадаа.

Шэнэ-Бэрээнэй номой сан республика дотор суурханхай. Юугээрээ энэ номой сан бэшэһэнэ ондоохон гээшэб гэхэдэ, энэниинь орожо ерэнээр ойлохоор. Гурбан таһалгатай нэгэ дахбар байшан орожо ерэхэлээр, ханаарнь - шэдитэ онтохонуудай геройнууд зураатай. Эдир наһанай уншагшадаар олон, дулаахан уншалгын гуламта. Амралгын хүүгэдэй таһаг нээгдэнхэй.

Тэрэн соонь олон нааданхайнууд, багахан хүүгэдтэ зориулан дивангууд, креслэнүүд табяатай, телевизоршье бии. Бүхы дүрбэн ханаарнь ород онтохонуудай геройнууд зураатай.

Хүүгэдэй уншалгын зал соо үндэр томо стеллажнууд, олон хонин номууд табяатай. Тус номой сангай директорээр Татьяна Иванова ехэ дуратайгаар ородожо хүдэлнэ. Энэ номой гуламтада буряад уран зохёолшод дулаанаар угтагдаа. Тус уулзалгануудта нотагай хургуулин үхибүүд класс классаараа ерээ. Загарайн хүүгэдэй номой сангые Галина Халматова хэдэн жэлэй туршада даажа ябана. Эндэ уран зохёолшо Виктория Алагуева хүүгэдые буддын шажанай хургаалуудтай танилсуулаа. Эрхим уншагшада муниципальная байгуулгын захиргаанай зүгһөө бэлэгүүд барюулагдаба. Мархаева Нагаша табадахы классай хурагша, тэрэ эндэхи нотагай эрхим уншагша гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртөө. Гэр бүлэдөө гурбан хүүгэдэй эгээл бага басаганиинь. Номдоо бэрхэ Загарайн буряад басагад гэхэн нэрэ зэргэдэ Валя Очирова, Яна Шойдопова, Соёлма Гуробазарова болон бусад хүртэжэ, «Загарай тосхон» гэжэ хууриин газарай гулава Павел Бардамовай гарһаа дипломуудта, бэлэгүүдтэ хүртэжэ, үнэн зүрхэнһөө баярлаа.

Новоильинск тосхоний номой санда онтохонуудай таһаг бии. Хүүгэдэй номой сангые Евгения Иванова даажа ябана. Тус номой сан 1969 ондо нээгдэн түүхэтэй, ерэхэ жэлдэ 40 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэ юм. Номой сан өөрын байшантай байгаагүй, хэдэн дахин иишээ тишээ нүүжэ, мүнөө дээрээ нотагай училищин байшантай хоёрдохи дахбарта байрланхай. Евгения Иванова анханда Хэжэнгын аймагай Михайловка тосхондо ажаллаһан намтартай. Иишэ ерэнээр, нотагай томошуулай номой сангые даажа

Хэмжээ ябуулгада хабаадагшад

абаа, тэрэнэй удаа хүүгэдэй номой сан даагшаар томилогдоо.

- хүүлэй жэлнүүдтэ хурагшад ном уншахаяа болинхой. Компьютераар хонирхоно, - гээд тэрэ голхоролоо мэдүүлнэ. Тиймэшье хаань, нотагай 1300 хүүгэдэй 1036 - ниниь номой сангай уншагшадай тоодо ороно, бусаднь ургажа ябаһан ном бэшэгтэ хураагүй эдиршүүл гээд хэлэе.

Энэ жэл номой санда нотагай захиргаан цифровой фотоаппарат, мультимедиа, шэнэ мебель бэлэглээ.

Новоильинск тосхоний томошуулай номой сан баһал иишэ тишээ байра бэдэрэн зүдэржэ ябаһан түүхэтэй. Мүнөө иимэ ябадалынь аймагай захиргаан зайсуулжа, 260 мянган түхэригтэй хэлбэн шэнэлэг хэжэ, номой сангые хэдэн шэнэ таһагуудтай болгобо.

Загарайн аймагта номой сангууд нотагай захиргаануудай харууһан доро абтанхай, ядуу тулюур байдалда абтажа доройтонгүй, ажаллаа үржэлтэйгээр ябуулна, зоние суглуулжа, хонирхолтой хэмжээ ябуулануудые үнгэргэнэ, соёлой гуламтын үндэр нэрэ үргэнхэй.

Үндэһэтэнэй номой сангай директор Ирина Бальхаева Россин

Федерацийн Федеральная Суглаанай Федерацийн Советэй гэшүүн В.Б.Малкинай зүгһөө Загарайн аймагай номой санда номой комплект ба компьютерна оргтехникэ дамжуулаа. 60 жэлэйнь ойн баярта зориулжа, Новоильинскын томошуулай номой санда 20 мянганай номой бэлэг барйба.

- Ямаршье сагта эрдэм шудалһан хүн, эрхим амжалтануудта хүртэхэ, - гээд Ирина Бальхаева хүүгэдтэ хандаа хэн. - Тээд номоо уншахаяа бү мартатгы. Эрдэм шудалаагүй хүн хохортой адли, - гээд тэрэ хэлэе.

Нээрээшье, тон зүб, арад бүхэн харанхы манан сооһоо гарахын тула эрдэм бэлигые шудалжа, гэгээрэлтэй болоно. «Хураһан - далай, хураагүй - байал» гэжэ арад зоний хэлсэдэгын тон зүб. Ном худар үзэжэ, эрдэмтэй хүн болохо гэжэ хүүгэд эдир наһангаа зорихо ёһотой. Эрдэмээ ажалдаа хэрэглэжэ, арад түрэ соогоо алдаршажа, туһатай хүн болохо гээшэнь тон сэгнэмээр. Иимэ бэр-хэшүүлэй утаһан харгыгаар ябаха гэжэ Загарайн хүүгэд зорихо гүб даа.

Авторай дүрэ-зурагууд.

Ажалдаа абьяастай Амгаланта нотагайхиг

нуралсалай түлэб бөөлүүлэн

Амгалантын ажаһуушад

Амгаланта тосхон ой тайга соо һалбаран нэмжынхэй. Тойроод байһан ой тайгата хадануудтань арба-арбан табан минутын туршада багаар гүүлхэжэ хүрэхөөр. Хори тосхонһоо нилээн холошог, Яруунын аймагта дүтэ хууриин газар гээд хэлэбэл, алдуу болоногүй. Эндэхи зон ехэнхидээ эндэ тэндэһээ ерэнэн зон. Юуб гэхэдэ, эндэ хажуудахи Яруунын, тийн Хэжэнгыншье нотагай бэрхэшүүл сугларанхай.

Хотын дээдэ болон дунда хургуулинуудта хураад, хүбүүд, басагадыншье нотагаа бусажа, эндэхи хургуули, хүдөө ажахынуудта ажаллана. Шадаха зэргээрээ хамтаран, хамтын ажахынүүдые нээжэ, абьяастайгаар хүдэлнэ. Холын хотодо ажал бэдэрэлгын ябадал тиймэшье бэрхэтэй хэрэг бэшэ гээд эндэ үшөө сагай нэлбэлгын жэлнүүдтэ ойгожо абанан байна. Тэрэ эрдэм мэдэсээ үри хүүгэдтээ дамжуулжа, залуу хүрэгтэнөө нотагтань үлээжэ, газараа хэргэжэ эхилэнхэй.

Багахан тосхон соо 40 үрхэтэ гэрнүүд, 146 ажаһуушадтай гээд тоолоо. Тэдэнэрэй 103 зониниь 35 наһа гүйсөөдүй юм. Залуу бүлэнүүдэй тоо 22, тэдэнэр булта хамтаржа, залуу бүлэнүүдэй «Сагаан хун шубуун» гэжэ клуб эмхидхээ.

хургуулин байшан нэгэ дахбартай харуул томо юм. Сагай хубилалтануудта гэхэ гү, али шэнэ хуули ёһонуудай бөөлүүлхын дүримөөр, нэгэ хэды саг соо хургуули багакомплектнэ болоод

Зоригто Цыдыпов

эрхим бэшэдэг. Жэһээлбэл, Светлана Жамбалдоржиева гэжэ залуу багша «Мяханай полу-фабрикадуудай үйлдбэри» гэжэ олоо эрхилэлгын түлэб бэшээ. Тэдэнэр нотагтаа хайшан гээд мяханай үүлээрэй үхэрнүүдые үдхэхэб гэхэн наһамжа-түлэбүүдые бэшээд туршана. Бэрхэ, гартаа дүйтэй, бэлиг талаангай багша Зоригто Цыдыпов хүүгэдые ажал хэжэ хургадаг. Тэрэнэй хэһээлнүүд минн хургуулин заншалта хэһээлдэ адли бэшэ. Амгалантын эгээл бэрхэ багша хурагшадые уран гартай болгоон, тэдэнэрэй зүрхэ сэдхэхэдэ ажал хү-дэлмэридэ дурлал түрүүлэн, хүбүүдые хара баһаһань гэр хайшан гээд барихаб гэжэ заажа үгэнэ. Иимэ юрын багшын ажалһаа бэшүүрхэнгүй, ажаллаа дуратайгаар хэжэ ябаһан Зоригто Цыдыпов тон найшаалтай. Ходо хү-хиутэйхэнээр энэбхилхээр хэһээлээ эхилжэ, Зоригто Агбанович хурагшадайнаа дура зүрхыень буялагаа. Иимэ бүһэтэйшүүлэй хургуулин гуламтада хубитаяа оруулынь үндэрөөр сэгнэхээр.

Амгалантын зон жэл бүри олошоржо, залуушуулын үндэһэн хууриһаа халажа ябангүй, нотагтаа үлэжэ, баян бардамаар ажаһуулынь хараад баярламаар.

Андрей МУХРАЕВАЙ дүрэ-зурагууд.

«БАЯН» АЖАХЫН БЭРХЭШҮҮЛ

Хориин аймагай зах хизарта оршодог Амгаланта тосхон бэрхэ, ажаллаа зоноороо баян. Амгалантын хонгор хойморто бардамаар түбхинэн, Жамбалдоржиевтанай бүлэ ажаһуунхай. «Баян» гэжэ нэрэтэй фермерскэ ажахын ажал Жамбалдоржиевтан хэдэн жэлэй туршада нягта наринаар ябуулна. Тус бүлын аха зах толгойлогшонь Зоя Акимовна гээд хэлээ наа, алдуу ехэ болохогүй. Юуб гэхэдэ, тэрэ бэрхэ, ажаллаа хүбүүдэй энэрхы эхэ, томо бүлынгөө ажал хэрэгүүдые ухаагайгаар, сэсэнээр бүтээгшэ, шадамар эхэнэр. Баян Жалсанович Зоя Акимовна хоёрой табан хүбүүдыншье нотагтаа үлэнхэй, тэдэнэр газарайнгаа шэмэг шэнжые хара баһаһаа унгидаһан, ажалдаа дүй дүршэл ехэтэй, минн сагаа бараалхажэ үнгэргэдэггүй байһандаа, хара хүдһээс аджажа, ажалай амжалта туйлахаяа ходо бэлэн. Бэлигто, Золто, Цокто, Жаргал, Баяр гэжэ тэдэнэр нэрэтэйнууд.

«Баян» ажахы хони, адуу, үхэр харадаг юм. Хамтадаа тэдэнэр 1350 толгойтой. Буряад мяхалиг «Бүүбэй» гэжэ үүлээрэй хонидые барина. Эдэ хонидыншье Шэтын хүдөө ажахын выставкэдэ үндэрөөр сэгнэгдэжэ, алтан, мүнгэншье медальнуудта хүртөө. Нэгэтэшье Зоя Акимовнагай ажал хэнгүй хуулынь харахагүйт, тэрэ сүлөө сагтаа нооһоор юумэ нэхэдэг. Энэ бэлиг шадабарияа бэри басагадтаа дамжууланхай. Тийн Амгалантын бэрхэшүүл ганса мал харадаг бэшэ, хажуугаарнь пилорама нээнхэй, хүнгэн унаа болон трактор гэхэ мэтэ хото хорёгоорнь дүүрэн. Техникэдэ мүнгээ харамнангүй, микроавтобус, КамАЗ, МТЗ-82 трактор, хитад түхэлэй трактор болон бусад хүдөө ажахыда хэрэгтэй болохо техникэ дуратайгаар шэнэлжэ абажа байдаг. Тийн һайн техникэгүй хүдөө нотагта байханьшье аргагүй, үнөөхил үбһээ суглуулжа, малдаа үбэлэй хүйтэндэ эдюулхэ гээшэ баһал ехэ хэрэг болоно. Иимэл бэрхэшүүл Амгаланта тосхондо ажаһуудаг. Тэдэнэрэй нэгэн Жамбалдоржиевтанай бүлэ. Ажалдань амжалта хүсэе.

Тус хуудаһа Янжама ЖАПОВА бэлдэбэ.

Нийтын элитэ ехэ ажал ябуулагша, мэдээжэ журналист П.Н.НИМАСВИЧ 80 жэлэй ойдо

Баян дэлгэр, үлзэтэ найхан Буряад ороной түүхэ домогыс, эрдэм гэгээрэлыс, соёл болбосоролыс, арад түмэнэйнгөө үндэһэн хэлэ бэшэгыс хүгжөөлгэдэ сэхэ хубитаяа оруулһан хүнүүд олон гэшэ. Республикынгаа нийтын ба гүрэнэй ажал ябуулгада, соёл-гэгээрэлэй хүгжэлтэдэ, Буряадай журналистикада наһанайнгаа 40 гаран жэлыс зориулжа, үнэн сэхээр, аша үрэ сэхэтэйгээр ажаллаһан «Буряад Республикын болон Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ», «Хүндэлэлэй Тэмдэгэй» орденто Пүрбэжаб Нимасвич Нимасвич имэл алдар солотой, түрүү зэргэтэй, зон нүхэдтөө хүндэтэй хүнүүдэй нэгэниинь байһан юм. Тээд мүнөө мэндэ ябаа хаа, Пүрбэ Нимасвич 80 наһанайнгаа дабаан дээрэ гараад, заяанайнгаа нүхэр Роза Базаровнатаяа хамта үнгэрһэн үе сагаа, үстэн нүхэдөө дурсажа, ашанартаа хургаал заабари үгэжэ, хошонгууша шог зангаараа маанадаа хүхэжэ ябахал хааб даа.

публикынгаа соёл, искусствыс хүгжөөн бадаруулха, эдэ бүгэдэс сэрээдүйн үстэндэ дамжуулха талаар хэһэн үрэ түгэс ажалынь, бүтээһэн дэмбэрэлтэ хэрэгын тооложо барашагүй гэхэдэ, алдуу болохогүй ха даа. - Пүрбэ бидэ хоёр нэгэ нотагай, үс үүри, унаган нүхэд байһан гэшэбди. Тэрэ бага наһанһаа бултанһаа онсо өөрсэ, хүбэлгэн хонор байһан юм. Бэрхээр хурадаг, ходоодоо ямар бэ даа үүсхэл эдэбхи гаргажа ябадаг хэн. Дайнай үсдэ хуралсалаа орхижо, колхоздоо ажаллаха баатай болоо бэлэй. Сэхэ сэрээр зантай, найхан сэдхэлтэй нүхэрнай үсдэ нэтрүүгээр хургуули хэжэ, арад зоной аша туһада сэхэтэ оролдоһон, үнэн сэхээр

шуулгануудыс хэхэдэ, үгэ бүхэндөө гамтай наринаар хандадаг, хуури байрынь тааруу зохидоор олодог байһан юм. ГАЗАРЛИГ хүдэр, шамбай солбон бэстэй, сэрээр найхан шарайтай, сэхэ сэрээр зантай, гүнзэгы ухаан бодолтой, өөртөө, мүн бусадта эрилтэ сэхэтэй хүн байгаа. Эгээл тиммэхэ редакциягаа коллективтэ, республикын соёлшодой, журналистнуудай дунда хүндэтэй байһан гэшэ. СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүн байгаа. «Буряад үнэн» сониной редакторээр 15 жэл соо хамта хүдэлһэн Ревомир Баярович Гармасв иигэжэ дурсана: - Пүрбэ Нимасвичыс даладахи

Пүрбэжаб ХУБҮҮХЭН 1928 ондо шорой шара Луу жэлэй намарай һүүд харын тэгэндэ Агын тойрогой Могойтын аймагай Хара-Шэбэр нотагай хамтын ажахын гэшүүн, Харгана омогой үнэр баян арбан хүүхүүрэй нэгэнһээ уг гарбалтай Митабай Нимын бүлэдэ түрэнһэн намтартай. Гурбан аха, эгшэнэртэй, нэгэ дүү басагатай байгаа. Тээд үхибүүдэйнгээ туханда хүржэ шадангүй, эсэгэн хүндөөр үбшлжэ, наһа бараа хэн. «Абамни ами табига, алтан дэлбэйтэс хахасажэ ошоходо байна» гэжэ балшар жаахан хубүүн хаанаһаа ойлгохоб даа. Тийн нэгтэ абань дуудажэ, хажуудаа дүтэлүүлэн, монсогор харахан толгойсын хэдэ дахин эльбээд, иигэжэ гэрээд үгэсэ хэлһынсэ бүүр-түүр ханагшаб даа гэжэ тэрэ дурсан хөөрөдэг бэлэй: «Хубүүмни, саг хубилжал байна. Ушар иммэхэ хурагал хэрэгтэй. «Пурахан - далай, хураагүй - балай» гэжэ дэмы хэлсэдэггүй гэшэ...» Иигэжэ дүрбэтэй боложо ябаһан Пүрбэ эсэгэнһээ гээгдэһэн юм. Саашадаа ажалша бүхэриг эхэн Базарай Янжима ажахыдаа элдэб хүдэлмэри хэжэ, үхибүүдэйнгээ хулынь дүрөөдэ, гарынь ганзагада хүргэһэн байгаа.

Пүрбэжаб Нимасвичай эдир наһан дайнай хатуу шэрүүн үстэй тулалдаа хэн. Нотагайнгаа долоон жэлэй хургуули дүүргэмээрээ, тэрэ 1943 ондо Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо хүдэлжэ, ажалайнгаа намтар эхилбэ. Дайнай жэлүүдтэ үнэн сэхээр, шударгы бэрхээр хүдэлһэнэйнгөө түлөө тэрэ «1941-1945 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалһын Агуусхэ дайнай үсдэ шэн габьяатайгаар ажаллаһанай түлөө» медалаар шагнагдаа хэн. Хойшоодоо тэрэ эхин шатын хургуулида хүмүүжүүлэгшээр, ВЛКСМ-эй райкомой хэлтэсыс даагшаар, Агын тойрогой ажалшадай депутатуудай Соёлэй гүйсэдхэхи хорооной соёлой таһагай инспекторээр хүдэлһэн байгаа. 1948-1953 онуудта Хабаровск хотодо П.Нимасв Совет Армида авиационно механгаар алба хэбэ. Эндэ тэрэ КПСС-эй зэргэдэ ороһон юм.

АЛБАННАА табигдаһанайнгаага һүүлээр Буряадай АССР-эй Министруудай Соёлэй аппаратта МПВО-гой ахалагша инспекторой тушаалда ажаллаһаа оробо. Удаань эмхидхэлэй-инструкторска таһагай инструктораар хүдэлөөд, 1956 ондо Захааминай аймагай ажалшадай депутатуудай Соёлэй гүйсэдхэхи хорооной секретаряар ажаллахыс эльгээгдэ хэн. Жэл үнгэрхэдэ, партийна хүдэлмэридэ дэбжүүлэгдэжэ, партиин Захааминай райкомой пропаганда болон агитациин таһагыс даагшаар баталагдаба.

1959-1963 онуудта тэрэ Хабаровскын Дээдэ партийна хургуулида хуража, шалгарһанай тэмдэгтэйгээр дүүргэ хэн. Бусажа эрэмсээрээ, тэрэ партиин обкомой үзэл сурталтай таһагай инструктораар ажалда абтаал, уданшыггүй хэлтэсыс даагшаар. КПСС-эй обкомой нэгдэхэ секретариин туһалагшаар, пропаганда ба агитациин таһагыс даагшын орлогшоор хүдэлһэн байгаа.

Нимасв Пүрбэжаб Нимасвич Буряадай соёлой министрээр 1967 оной хабар томилогдожо, арбаад жэлэй хугасаа соо хүдэлөө бэлэй.

НАНАНАЙНЬ ХЭРЭГ ЗАЛИРШАГҮЙЛ

Тэрэ Ага нотагаһаа ургажа гараһан гурбадахы министр болоһон юм. Урда тээнэ Базар Барадин - 1923 ондо гэгээрэлэй түрүүшын наркомоор, Дашидондок Жалсабон соёлой министрээр томилогдоһон байгаа. Мүнөө Сергей Намсарев хуралсалай ба эрдэм ухаанай министрээр хүдэлнэ... Эдэ жэлүүдтэ Пүрбэжаб Нимасвичай хүтэлбэри доро республикын соёлой болон искусствын эмхи зургаануудай материална үндэһэ хууриис бэхжүүлхэ, ажалай шэнэ онбл аргуудыс, түхэл шэнжонүүдыс нэбтрүүлхэ, мэргэжэлтэдыс хурган бэлдэхэ, клубай, номой сангай ба музейн хүдэлмэриис нарижуулан хайжаруулха, хүгжөөхэ талаар сэхэ ажал ябуулагдаһан байгаа. Тийгэжэ аймагуудай олонхи түбүүдтэ жэшээтэ хайн Соёлой ордонууд, байшангууд бодхоогдоһон, республиканска библиотекын, выставкын танхимтай уран зурагай музейн, хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулинуудай, номой сангуудай шэнэ байшангууд баригдаһан юм. Буряад драмын театрай шэнэ байшангай барилгыс түгсэхэхэ талаар Пүрбэ Нимасвич сэхэ ажал ябуулаа хэн.

ажал ябуулба. Хяагтада Воскресенскэ хүмэ, Галуута-Нуурай дасан, декабристнууд аха дүүнэр Бестужевуудай байшан гэрнүүд, бусад хүшөөнүүд хэльбэн шэнэ-лэгдэжэ эхилэ хэн. Түүхын болон соёлой хүшөөнүүдыс хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй Түбэй соёлэй гэшүүнээр хунгагдаһан байгаа. - Пүрбэ Нимасвич хадаа минни багша, хурган хүмүүжүүлэгшэ болоно гэжэ хэлэхэ эрхэтэйб. Ушарынь гэхэдэ, жара гаран онуудта Сэлэнгын аймагта соёлой таһагыс даагшаар хүдэлжэ байхадам, намда сэхэ туһа хүргэһэн, дэмжэһэн юм. Саашадаа намайе Соёлой министрэтэдэ дуудажэ асараагша хэн. Соёлой хүдэлмэриис хайн мэдэдэг хүтэлбэрилэгшын ударидалга доро ажаллажа, бидэ, залуушуул, мэргэжэлтэ дээшлүүлэн, дүршэл шадабари олоһон байхабди. Мэргэжэлтэдыс зүбөөр шэлэжэ олоод, тэдэнэй ямар ажалда таараха, бүхы арга шадабараяа гаргажа

ажаллаһан хүн юм даа, - гэжэ бүхы наһага соёлой хүгжэлтэдэ, үхибүүдтэ зориулан хүгжэмэй багша Бата-Дугар Дондоквич гүн сэдхэлһээ дулааханаар дурсана. ТҮРЭЛ АРАДАЙНГАА хэлэ, Т бэшэг ба ёшо заншалыс нангинаар сахиха, гамтайгаар арбадхаха, нарижуулан хүгжөөхэ хэрэгтэ П.Н.Нимасв эсгэнэсгүй сэхэ хубитаяа оруулан хүн юм. Партиин обкомой зууршалга дурадхалаар Пүрбэжаб Нимасвич 1975 оной тэн багта «Буряад үнэн» сониной редакторай орлогшоор эльгээгдэжэ, 1996 ондо ажалһаа гаратараа, дүй дүршэлтэй, эдэбхи үүсхэлтэй хүдэлмэрилэгшэ, шадамарбэрхэ, эрилтэ сэхтэй хүтэлбэрилэгшэ, эмхидхэлшэ, гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй, али бүхы юумэндэ өөрын харасатай журналист байһанаа харуулаа хэн. Буряад литературна хэлэнэй онсо нугалбарыис жэншэдгүй хайнаар мэдэдэг, зүбөөр хэрэглэжэ шададаг байгаа.

онуудай эхинһээ таниха, мэдэхэ болоһон хүм. Партиин Баргажанай райкомдо секретаряар хүдэлжэ байхадам, республикын соёлой министр манай аймагта эржэ, соёл-гэгээрэлэй ажал хэрэгүүдтэймнай танилсаа хэн. Хоёр үдэр соо хамта ябахаддаа, арадайнгаа соёл, ёшо заншал хайн мэдэхэ байһынсэ ойлгоо бэлэйб. Хожомын редакцияда хамта ажаллахадаа, ажабайдалай баян дүршэлтэй, гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй, ушар ёшо ойлгохо аха нүхэрһөө сэхэ юумэндэ хураһан байхаб. Пүүлдэ Верховно Советтэдыс хүдэлхэ үсдөө нүхэд ёшоной харилсаагаа таһалаагүй хэмди.

П.Н.Нимасв КПСС-эй Буряадай обкомой гэшүүндэ кандидадаар, гэшүүнээр, Улаан-Үдын городской Соёлэй депутатаар, Захааминай районно Соёлэй депутатаар нэгэнтэ бэшэ хунгагдаһан байгаа.

Үнэн шударгы зохёхы ажаллайнгаа түлөө Пүрбэжаб Нимасвич «Хүндэлэлэй Тэмдэгэй» ордноор, олон медалаар, СССР-эй болон РСФСР-эй Соёлой министр-ствэнүүдэй, БурАССР-эй Верховно Соёлэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай. «Буряад Республикын ба Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэгээн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэй. ***

ЮРЭДӨӨЛ. нийтын ба гүрэнэй элитэ сэхэ ажал ябуулагша, мэдээжэ журналист, публицист Пүрбэжаб Нимасвич Нимасвич наһанайн нангин зам имэл залиршагүй, аюуан найхан байһан юм. Тэрэ үндэр найхан табисууртай, үнэр баян уг изагууртай, үлзэ найхан сэдхэлтэй хүн байгаа. Буряадай багшанарай институт дүүргээд, бүхы наһараа түүхын музейд ажаллаһан, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Роза Базаровна энэрхы найхан сэдхэлээрээ наһанайнгаа хайрата нүхэрыс ходоодо үргэжэ, дэмжэжэ ябадаг хэн. П.Н.Нимасвтанай эбтэй эстэй бүлэ хоёр хубүүтэй байгаа. Юридическэ институт дүүргээд, Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министретын мүрдэлгын албанда амжалтатай хүдэлжэ байтараа, одхон хубүүн Мунхынгөө уршаг аюулда орожо, наһа барахадань, сэхэ эсэгэ хоёрын бусалтагүй гээлтэдэ орожо, сэхэ уйдхар гашуудалда дарагдаа хэн. Эхэ хубүүн Баярын оронойнгоо нийслэл хотодо түмэр замай транспортын институтай автоматика болон хэлхэс холбооной факультет дүүргээд, республикын «Электросвязь» гэжэ можэ нотагууд хоорондын филиалда инженерээр хүдэлдэг юм. Хубүүдэйнгэ дүрбэн үхибүүд үбгэ эсэгынгээ уг гарбалыс залгуулжа, гал гуламтаа бадаруулан сахижа ябанал даа.

Редакциянын суурьтай

шадаха байһынсэ ойлгодог бэлэй. Залуушуудла анхаралаа хандуулдаг, сэхэ гуһаламжа үзүүлдэг байһанайнгаа түлөө Пүрбэ Нимасвич соёлшодто хүндэтэй хэн. - гэжэ хожомын республикын соёлой министр байһан. Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, дуу, хатарай «Байгал» театрай директор Николай Юрьевич Мадусв аха нүхэр тухайгаа дулааханаар дурсадаг бэлэй.

Хүдөө нотагай соёлыс хүгжөөлгэдэ тэрэ гол анхаралаа хандуулдаг байгаа. Бүхы республика соогуураа ябажа, клуб, соёлой байшан, библиотекэ, зохёохы коллектив бүхэндэ хүржэ, соёлой хүдэлмэрилэгшэ бүхэнтэй хөөрлэддэг, туһа хүргэдэг хэн. П.Н.Нимасвич үүсхэлээр соёлой эмхи зургаануудыс материално-техническэ талаарнь хангалгын шэнэ гуримтогтогдожо, нэбтрүүлэгдэһэн байгаа.

Үнэхөөрөөшэ, соёлой министр байха үсдөө П.Н.Нимасвич рес-

Тэрэнэй бэшэһэн статьянууд, корреспонденцинууд, зураглалууд, очеркунууд темсэ гүнзэгыгөөр хураулдагаараа, уран найханай образынь тодоо хурсаар тобойсо гаргадагаараа, хэлэнэй баянгаараа шалгардаг хэн. Республикын экономика болон социальна халбарин, соёлой хүгжэлтын асуудалнуудаар шэнжэлэлүүдыс хэдэг, гүнзэгы удхатай тайлбаринуудыс бэшэдэг публицист байһан юм. Эдэнь залуушуудла жэшээ боложо, туһалдаг байгаа бшуу.

Буряад болон ород хэлэнүүдыс, эдэнэй али бүхы түхэл маягуудыс, нугалбарыис, удха шанарыс, онсо шэнжыс хайнаар ойлгодог, мэдэдэг байһан дээрһээ Пүрбэ Нимасвич республикынгаа түрүү бэрхэ оршуулагшадтай тоодо ородог хэн. Теоритическэ, политическэ, экономическэ материалнуудай, партийна ба совет зургаануудай хуули ёшоонуудай удхыс тодоо хонороор, тобойсо гаргажа шададаг бэлэй. Материалуудыс бэшэхэдэ, ор-

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист.

«Гүа сэсэн хатан» гэхэн конкурсно

ЭХЭ, ЭГЭШЭ,
ЭРДЭМТЭ, ШҮЛЭГШЭН

Манай республикын, илангаяа түрэлхи хэлэн дээрээ уншагшад М.Хамгушкесева гэжэ гар табилгатай уран зохёол шэнжэлэлгын статьянууднаа эхилээд, шүлэгүүд болон расказуудыс хирэ болоод лэ уншажа, үс сагайнгаа шэнэ шэглэлүүдыс, али болохо асуудалнуудыс анхардаг гээ наа, буруу болохогүй.

Тодорхойлон хэлбэл, Мэри Матвевна Хамгушкесева Боохоной багшанарай училищи амжантай дүүргээд, Буряадай багшанарай институтдаа хуража байгараа, Москвагай Максим Горькийн нэрэмжэтэ Литературна институтдаа орожо, 1972 ондо дүүргэһэн намтартай. Удаань имагтал уран зохёолшодыс бэлдэдэг дэлхэй дээрхи ори ганса институтдай аспирантура дүүргэһэнэй удаа, хэлэ бэлдэгэй кандидаттай нэрэ зэргэ хамгаалхан юм. Тэрэ үедөө мүн лэ Буряадай багшанарай институтдаа хүмүүжүүлхэ талаар сэхэ ажал ябуулаа. Мүнөөшье Мэри Матвевна сэрэдүйн багшанарта уран зохёол, буряад уран зохёол заадаг. Дүй дүршэл сэхэтэй багша, доцентын тушаалда түрэлхи хэлэнэй эгээл шухала асуудалнууд дээрэ тогтожо, үндэһэн арадайнгаа хэлэнэй баялигта олон оюутадые хургажа гаргадаг. Пүүлэй сагта буряад уран зохёолой талаар докторско нэрэ зэргэ хамгаалгада бэлдэжэ байнхай. Эдэ жэлнүүдтэ Мэри Матвевнагай хэлэн ажалын сэхэ, Ногэ хэдынь тоолохо болоо наа. Намжил Нимбусвай, Дондок Улзытусвай, Баяр Дугаровай, Дамба Жалсарасвай болон бусад мэдээжэ поэдүүлэй зохёохы ажалтайнь уншагшадые танилсуулаа. Мэри Хамгушкесева олон номуудай автор. Гадна оршуулагшын сэхэ ажал хэдэг.

Улир жэмээсээр, ой тайгаар, үхэр малаар баян Үбэсэ нюотагтаа Мэри Матвевна гэр бүлөөрөө ходо ошожо

уг гарбалайнгаа гуламтада шүтэжэ, үлгэр онтохонуудыс, арадай аман угын баялиг суглуулжа, дуунуудыс бэшэжэ, шүлэгүүдыс найруулдаг. Юуб гэхэдэ, өөрөө Мэри Хамгушкесева хойноо арбан нэгэ аханар, дүүнэрыс дахуудлан эсэгын сэхэ басаган юм. Матвэй Хангалжинович Степанида Николасвна хоёрой гэр бүлэ эбгэй эстэй. Бултадаа дээдын хуралсалтай, арадайнгаа ёһо заншалнуудыс тон найнаар мэдэхэ юм. Мэри бүри заахан ябахандаа, нюотагайнгаа үбгэд хүгшэдэй хөөрэлдэхыс ходо шагнажа, хадужа ябаа. Боохоной багшанарай училищида хурахадаа, элитэ үлгэршэн Аполлон Торосовой нүхэсэһэн, хараа муутай үбгэн хүндэ зохёохы ажалдань туһа хүртэһэн, удаань ажабайдал, зохёолнууд тухай тон хэрэгтэй, удха түгэлдэр ном бэшэжэ гаргуудлан байна. Энэ мэтээр эрдэмтын хэлэн ажалын барагдашагүй олон. Шүлэгшэн «Минни баабай» гэжэ шүлэг соогоо иигэжэ бэшэнэ:

Сэхэнь нууртань хэлээд,
Сэхэ хаража нууха.
Сэсэн хурса үгэтэй хэн
Минни баабай.
Мүн лэ «Эжын дуун» гэжэ шүлэгшын тон удхатай:
Эжйһээ эхитэй дуухануудаа,
Эблүүлэн, дабтаад

аялгатуулааб даа.
Шэнэ сагайнгаа залуушулда
Шэмэг болгон дамжуулааб даа.
Дэлхэй дээрэ түрэнэн аба эжйһээ эгээл сэхэ сэнгэй хүнүүд үгы ха юм даа. Алтан дэлхэй дээрэ ажабайдалай угын замаар ябахандаа, хүн эгээл түрүүн эжы абаяа ханажа, сэхэ харгыда гаража наһанай мэргэжэл, нүхэр оложо, үхибүүдыс түрэжэ, баһал аян замда табина ха юм даа. Мэри Матвевна журналист мэргэжэлтэй ябаһан Виктор Нимбусв нүхэртэйгөө сугтаа Баяр, Намжил гэжэ хоёр хубуу түрэжэ, дээдын мэргэжэлтэй болгоһон. Баяр олон хари

хэлэнүүдыс мэдэхэ. Гүрэнэй Аюулгүйс хамгаалгын албанда хүдэлдэг. Намжил юрист мэргэжэлтэй, баһал түрэлхи хэлэн дээрэ шүлэгүүдыс бэшэдэг, харуусалгата ажалда хүдэлнэ.

Илангаяа үлгэй сагта Баруун буряадуудай дундаһаа түрэлхи хэлэн дээрэ зохёолнуудыс бэшэгшэд үгы шахуу гэс. Энэ талаар Хамгушкесвтэнэй гэр бүлгөө буряад хэлэнэй багшанар, соёлой хүдэлмэрилэгшэд урган гараад, аша үрэтэй сэхэ ажал хэжэ байнхай. Эндэ энэ бүлын сэхэ басаган Мэринн хубита яһала бии юм. Мэри Матвевна ажабайдалай хүлгөөтэ сэхэ далай дээрэ өөрынгөө онгосодо хуужа, зүб зүгөө баримталан, шүлэгүүдэ, дуунуудаа бэшэжэ, шэнжэлэлгын сэхэ ажал дүүргэнэ.

Арад зонтойгоо зэргэ шэдтэ дуунуудаа татажа ябаһан поэт тухай бэшэхэ юумэн олон. Гэбэшье ажабайдалайн гол шатанууд дээрэ тогтоод, бэшэһэн шүлэгүүдээрнэ энэ хөөрөөгөө дүүргэхэ болонобди.

Зүрхэнэйм халуун сохидол соо
Эндэмэнитэ дэлхэй лугһаһандаа.
Гансахан бэсын хуудаһанууд соо
Газарай худалнууд гүйһэндэл.
Эдэ мүнүүд соо мүнөө үсын поэдэй,
эрдэмтын эжын, эрхэтэн хүнэй үдэр
бүрийн ажабайдал тобойсо харагдана.

Дулгар ДОРЖИЕВА,
поэт.

«Сагаан үбгэн - 2008» гэхэн конкурсно

ТАМИРШАДАЙ ЭМШЭН
БОЛОХО ХҮСЭЛӨӨР

Урид олонхи үхибүүд космонавт гү, али холын аянай капитан болохыс хүсэдэг бэлэй. Харин Улаан-Удын 65-дахы нургуулийн хурагша Гена Барлуков сэрэдүйдэ тамиршадтай эмшэн болохо зорилго урдаа табива. Физкультурын багша Надежда Васильевна Никифоровагай ашаар нургуулийн үхибүүд бэсэ хорихо хүсэлдэ абтажа, спортдо шуналтай болон. Эдир Геншье Анатолий Михайлович Барановай хүтэлбэри дор республикын чемпион боложо шадаа бэлэй.

Тамиршадтай бэсын элүүрыс ажагладаг эмшэдтэй уулзалгыс Гена һайндор мэтээр угтан абадаг бэлэй. Ахамад класета хурахадаа, санаар һолжоржо эхилээ. Борис Иванович Перякинэй бүлэг хориншодой бүридэлдэ Гена Барлуковһоо гадна Гена Петренко, Паша Марков, Саша Рогожко гэгшэд ородог байгаа. Мүнөө Геннадий Петрович БГУ-гай физическэ культурын факультетэй деканаар томилгонхой наа. Павел Тихонович ВСГУ-гай физическэ хүмүүжүүлгын кафедрада багшалаа.

Харин Барлуков нургуулиа дүүргэһэнэй удаа Шэтын медицинскэ дээдэ нургуулийн стоматологийн факультеттэ зорижо ороһон юм. Оюутан ябахандаа, баскетболоор нургуулийн суглуулагдамал командын бүридэлдэ ородог байгаа. Пуралсалдаа болон спортдо адли тэгшээр хандажа, алиданышье үрдижэ шаладаг һэн. Сибирийн болон Алас Дурнын чемпионатуудта түрүүлжэ, олон удаа илагшын үндэр табсан дээрэ гараһан. Дээдэ нургуулиа эрхимээр дүүргэжэ, нюотагаа бусаад, 1-дэхи стоматологическа поликлиникэдэ ажалайнгаа намтар эхилһэн. Гэбэшье хорилгобо хэзээдэшье орхёогүй. «Труд» гэхэн спортивна комплексо Михаил Степановтай, Сергей Плагевичтэй, Владимир Двослазовтай хамта бэсэ хорижо, баскетболоор Буряадта дүрбэн удаа чемпионууд болоһон. Хүд, гарга гэмтэһэн тамиршадта түрүүлшын гуһалмажа үзүүлдэг Геннадий Барлуков Буряадай «Динамо» Зүблэлэй дэргэдэ эм-

шэлгын кабинет нэһэн юм. Оролдосотой хүдэлмэриниснь анхараад, Буряадай Дотоодын хэрэгүүдэй министерство уриба. Ахамад лейтенант Геннадий Барлуков министерствын элдэб таһагуудта хүдлөө. Гол түлэб архи уулгантай тэмсэхыс оролддо.

Геннадий Борисовиче сэрэгэй-эмшлгын комисси ударидахынь дуралдаха. Тус комисси сэрэгэй албанда таараха зонис шэлэхэ уялгатай байгаа. Дээдын гарай эмшэниис республикын МВД-гэй медицинн таһагай даргаар томилһон юм. Мүнгэ алтанай дуталдаха хүндэ хүшэр үелэ эмшэд ажабайдалай хүлгөөтэ асуудалнуудыс шиндэхэ баатай болоһон. Бэсэ гамнангүй хүдэлхэ саг эрһэн байгаа нааб даа. Медицинн албанай даргын ашаар нимэ үс саг дабагдаашье гэхэдэ болоно. Поликлиникэ 70 кабинеттэй болгондоо, доторхи оньһон түхээрлэгшүүдын шонлэгшэд. Тэрэ үелэ МВД-гэй хүдэлмэрилэгшэд дайнай дүлэтэ газарнууд руу эльгээгдэдэг бэлэй. Нюотагаа бусахандаа, тэдэнэй ганса бэсынь бэшэ, мүн дотоодо эдэхэлэйн байдал эмшэлэхэ хэрэгтэй болоно бшуу. Энэ

ушарта психологическа байдал элирүүлгын түб тон хэрэгтэй. Тиммэһээ эгээл нимэ түб эмшлгын таһагай дэргэдэ Барлуковой хүсэ оролдолоор мундэлһэн. Гадна ганса сэрэгшэд бэшэ, мүн баһа эмшэдшье дүлэтэ газарнууд руу эльгээгдэдэг нааб даа. Тэдэн сэрэгшэдыс эмшэлэхэһээ гадна, нюотагай зонисынь аргалха уялгатай бэлэй.

Дотоодын албанай полковник Геннадий Борисович Барлуков хүн зоной элүүрыс хамгаалгада оруулан габыягайнгаа түлөө олон тоото шагналнуудаар шагнагдаһан. Россин Дотоодын хэрэгүүдэй министр Рашид Нургалиевай гар табилгатай Россин МВД-гэй Хүндэлэлэй грамотаар хэлэн габыяаснь гүрэн түрэ сэгнэһэн байна.

Барлуков наһанайнгаа амаралтада гаража, эдир наһанайнгаа хүсэл бэлдүүлхэ гэжэ шийдэбэ - одоошье тамиршадтай эмшэн болобо. Эрилтэгэй шанга эмшэнэй заабаринуудыс тамиршад саг соонь хэхээ оролдодог. Спортивна медицинн таһагыс даагшын тушаалда Геннадий Борисович тамиршадтай бэсын элүүрыс шалгалта эмхидхэнэ, элдэб хэмжээнэй мурьсөөнүүдтэ хабаадагшадые шалгана. Ябаһан лэ газартань шанга журам байдаг. Саб-яб гэхэн Геннадий Борисович мүнөөшье бэсэ хоридог зандаа. Үнгэрһон жэл Владимир Савишкин нэрэмжэтэ баскетболоор турнирта нүхэдтэс хамта илажа гараа. Харин үбэлэй спартакиадада залуу эмшэнээрэй дунда санаар 3 километр зайда гурбадахи сэрэ. Республикын эмшлгын-физкультурын диспансерэй хүдэлмэрилэгшэд санаар урилдаанда түрүү зэргэдэ байһанаа баталаа.

Агнуурда болон огородой эдэс тарихадаа угаа бэрхэ Геннадий Борисовичай бэснь шандаһантай шанга. Мэдээжэ хоригшо Андрей Оканинтай хүтэлбэри доро хорилго гарадаг аша хубуун Игорьтэ баскетболой оньһонуудтай Геннадий Борисович танилсуула байнхай. Ажабайдал үргэжэлһээр...

Валсрий СЫДБЕВ.

Юбилей

БОРЕЦ С БЕРЕГОВ
БАЙКАЛА

Михаилу Елбаскину пятьдесят лет. Как быстро идут года. Совсем недавно юный ольхонец делал первые шаги на борцовском ковре и вот золотой юбилей. Его спортивная карьера была богата золотыми медалями.

Талантище Миша Елбаскин десятиклассником стал чемпионом Бурятии по вольной борьбе среди взрослых. Был бы он маленьким по весу человеком, то можно понять его чемпионский титул, а он выиграл у местных мастеров в весовой категории до 90 кг. Тогда болельщики и специалисты борьбы поняли, что воспитанник известного тренера, преподавателя ВСТИ Геннадия Баймеева может многого добиться. И в подтверждение их прогнозов, он на юношеском первенстве России занимает первое место. А там с ним соперничали на ковре не хилые ребята известной всему миру кавказской школы вольной борьбы. Будучи студентом технологического института, он побеждает на Всесоюзном чемпионате спортивного общества «Буревестник».

Физически крепкий, выносливый, прошедший закалку на Байкале Михаил выдерживал огромные физические и психологические нагрузки, что обеспечивало ему спортивные достижения. Он - победитель престижных международных соревнований на призы Али Алиева в Махачкале, на призы газеты «Сельская жизнь» в Улан-Удэ. Эти факты только малая часть его победных шествий на коврах Советского Союза, Монголии, Румынии. Его уже начали приглашать на тренировочные сборы сборных команд спортивных обществ РСФСР и СССР. В 1979 году он выиграл чемпионат СССР среди сельских спортсменов. Из года в год рос его борцовский рейтинг.

Тренер и ученик работали очень продуктивно. Как раз в эти годы взошла звезда Олега Алексеева. В том памятном, 1979 году он первым из бурятских борцов становится чемпионом Европы. Тренируясь вместе у Геннадия Баторовича, они помогли друг другу освоить тайны единоборства. Их спарринг-партнерами были молодые преподаватели, мастера спорта СССР Равиль Валеев, Владимир Вострецов. Трудолюбивый, добродушный Михаил, как губка, впитывал их советы и исправно всегда выполнял тренерские установки.

Был такой случай. Он на чемпионате Бурятии 1984 года не сильно настроился на поединок с юным богатырем Николаем Ивановым и проиграл. После поражения он заявил, что через год обязательно выиграю у него. И вот в финале тяжеловесов Елбаскин взял - таки реванш за проигрыш. С молодых лет его начали преследовать травмы и он естественно снизил тренировочные нагрузки.

Нелегко было уходить с ковра, но здоровье прежде всего и Михаил Михеевич переходит на преподавательскую деятельность. Молодой преподаватель в свободное от занятий время помогал своему учителю в тренерской работе. Он успешно выступал на республиканских Сурхарбанах по бурятской борьбе. Когда открылся спортивный комплекс, то Михаил Михеевич своими руками оборудовал борцовский зал, сауну, за что были благодарны студенты, увлекающиеся спортом.

После окончания восьмого класса Михаила Елбаскин переехал в Улан-Удэ и ежегодно летом приезжал в родной Черноруд. Его успехам радовались земляки. Позже, в годы перестройки, один из молодых лидеров Ольхона занялся активной общественной деятельностью. Ольхонцы, живущие в Бурятии, гордятся своим знаменитым земляком и обращаются по разным вопросам. Более десяти лет назад в местности Зун-Хагун состоялся первый межрегиональный турнир по вольной и бурятской борьбе на призы мастера спорта СССР Михаила Елбаскина. В числе других со своими учениками на берег Байкала приезжал его одноклассник, тренер СДЮШОР № 10 г.Улан-Удэ Владислав Бумбошкин. Руководитель республиканского агентства по физической культуре и спорту, заслуженный тренер России Владислав Бумбошкин свои успехи связывает с участием его учеников на турнире Елбаскина, который внес большой вклад в развитие вольной борьбы на островном районе.

Дело, начатое Г.Б.Бурловым, М.Р.Гавриловым, В.М.Хамархановым, достойно продолжил мастер спорта ф.Иванов, В.Табинаев, В.Бунеев, И.Осодоев, Т.Ихиритов и наш юбиляр М.Елбаскин, который вносит большой вклад в подготовку юных ольхонцев к соревнованиям различного ранга... В кругу друзей, коллег он встречает свое 50-летие и получает душевные поздравления от многочисленных поклонников его таланта и родственников.

Валерий СЫДБЕВ.

НА СНИМКЕ: победитель международного турнира на призы газеты «Сельская жизнь», мастер спорта СССР Михаил Елбаскин.

ТАРЯАМНАЙ ТАЛААР ДҮҮРЭН УРГАГ ЛЭ!

Яруунын аймагай Догнын саад-хургуулига алтан таряанай удха шанарые тон ойлогосотойгоор эхин классай шабинарта багшын зааһан нээмэл хэшээлһээ.

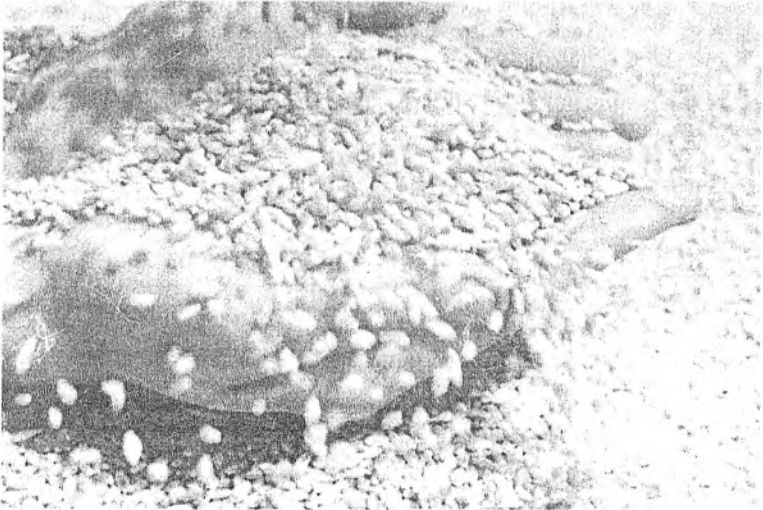
Үнэхөөрөө, алтан шара наран шэнги түхэрээхэн, хангалтама хоншуухан үнэртэй, хухалжа эдихэдэ амтатай хилээмэн – эдээ хоолоймнай дээжэ, ажабайдалаймнай хүр хүлдэл даа. Тиймэнээ эхэ, эсэгэ, Эхэ нютаг, ажабайдал гэнэн нангин үгэнүүдэй удаа эдихэ хилээмэн, талхан гэнэн үгые эжэлүүдгүй дурдадагбди.

Наранай элшэ, хура бороогой шииг нойто, газарай хүрьһэнэй шэмэ шүүнэ шэнгээжэ урғанан орооно таряан гээшэмнай жэгтэй баян, бүхы амитанда үл хоол үгэдэг крахмал болоно. Тэрээн соо элдэб белогүүд, тоһон, саахар, крахмал гэхэ мэтэ хүн амитанай ажамидаларда аргагүй хэрэгтэй бодосууд хуу бии.

Энэ хууданда таряа, илангаяа эдээ хоолой таряа яажэ элбэгээр ургуулха, хүн зоноо өөһэдын хилээмэ талхаар хүсэд хангаха тушаа республика соо ямар хүдэлмэрийн хэгдэжэ, үшөө юун хэгдэхэ байһан тухай хэлэгдэнэ.

ҮРЭЭЛНҮҮД

Талада тариһан таряантнай
Татама баяар урғар лэ,
Толотомо найхан бээтнай
Тэгшэ зандаа ябаг лэ.
Таряан далайн дундуур
Талын онгосо жолоодон,

Алтан шара шэниисэ
Амбаар дүүрэн хуряатгы.
Үргэн талымнай таряан
Үбсүү тулама боложо байг.
Үржэлтэ үргэн нютагтамнай
Үндэр таряан урғар лэ.
Аажам талаар долгилон,
Алтаран найгажа байг лэ.

ШААНГИ (ОНТОХОН)

Тахья: Орооно олооб!
Талха татаяа! Хэн тээрмэдэ
абаашааб?
Нохой: Би ошохогүйб!
Миисгэй: Бише!
- Хэмнай талха зуурахаб?
- Би сүлөөгүйб!
- Би баһа!
- Хэн пеэшэнээ түлээд,
шаанги барихаб?
- Бидэ шадахагүйбди!
- Хэн эдээлхэб?
- Би! Би!

Б.ГУРУЕВ

АРБАЙ ТАРЯАМНАЙ ДЭЛГЭРНЭЙ!

Аажамхан хабарай ерэхэдэ,
Ажалаа таряашад эрхилжэ,
Алтанһаа үнэтэй шэниисэеэ
Аглагхан дайдаараа тарина, -
Ажамидарал заяагша
Арбай таряамнай дэлгэрнэй!
Нажарай үе саг сарюухан
лэ, -
Наранай элшэдэ шаруулжа,
Сэнхирхэн энхэлгитэнгэрийн
Шэдитэ бороогоор ундалжа.
Ажамидарал заяагша
Арбай таряамнай дэлгэрнэй.
Залаалан, долгилон
ургахадань,
Жаргалтай, домогтой утгая.
Эдээшэн шарлажа
элбэгжэхынь
Этигэл баяраар хүлээе.
Ажамидарал заяагша
Арбай таряамнай дэлгэрнэй!

Ажалша хүнэй
Алдар солье уряалан,
Арбай найхан
Алтан шаргал таряан
Амбаар дүүрэн адхаран,
Алтан намарай хэшэг,
Амар мэндэ!
Арюун долгито алтан далай!
Колхозно ажалта манай
таряан.
Хүхэ сэнхир огторгой доро,
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Наранай гэрэлдэ халюуран
шарлажа,
Һэбшээ жабарта шэрбэгэнэн
найгажа,
Алтан далайн мүнгэн долгёор
Ара газарһаа долгилон байна.

А.БОРОЕВ

ХЭРМЭН ХУЛГАНА ХОЁР

Нэгэтэ хэрмэн хулгана хоёр
уулзаба. Хулганань хэлэбэ ха:

- Үбэлдөө эдихэ юумэ хэр
ехые бэлэдхээбши? Хоюулан
хамтараябди.

Хамтархада болохо. Гансал
эдихэ юумэмнай ондо ондоо ха
юм. Би нархьяаг, намар эдидэг-
би. Зүгөөр баабгай минии суг-
луулан юумьемнай ходо хоо-
лолжорхидаг, суглуулан һама-
рыемни эдижэрхидэг. Тэрэнэ
нюухаяа ошохоми, яаранаб.

- Ни дэмы гомдонош. Манай
ажабайдал бүри доро. Колхозой
поли дээрэлээ орооно хулуу-
дагби, тээд бидэниие харса-
ганууд, элээнүүд барижа эдинэ.

Хүнүүдэй унтажа байхада
хулууудаг байгаабди. Харин мүн-
нөө бидэндэ амар заяа үгы.
Трактор, комбайнууд даражар-
хина, уургайемнай плугууд
урбуулжархина. Амбаарнууд
соо эзэн боложо, орооно, тоһо
хулууудаг байгаабди. Харин мүн-
нөө хүшөөгөөшье хэхэ аргагүй,
нүхэ һүбэнэ хуу бүглөөтэй.

Тиихэдэнь хэрмэн харюусаба:
- Шамайе хулгайшан гэжэ мө-
дээгүй ябаалби, шамтай нүхэ-
сэхэгүйб, хамта байхагүйб.

Бадма-Ханда
ЖАНЧИПОВА,
Догнын саад-хургуулиин
эхин классай багша.

УГАЛЗАНУУД ТУХАЙ АМИТАН ХЭЭ

ХААН ГАРУУДИИН ХЭЭ

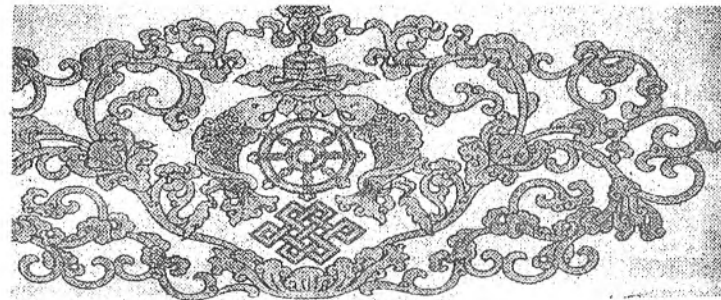
Энэ шубуу наран шубуун гэдэг. Самда гарадаг. Хаан Гаруудине тугас һүүлтэйгээр, шулуун хушуутайгаар, тоншуул сээжэтэйгээр, тахья толгойтойгоор, бүргэд жэгүүртэйгээр түмэн шубуунай түрүү болгон зурадаг. Хаан Гаруудин хээ гоё найханиие тэмдэглэнэ. Дайсанаа даража, хайн найхан ажамидалар зүгнэнэн удхатай. Уужа тэрлиг, хуримай хубсаһан, дэрын хушалта, гутал гэхэ мэтые Хаан Гаруудин угалзаар шэмэглэжэ, ерээдүйн хайн найханиие тэмдэглэдэг.

ЭРБЭЭХЭЙ ХЭЭ

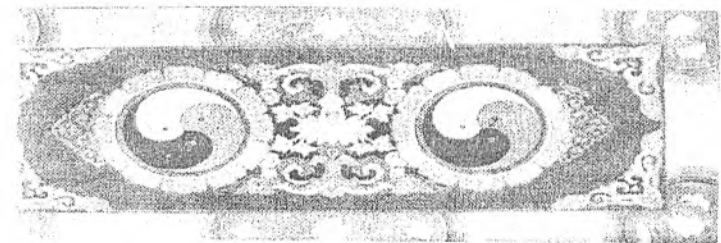

Эрбээхэй уян зөөлэн хайхан сэдхэлтэй хүнэй бэлгэ тэмдэг. Эхэнэрэй шэмэг зүүдхэлдэ хэрэглэгдэдэг. Харин эрэ хүнэй зүүдэг хэтэдэ эрбээхэй доошоо харан һиилэгдэнхэй байдаг. Юундэ доошоо харан һиилэгдэнэб гэхэдэ, домог түүхэ эрбээхэе доодо дэлхэйтэй холбодог. Дээдэ тэнгэрийн гал хулууа гэхэ манай дэлхэйндэ эрбээхэе гал хулгайхыень эльгээбэ. Тэрэнэ галай хүхэ дүлэнһөө шэмхэн хулгайлажа, хүндэ мэдэгдэхгүй гэжэ доодо түбинхидтэ абаашажа үгэхэдэнь, соггүй хүхэ дүлэн байһан ушарһаа, доодо түбинхидэй гальнь хүхэ болоно. Хээрэ талада, һүни эндэ тэндэ хүхэ гал үзэгдэбэл, шүдхэрэй гал гэжэ хэлэдэг.

ЗАГААНАН ХЭЭ

Эдэй эхин хадаг, эдээнэй эхин сай, амитанай эхин загаһан гэдэг. Яруунын буряадуудта загаһан алибаа ажамидаларай эхин болоно гэжэ хэлэхэ зориг абая. Эсэгын дайнай хүндэ хүшэр жэлүүдтэ минии эжы набшаһан тамхи хэжэ, Гарамай ородуудта нуур дээгүүр халаар тамаржа ошоод, тамхияа загаһан болгожо асардаг байһан.

Хара сагаан хоёр загаһа нюурлуулан урлаһан хээ дэлхэйн эхин гэнэн удхатай. Загаһан һонор һэргэгэй бэлгэ тэмдэг, юундэб гэхэдэ, загаһан хээээдэшье нүдөөс сабшадаггүй. Загаһан гол мүрэндэ, нуур тооромдо элбэг түрээжэ үдэдэг ушарһаа, үрээжэ хээ тэмдэг. Арюун тунгалаг сэбэр уһанда үрээжэдэг һэн тула сэбэр арюунай бэлгэ тэмдэг. Загаһан алта мүнгэнэй урлалда болон оёдолдо бии.

ЛУУ ХЭЭ

«Хурмаста тэнгэридээ лужаганаад байдаг. Хүшэ ехэтэй луу жэл аа хөө» гэжэ тэнгэри гарбалтай унаае магтадаг. Буряад угсаатан лууе могой бээтэйгээр, арсалан толгойтой, бүргэд хюмһатайгаар, загаһан арһатай, бугын эбэртэй, үхэр нодотэй, морин шэхэтэй, барас аматай, тэмээн хэлэтэй, заан һоёотойгоор дүрсэлэн зуража, дэлхэйн хүр хүшэтэй амитадай дээдэ гэжэ һүгэдэдэг, шүтэдэг байһан. Луу хээ илангаяа дасанай бараанда һиилэгдэдэг.

Сэсэгма ЦЫБИКОВА.
Нарһатын 1-дэхи хургуулиин хари хэлэнэй багша.
Я.ЖАПОВА «Ярууна» сонинһоо бэлдэбэ.

К 90-летию народного артиста Бурятской АССР, заслуженного деятеля искусств РСФСР, кавалера Ордена «Знак Почета», члена Союза писателей СССР Цырена Галзутовича ШАГЖИНА

Один из выдающихся деятелей бурятской культуры, талантливый актер, режиссер, киноактер, переводчик, прозаик, драматург, исполнитель бурятских народных песен Цырен Галзутович Шагжин родился в селе Хара-Шибирь Заиграевского района. При подготовке этой публикации выяснилось, что год его рождения в разных документах зафиксирован по-разному. В театральных источниках и документах значится 1918 год, по словам близких родственников и по литературным источникам он родился в 1919 году. Такое разногласие с датой рождения у людей старшего поколения было довольно обычным явлением, так как отсчет возраста велся не с момента рождения, а с момента зарождения. Коллектив Государственного Бурятского Академического театра драмы им. Х.Намсараева, придерживаясь своей традиции, 8 ноября 2008 года посвящает одну из лучших последних постановок комедию «Шэнэ Памган» («Новая жена») памяти Цырена Галзутовича. Также выражаем огромную благодарность за помощь и предоставленные материалы родным племянникам юбиляра Баиру Санжиевичу и Дылыгме Санжиевне Шагжиным, проживающим на родине и свято берегущим память о знаменитом брате их матери.

хэндэй – Ц.Шагжин и Ч.Генинов. В конце 50-х годов пьеса с успехом шла на сцене в театре г. Чойбалсана МНР. В 1957 году драмой «Песня весны» Цырен Шагжин одержал еще одну крупную победу. Поставленная на сцене театра режиссером Б.Аюшиным, пьеса имела прочный успех и долгую сценическую жизнь. Спустя восемь лет в 1965 году она заново ставится на сцене театра Б.Аюшиным. Новая постановка, как одна из самых лучших, была включена наряду с «Любовью Яровой» К.Тренева и «Укрощением строптивого» Шекспира в гастрольную афишу театра в Монголии. Гастроли тогда прошли в столице Улан-Баторе, в Дорнодском и Хэнтийском аймаках, городах Чойбалсане, Ундэрхане. В монгольской прессе появились статьи и рецензии, высоко оценивающие спектакли бурятского театра. В 1963 году Цырен Галзутович на-

ново пересматривает постановки прошлых сезонов. Так была создана вторая сценическая редакция пьесы. В гастрольный репертуар театра вошли семь самых лучших спектаклей, в том числе две пьесы Шагжина – «Песня весны» и «Пылающие джунгли», в которых отражены были наиболее острые, исторические моменты, когда решались судьбы не только нескольких людей, а целого народа. Переведенные на русский язык пьесы Шагжина стали доступными для всех народов нашей страны – они переведены на 11 языков народов СССР. Творческий портрет Цырена Галзутовича был бы неполным, если не сказать о нем как артисте кино – он сыграл первую свою роль еще в далеком 1949 году, создав в художественном кинофильме «Пржевальский» вместе с Юлией Шангиной, Цыденом Дамдиновым, Сундупом Раб-

«Даже, если бы он написал только Будамшуу...»

Сцена из пьесы «Шэнэ Памган» 1949 г. Э.Ц. Шагжин, Арбуун гоо, Н.Петрова, Дархан - Ц.Хоборков.

Цырен Шагжин с другом Бадмой Балдаиковой 1949 г.

тившись на родину, будучи главным режиссером, сделал многое для создания репертуара национального театра драмы. Лично переводил пьесы русских и зарубежных классиков на бурятский язык, ставил их на сцене театра. Но этого было недостаточно. Одаренный актер, режиссер с середины 50-х годов стал заниматься плодотворно и бурятской драматургией, хотя первая пьеса «Радость матери» была написана в 1942 году, за ним увидели свет «Один вопрос», «Радостный день», «Обманщики». На сцене было поставлено более 20.

Его драматургические произведения разнообразны по своим идейно-художественным и жанровым особенностям: фольклорная, историческая, современные темы; сатирическая комедия, романтическая драма, лирическая комедия.

В 1954 году на основе бурятских сатирических сказок написал комедию «Будамшуу», которая представляет собой новый этап в освоении темы «фольклор и современность». Комедия была поставлена в том же 1954 году, в качестве постановщика и первым исполнителем главной роли выступил автор. Ни одной другой пьесе в бурятской драматургии не выпала столь долгая и счастливая сценическая жизнь, столь грандиозный и тотальный успех, как знаменитой комедии. Уже в первые десять лет она выдержала свыше 400 представлений, в 2004 году в год пятидесятилетия со дня первого исполнения на сцене бурятского театра был сыгран тысячный спектакль! С успехом она была показана в Москве во время Декады бурятской культуры и искусства в 1959 году. Еще в конце 50-х годов комедия «Будамшуу» обошла сцены театров Якутии, Татарии (Мензелинский театр), Башкирии (Сибайский театр), Тувы, Калмыкии, Хакасии. В 1973 году его поставили в Кумыкском театре Дагестана.

Пьеса стала классикой в репертуаре не только бурятского академического театра, в ней играли на разных сценах и профессиональные артисты, и актеры народных театров и школьных драматических кружков. Через полвека образ Будамшуу обрел новое значение, когда народный артист России М.Елбонов называет свой театр именем своего героя, которого играл на сцене в течение 19 лет. В последние годы конкурс «Юный Будамшуу» выходит за рамки республики, в нем принимают участие молодые дарования Иркутской области и Агинского национального округа. В 2008 году в Монголии проведен очередной конкурс, где для участия в финальном концерте в Улан-Удэ 5 ноября 2008 года отобраны пять участников.

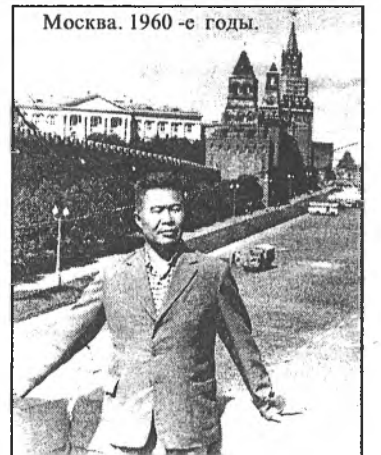
В конце 50-х годов появились еще две пьесы «Первый год» и «Песня весны». Премьера «Первого года» состоялась в канун XX съезда КПСС и отразила изменения, которые происходили в жизни нашей страны в тот период. В спектакле было много хороших актерских работ – главный герой, инициативный председатель колхоза Зоригто Эрдынеев, созданный Владимиром Халматовым. Рядом с ним была целая галерея запоминающихся портретов колхозников. Среди них – старый кузнец Бата в исполнении Ц. Дамдинова, старая птичница Дари – Н. Гендунова, честный труженик Нанзат – И. Миронов, симулянт Пэл-

Кадр из ф/м «Пора твоего подснежника» 1958 г. Ф.Сахинов, В.Халматов, Ц.Шагжин

Ц.Шагжин в 12 лет. 1930 г.

Москва. 1960-е годы.

В 1934 году после окончания школы крестьянской молодежи поступил учиться в Улан-Удэнское театральное музыкальное училище. Уже в студенческие годы как один из талантливых студентов привлекался для участия в массовых сценах и эпизодических ролях бурятского драматического театра. Весной 1938 года режиссер М.Б.Шамбуева на выпускном актерском курсе поставила дипломный спектакль «Хозяйка гостиницы» К.Гольдони. Главные роли – кавалера ди Рипфратта исполнили Ц.Шагжин, Миррандолину – В.Лыгденова (второй исполнительницей этой роли была М.Степанова), Фабрицио – Ф.С.Иванов.

В 1938 году уже в должности артиста театра Цырен Шагжин исполняет роль Суута Мэргэна в музыкально-драматическом спектакле «Баир» А.Шадаева и Г.Цыдынжапова. Эта постановка стала большой удачей театра, заложила основу для открытия в республике музыкального театра. Драматическим актерам пришлось разучивать и исполнять небольшие вокальные партии, участвовать в больших хоровых и танцевальных сценах. Первым исполнителем главной роли Баира был молодой артист В.Халматов, создавший образ благородного, смелого юноши-охотника. Суута Мэргэн (Ц.Шагжин) – тоже удалой охотник, но завистливый, коварный соперник Баира. В новой усовершенствованной редакции музыкальная драма «Баир» была включена в декадный репертуар 1940 года в Москве. Из исполнителей московская пресса особенно отмечала удачу Надежды Петровой, создавшей образ Булган, возлюбленной Баира. Отме-

чалась правдивая, искренняя игра Шарипа Короткова в роли мужественного Баира, хана – Бадмы Балдакова и Суута Мэргэн – Шагжина. По итогам Декады большой группе участников были присвоены почетные звания, вручены заслуженные ордена и медали. Цырен Шагжин был награжден орденом «Знак Почета».

В первые послевоенные годы коллектив музыкально-драматического театра заметно укрепился – в труппу вернулись актеры, участники Великой Отечественной войны.

В сезоне 1945-46 годов особенно удачными, этапными для театра стали постановки заслуженного артиста РСФСР А.И.Канина – «Гроза» А.Островского, «Егор Булычев и другие» М.Горького. 11 ноября 1945 года состоялась премьера «Грозы». В спектакле был создан слаженный актерский ансамбль: Дикой – П.Николаев, Кабаниха – Ю.Шангина, Тихон – Ц.Шагжин, Варвара – Н.Гендунова, Борис – Г.Лосев.

В сезоне 1952-53 годов директором Бурятского драматического театра назначается Цырен Аюржанаевич Балбаров, Шагжина назначают главным режиссером и командиром на годичные высшие режиссерские курсы при ГИТИСе в Москве. В Управлении по делам искусств РСФСР он добивается возможности подготовки актерских кадров для бурятского театра в высших театральных учебных заведениях. В 1954 году при Ленинградском государственном институте театра музыки и кино начала учебу первая национальная театральная студия. В последующие годы театральную студию этого института окончили еще три выпуска актеров. Возвраща-

писал веселую, очень сценическую сатирическую комедию «Черт в сундуке». Первая постановка была осуществлена в 1963-64 годах. С тех пор прошло 45 лет. Со временем название того или иного спектакля сходит с афиш, но «Черт в сундуке» и сегодня еще в репертуаре театров. Несколько поколений бурятских артистов играли в этом спектакле. В первой постановке Б.Аюшина разнообразие красок, богатством интонаций, темпераментностью привлекали зрителей игра Н.Гендуновой в роли старой матери Бумы, лamy Тартада в исполнении С.Рабсалова, Д.Жалсараева, Дамдина – Б.Цыбенкова и С.Аранжурова, Хасара – Г.Бутуханова, Сэрэгмы – Н.Шагдаровой.

В постановке, осуществленной Т.Бадагаевой в 2000 г., эстафету приняли Л.Дугарова – Бума, Ч.Гуруев – Хасара, О.Бабуев – Тартад, Сэрэгма – Т.Бальжанова и Д.Гылыкова, Дамдин – Н.Бадмаев.

Переведенная на русский язык в 1962 году пьеса ставилась на разных языках в театрах Усурийска, Кызыла, Лысьвы, Канска, Перми, Казани, Кустаная, Волгограда. Спектакль был поставлен в Болгарском государственном театре города Кырджели, куда консультантом приглашался автор пьесы Ц.Шагжин. Особняком стоит в творчестве Ц.Шагжина новая пьеса «Галта джунгли» («Пылающие джунгли»), написанная и поставленная в театре в 1967 году. Это была одна из первых постановок в стране о героической борьбе выгнанского народа за свою независимость. Готовясь в 1968-69 годах к гастролям в Москве, коллектив за-

салоным запоминающиеся образы окружения знаменитого путешественника. Может кто-то из представителей старшего и среднего поколения вспомнит художественные фильмы «Алитет уходит в горы» и «Пора твоего подснежника» с участием Цырена Шагжина.

По бурятскому и всесоюзному радио звучали бурятские и монгольские песни в великолепном исполнении Цырена Галзутовича. Его грампластинки до сих пор сохранились в фондах бурятского радиовещания и даже в некоторых семьях в Бурятии, Монголии, Калмыкии.

Начиная с 60-х годов, Шагжин приобрел известность как писатель-прозаик. Автор шести сборников прозы на бурятском языке. Несколько сборников, такие как «Люди родного края», «Пятнистый олененок», «Красные кони», «Красные всадники», «Пьесы и рассказы» и другие, были изданы в Иркутске, Москве на русском языке.

Нередко память о человеке довольно быстро «затягивается» временем. Но есть имена, в данном случае, когда речь идет о творчестве Цырена Галзутовича Шагжина, память о нем с каждым годом становится, напротив, все более значимой. Вероятно, это происходит не только в силу значимости этих людей в искусстве, но и в силу того огромного впечатления и неизгладимого следа, который они оставили в душах и сердцах тех, кто с ними работал, встречался, дружил.

Валентина БАБУЕВА, ГБАТД, заслуженный работник культуры РБ, кандидат культурологии.

«Гуа сэсэн хатан - 2008» гэхэн конкурсно

ОЛОНДО ТУНАЛХА ЗАЯАТАЙ

Миний бэшэхэ очеркын герой Хориин аймагай Булам нотаг тоонтотой Буряад Республикын габыята врач (2001 он), дээд шатын врач-терапевт, Благовещенск хотын Гүрэнэй медицинскэ дээдэ хургуули Улаан дипломтойгоор дүүргээн, хорьод гаран жэлэй туршада аймагай поликлиникэ жэншэдгүй найнаар хүтэлбэрлэжэ байһан, республика дотор үнгэргэгдэдэг Уншалгын жэлдэ зорюулагдаһан «Уншадаг хүтэлбэрлэгшэ» гэхэн номинациин дипломант (2006 он) Тамара Баяндасвна Цырендоржиева болоно.

1959 оной майн 2-то сэнхирхэн ургын дэльбэсэ эслижэ байха үсэр Баянда Батусвич Ханда Бадмажаповна Цырендоржиевтанай бүлэдэ хоёрдохин урын басаган түрөжэ, аргагүй сэхэ баяр болоо хааб даа. Басагандаа Тамара гэжэ нэрэ үгэбэ.

Эсэгэн Баянда Батусвич Цырендоржиев нотаг соогоо яһала мэдээжэ, хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн ябаа. Тэрэ Бурядад хүлөө ажахын дээдэ хургуули дүүргэжэ, агроном мэргэжэлтэй болоһон. Нотагайнгаа хүдөө ажахыс улам хүгжөөхын, газарай үржэл найжаруулхын тула шэнэ технологи нэбтэрүүлхэ, агротехническэ хүдэлмэри саг болзортонг ябуулха талаар нилээд сэхэ ажал хэһэн, олохон хүдөө хурунуудта хүдэлхэн габыятай.

Тамара басаган 1966 ондо Георгиевкын дунда хургуулиин богоһо алхажэ, 1-дэхи класста ороһон намтартай. Гэр бүлын байдлаар Баруун-Хасууртайда 8-дахи класс дүүргэбэ. Удаань 1976 ондо Удинскын дунда хургуулида 10 класс дүүргэжэ, болбосоролой аттестат абажа гараһан. Энэл жэлдээ удаан маргажа байнгүйгөөр, Благовещенскын мединститудтай 1-дэхи курсын оюутан болобо.

1982 ондо институтдаа дүүргэхэдэ, «эрхимэй эрхим» тэмдэгтэй Улаан диплом абажа гараа хэн. Энэл жэлдээ Республиканска больницын дэргэдэхи интернатурда «терапия» гэхэн шэглэлээр хуралсал гараа. 1983 оной август нарада Яруунын аймагай Ульдергын участково больницда ахмад врачай тушаалда ажалын намтар эхилхэн байна.

1984 ондо Хориин аймаг эльгээгдэжэ, эндэхи поликлиникэдэ терапевтээр хүдэлжэ эхилнэ. Дээдн тушаалтай ноёд найд шуран бэрхэ, урагшаа эрмэлзэлтэй байһын анхаржа, 1985 ондо жэл хүдэлөөд байхадань, поликлиникыс даагшын тушаалда томилбо. Энэл үсын хугасаада түбэй районно больницын захиргаанай үгжөө хэдэн грамотануудаар шагнагдаа бэлэй.

1987 ондо Буряад Республикын Элүүрыс хамгаалгын министрствын зүгһөө байл грамотаар урмашуулагдаа. 1989 ондо социалис мурьсөөндэ илагшын тэмдэгтэ

хүртэбэ. Тиин энэл жэлдээ амбулаторно-поликлиническэ туһаламжа үзүүлхэ талаар ахмад врачай орлогшын тушаалда дэбжүүлэгдэбэ.

Гэр бүлын байдалһаа боложо, 1992 ондо Улаан-Үдэ хотын 9-дэхи поликлиникэдэ терапевтын тушаал эзэлбэ. 1995 ондо дахинаа Хориин түбэй больницда хүдэлхөөр эльгээгдэбэ. Тингэжэ 2004 ондо клиничко-экспертно ажалай талаар ахмад врачай орлогшын тушаалда дэбжүүлэгдэбэ. Ажалдаа харюусалга сэхтэйгээр, үндэр мэдрэлтэйгээр хандадаг бэрхэ терапевт 1996 онһоо мүнөө үс болотор саг үргэлжэ аймагай поликлиникыс хүтэлбэрлэгшын үндэр тушаал эзэлхээр.

Байгаалиһаа үгтэһэн бэлигтэй врач хэды сүлөө забдагүй байбашыс, арга хургаа олоод лэ санитарно-

гигиеническэ талаар эрдэм мэдэсые хүн зоной дунда долгоруулхэ талаар ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха гэжэ хэды сэхээр оролдооб даа... «Знание» гэжэ районно бүлгэмэй эдэбхитэй пропагандист байһан. Аша үрэ сэхтэйгээр ябуулан ажалын үндэрөөр сэнгэгдэжэ, Хүндэлэлэй грамотануудаар нэгэнтэ бэшэ шагнагдаһан байха юм. 1991 ондо Медицинын хүдэлмэрилэгшын үдэртэ зорюулагдаһан эрдидүүдэй конкурсно илажа, Эстони ба Литва ошожо, аяшалгын путёвко шүүжэ, түрэлхидөө баярлуулһан байна.

Тамара Баяндасвна 2 хүбүүдыс хүмүүжүүлнэ. Ехэ хүбүүн Дармань 10-дахи, бага хүбүүн Аюрынь 8-дахи классай хурагшад. Тамара Баяндасвна дахажа ябаха ахатай, дахуулжа ябаха дүү басагатай юм. Дугар-Цырен ахань хүдөө ажахын институт дүүргэһэн, инженер-механик мэргэжэлтэй. Дүү басаган Танинь Улаан-Үдын багшанарай институтай хари хэлэнэй (англи) факультет дүүргэһэн. Удаань Москвагай гүрэнэй университетэй дэргэдэхи аспирантурада хуралсажа, философиин эрдэмэй кандидадайд нэрэ зэргэтэй. Мүнөө үсын Канадада ажаһууна. Татьяна Баяндасвна гэр бүлэтэй, басагатай. Нүхэрнын биологийн эрдэмэй кандидадайд нэрэ зэргэтэй.

Тамара Баяндасвнагай дүрэ зураг «Эрхим түрүү хүнүүд» гэхэн аймагай Хүндэлэлэй самбарта 2006-2007 онуудай туршада хүндэтэ хуруриа эзэлхэ ёһоороо эзэлэ.

Врачай үндэр үүргыс ээм дээрээ даагаад, энэ сэхэ коллективыс жэншэдгүй найнаар ударидажа байһан дарга - Тамара Баяндасвнада үшөө сэхэ амжалта хүсэн, ингэжэ үрэхэ байнаб:

Алхам бүхэнтнай урагшатай,
Панаһан хэрэгтнай бүтэмжэтэй байг!
Олондо туһалха заяантнай
Одоо жэгүүрээр эрьсэжэ байг!

Цырен-Дулма ОЧИРОВА (Хубитусва).

«Аласай холбоон - 2008» гэхэн конкурсно

ОРОД ШАРАЙТАЙ, КАЗАХ
БАЙДАЛТАЙ БУРЯАД ЭХЭНЭР

Есболганова - Цыдендоржиева Галина Цыгендоржиевна Алма-Ата хотодо ажаһуудаг юм. Тэрэнэй Умирзах нүхэрнын казах яһанай.

Энэ бүлэ Малик, Марьяма хүбүүн басаган хоёртой. Ерлан хурьгэнтэй. Руслан. Арслан хоёр эзнэртэй юм. Умирзах Есболганов нүхэрнын техническэ эрдэмэй кандидат, таряанай тээрмэнүүдэй конструкции дээрэ хүдэлдэг юм. Галинын аба Шулуутай нотагай улаалзай хүбүүд отогой Цыдендоржин Цыгендоржо Эсгын дайһнаа бусахадаа, Москва хотын Татьяна Круглова басагантай танилсажа, айл бүлэ болоод, Галя Лида хоёр басагатай байжа байтараа, халажа хахасанан юм. Эжын Лида басагата абаад Москвагаа бусаа хэн. Эсгын ондоо бүлэтэй боложо, Галина Шангарайтай Цыргема хүгшэн эжыдээ үндыһэн юм. Арбан зургаан наһандаа Москва эжыдээ ошожо, түрүүшынхисэ уулзаһан. Эжыдээ орхсод ошоо хэн даа, гэжэ сэхэ гомдол баридаггүй. Москвада Умирзахтай танилсажа айл болоод, 40 гаран жэл соо ан-бун Алма-Ата хотодо ажаһууна. Галина Цыгендоржиевна конструктор-модельер мэргэжэлтэй, олон жэлдэ ательсэдэ хүдэлхэн, мүнөө залуушуулыс хургадаг ажалтай.

- Сэнгээр соо ислам шажантанай

«рамадан» гэхэн нангин шүтөөнэй хаба эхилдэг. Тиинхэдэ би түрэл болоһон казах арадай ёһо заншал хүндэлжэ, бүлөөрөө нэгэ харын туршада масагладагбди. Бүхы зон исламий мечеть ошожо мүргэдэг. Рамаданай дүүрэхэдэ, гурбан хоногто найр наадан болодог. Хони гаргажа, баурсаг шаража найрладаг. Айл бүхэнэй газар, гэртэнэ утаан баялжа, зон жарган, хүхин байха гэхэн ёһо заншалтай юм.

Харин Сагаалганай эхилхэдэ, би буряад эжы хадаа бүтүүгэй үдэр бууза баншайа шанаад, бүхэлсөр мяха шанаад, буряад арадайнгаа ёһо заншалаар сагаалганаа уггадагбди, наһаа сэдхэлээрээ буряад арад зонтоо нэгэдэн байдагби.

Ород эжытэй хүн хадаа, Пасхын урдахи «великий пост» эхилхэдэнь, үнэн алдартанай ёһо заншал сахиха, ёһо гурим соонь, үнэн алдартанай кафедральна сүмэ ошожо, шубуун дэнгээр зула бадараажа, христос бурханай урда буряад, ород, казах түрэл гаралайнгаа түлөө хүгэдэн мүргэдэгби. - гээд Галина Цыгендоржиевна хөөрнэ. Гурбан ондоо бурхадга зальбаржа ябаһан Галина үнэн дээрээ Бурхан нэгэ гэжэ эгигдэг.

- Жэл бүри Агаяа ерээд, айлшалаад ошодогби. Хүсэ шадал

нэмээд, элдэб шэнэ зорилгонуудта абтаад ошодогби. Казах хубсаһа оёдогби. Мүнөө үсын буряад хубсаһа оёгодо ажаллаа зорюулхамни. Агада мүнөө буряад хубсаһанай «Найман тахил» гэхэн коллекци хараад, элдэб ханал бодолнууд толгойдон ороно.

2010 ондо Монголдо болохо «Алтаргана» нааданда буряад хубсаһа оёжо, конкурсно хабаадаха зорилго урдаа табяад, хүдэлжэ байнаб.- гээд, ород шарайтай, зүрхэ сэдхэлээрээ буряад эхэнэр Галина Цыгендоржиевна энсэхилхэн хөөрнэ.

Баярма БАТОРОВА.

«Буян хэшэг - 2008» гэхэн конкурсно

Жамбал Жапов 1949 оной шорой шара Ухэр жэлэй намарай хуулулар харын 27-до Агын автономито тойрогой Могойтын аймагай Ага-Хангил нотагай «Победа» колхозой түрүү малшан, Зургад Хальбан угай Ральдиин Жабай бүлэдэ түрэнэн юм. Нотагтаа үргэл мүргэлтэй Ганса-Нархатада нагаса аба Бадмын Ральдианай бууса түбхинэн хуудаг хэн ха.

Ральдиин Жабтанай бүлэ хоёр хүбүүдтэй байгаа. Дайнай хоёрдохин жэлдэлтан дэлхэйдэ түрэнэн Жамьян уршаг аюул тохөөлдуулан үс сагай бүхы бэрхшээл түбгүүдыс бэс дээрээ үзөө хэн. Ехэ болоходоо, милициин зургаанда хүдэлхэн юм.

Жамбал хүбүүн 1957 ондо

АРАДТАА
АША ГАБЬЯАТАЙЛ

нотагайнгаа эхин хургуулида орожо, дүрбэн класс дүүргээд, Агын 1-дэхи дунда хургуулиин 5-дахи класста хуралсалаа үргэлжэлүүлэ. 1968 ондо хургуулиа амжалттайгаар түгсэхөөд, сэргэй албанда татагдаа хэн. Улаан-Үдэ шадархи Тайлса хууринда байрладаг сэргэй частыда тудабэ. 1970 оной февраль нарада тэрэ частингаа комсомолой комитэдэй секретаряар хунгагдаба. Хойто нарадань Жамбал Жапов Улаан-Үдын гарнизоной полит-таһагай партийна комиссар КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абтаа бэлэй.

1970 оной зун Забайкалийн сэргэй округой сэргэшэдыс командалагшын орлогшо генерал-лейтенант В.А. Гончаровой шийдэхэбэрээр эдэбхитэй комсомол хүбүүн Приморин хизаарай Уссурийск хотодохи Алас-Дурна зүгэй сэргэй округой полит-хүдэлмэрилэгшэдыс хургажа бэлдэлгын хургуулида эльгээгдээ хэн. Тиин сэргэй-политическэ училищияа дүүргэхын тула экстернээр шалгалта барихын эрхимүүдэй тоодо тэрээндэ эльгөөгдөө бэлэй. Шалгалтаа амжалттайгаар барижа, училищияа улаан дипломтойгоор дүүргээд, СССР-эй обороньн министрэй захиралтаар «лейтенант» гэхэн нэрэ зэргэ олгогдожо, сэргэй алба хэхээр Улаан-Үдэ шадархи Нархан-Туза (Сосновый Бор) хууриндахи 73427 дугаарай сэргэй частыда эльгээгдэн байгаа. Политическэ талаар ябаган сэргэй ротын командирай орлогшоор гурбан жэл соо алба хэхээд, кадровая офицерэй уялгажа жэншэдгүй найнаар дүүргээд байба.

Удаань 1974-1986 онуудта Яруунын аймагай, 1986-1995 онуудта Хэжэнгын аймагай сэргэй комиссариатуудта алба хэхээд, армин албанда татагдаха хүбүүдыс, запасай офицернүүдыс бүридхэлдэ абаха тушаалда, 2-дохи таһагай даргаар, аймагай сэргэй комиссарай орлогшоор хүдэлөө хэн. Тинхэдэ аймагуудай партиин райкомудай нэгэдэхи секретарьнар К.А. Албасев, Б.Ц. Жамсусев, К.Д. Лубсандоржиев, аймагай Совдүүдэй гүйсэдхэхэ комитэдүүдэй түрүүлэгшээр В.З. Алсахасев, В.Г. Котов, Д.Р. Банзаргашев эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлжэ, тэдннисэ сэргэй албанда татагдаа даал абарьяа ходоодо үлүүлэн дүүргэжэ, Бурядад областной сэргэй комиссаридайд дамжуулгын Улаан тугта, мүнгэн шангуудта хэдэ дахин хүртөө бэлэй. Залуушуулыс сэргэй албанда найнаар хурган бэлдэхын түлөө социалис мурьсөөндэ дүрбэн дахин илажа, Хэжэнгын аймагай сэргэй комиссарат КПСС-эй обкомой, республикын Министрнүүдэй Совдэй, ВЛКСМ-эй обкомой дамжуулгын Улаан тугуудаар шагнагдаа хэн. 1989 ондо энэ тугын Хэжэнгын сэргэй комиссариадта хэтээд хадаглагдажа байхаар үлөөгдэн юм.

1995 оной хабар запасай майор Жамбал Жапович Улаан-Үдэ ержэ, Октябрьска районной сэргэй комиссаридайд 4-дэхи таһагай даргын туһалагшаар хүдэлөөд, һүүлэй зургаан жэлэй туршада тус районной сэргэй комиссарай туһалагшын тушаал даажэ ябана.

1996 онһоо хойшо Октябрьска районной сэргэй комиссариат «Ветеранууд тухай» Федеральна Хуулиин үндэрөөр хүн элэлтэ абадаг эрхэтэдыс бүридхэхэ, тэднэй дунда ажал ябуулха талаар республика дотороо түрүү хууриа алданагүй. 1997 онһоо Ж.Ж. Жапов Октябрьска районной Ветерануудай совдэй президиумой гэшүүн юм. Ветерануудыс бүридхэлдэ абаха асуудалаар Буряад ороной аймагуудай сэргэй комиссариатуудай хүдэлмэрилэгшэдэй семинар 1997 болон 2004 онуудта Октябрьска районной сэргэй комиссариадта үнгэргэгдөө хэн. Эдэ бүхы ажал ябуулануудта Жамбал Жаповичай габьяа айтхагтар сэхэ.

Республикын Дурасхаалай дэбтэрэй түрүүшын 8 ботидо оруулагдаха материалнуудыс суглуулха талаар тэрэ Буряад орон соогоо эрхим үрэдүнүүдыс туйланхай. Дурасхаалай дэбтэрнүүдтэ оруулхын тула Эсгын дайнай жэлнүүдтэ баатарай үхөлөөр унаһан, хураггүйгөөр үгы болоһон 1636 сэргэшэдэй, дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ наһа бараһан 1810 эрэмдэг хүнүүдэй, сэргэшэдэй, мүнөө амиды мэндо ябаһан 1282 хүнүүдэй нэрэнүүдыс, мүн тэдэндэ хабаатай материалнуудыс суглуулһан байгаа. Хэдэн мянган хүнэй нэрэнүүдыс элирүүлжэ, дайнда эрэлхэгээр унаһан гү, али хураггүйгөөр үгы болоһон үбгэдөө, хүбүүдээ бүхы наһан соогоо хүлсэһэн һамгадта, эхэнүүдтэ, үхибүүд болон түрэлхидтэн сэхэ мэдээслнүүдыс дуулгаһан Жамбал Жаповичай эльгэ нимгэн эхэнэрнүүдэй наһаа сэдхэл заһажа тэгшлэхынэ юугээр сөгнэлтэйб! Юрэдөөл, инаг хайрата нүхэрөө, шуһа мяханһаань таһархан хүбүүгээ алдажа, үншэрхэн эхэнэрнүүдэй наһаа сэдхэл заһажа, тэгшлэхынэ сэхэ буян бии юм гү?! Ушаримсһээ Ж.Ж. Жапов хэды сэхэ буянта хэрэг бүтээжэ ябана гэсшэб! Тиин мүнөө Дурасхаалай дэбтэрэй 9-дэхи ботидо оруулагдаха материалнуудыс суглуулгада эдэбхитэйгээр хабаадана.

Сэргэй комиссаридайд албан зургаануудта 34 жэл соо үнэн сэхээр ажаллажа ябаһан Жапов Жамбал Жапович хэдэн медалиар, Буряад Республикын, Арадай Хуралай, республикын сэргэй комиссаридайд Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай. Буряад Республикын Президентын 1999 оной сентябриин 24-нэй Зарлигаар Ж.Ж. Жаповта «Буряад Республикын хүн зоннис социальна талаһаань хамгаалгын габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоо хэн.

Эдэ бүхы ашата найхан, буян хэшэгтэ ажал хэрэгүүдын арадай сүүдэй, банкын эмхи зургаануудта ажаллажа, наһанайнгаа амаралтада гараһан заяанайн нүхэр Зинаида Ламожалповнагай туһаламжа дэмжэлгээр туйлагдаа гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист.

На конкурс "Вершина мудрости - Сагаан үбгэн 2008"

ватывающее зрелище, прирожденный оратор.

Помню одну из его лекций в семидесятые годы перед партийно-хозяйственным активом завода имени Ленинского комсомола в Дни декады бурятской литературы и искусства в Москве, когда зал стоя аплодировал ему.

Я еще раз убедился в своей правоте: он действительно имеет энциклопедические знания во многих отраслях науки и культуры, прекрас-

ҮРГЭМЖЭТЭ ЯРУУНЫН ҮНДЭР САРЮУН ХҮН

Откуда я?
Из песенного края!

Кто я такой?
Сын этих вод и гор!

Н.ДАМДИНОВ.

ВСЕГДА СРЕДИ ЛЮДЕЙ

В течение более полувека в идеологическом активе республики видное место занимает кандидат философских наук, доцент, член Союза журналистов РФ, известный публицист, заслуженный работник культуры РБ и РФ Дондоб Доржиевич Очиров. Известен он жителям республики и как бесценный комментатор Бурятского радио и телевидения, одинаково чисто вещающий на русском и бурятском языках.

Родился он 10 января 1934 года в семье известного кузнеца Баргузинской долины Доржи Очирова, из знаменитого рода "Сэнгэдэр". Детство и школьные годы прошли в суровый, голодный, военный и послевоенный период, последствия которого причудливо его всегда были в гуще людей, общаться с ними, заботиться о друзьях и близких, отдавать себя целиком на службу людям.

Это умение рано выплеснулось из природы семнадцатилетнего десятиклассника, вступившего кандидатом в члены партии еще в школе. Редкое явление в истории Курумканского райкома партии, первым секретарем которого в то время был видный общественный деятель Бурятии, позже Герой Социалистического труда Г.Б. Цыденов.

После окончания в 1956 году историко-филологического факультета Бурятского педагогического института, начав работать преподавателем бурятского языка и литературы, во всем незаурядный юноша, хороший спортсмен был избран вторым секретарем Курумканского райкома ВЛКСМ. Вырос вскоре до секретаря Бурятского обкома комсомола, делегата седьмого Всемирного фестиваля молодежи и студентов в Вене, комсорга второй декады литературы и искусства БМАССР в Москве.

Эти светлые юношеские годы идейно закаляли его, давали навыки общественной деятельности на всю жизнь.

Известно, что на комсомольской работе любого ранга человек находится до определенного возраста. И в 1961 году ему предложили перейти на работу лектором в отдел пропаганды и агитации обкома партии, чуть позже руководителем лекторской группы - заместителем заведующего отделом, службе которой отдал более 10 лет своей деятельности.

Работа лектором - творческая, интересная по содержанию, тяжелая по физической нагрузке на человека: выступаешь перед аудиторией с различным уровнем знаний, разнородной по составу - не знаешь, какой вопрос зададут и находишься в постоянном напряжении и поиске ответов.

Дондоб Доржиевич, как лектор, выступал одинаково изумительно на двух языках, всегда с убедительными примерами из жизни, как говорится, соединяя теорию с практикой.

Перед слушателями держался свободно, либо было смотреть на него со стороны: высокого роста, статного телосложения, излагал материал красивым, звонким голосом, без единого повторения, словом - зах-

ватый оратор, по достоинству носит высокое звание "Заслуженный работник культуры РФ".

В 1972 году он поступает в Академию общественных наук при ЦК КПСС и заканчивает ее с успешной защитой кандидатской диссертации на тему "Эволюция нравственных представлений бурят-ламаистов в условиях развитого социализма".

Это была интересная научно-исследовательская работа, вызвавшая спор в научном и религиозном кругах, да и в руководстве республики того периода. Отметим, что одним из выводов этой работы было научное обоснование признания "Сагаалгана" национальным праздником, что произошло значительно позднее: в 1993 году Указом Президиума Верховного Совета Бурятской АССР "Сагаалган" был объявлен национальным праздником.

Неоспорим и значителен его вклад в развитие культуры, литературы и искусства республики. Он пишет емкие публицистические и критические рецензии и статьи на опубликованные произведения поэтов, писателей и драматургов.

Активно выступал на научно-практических конференциях, в печати, радио по вопросам развития родного бурятского языка, национальной культуры и искусства. Именно в те годы он много сил отдавал этим вопросам, практически выступал против ошибочной линии своего же руководства. К нему обращались люди самых разных возрастов, национальностей, потому что перед ними был свой лектор, партийный работник, ученый-педагог, который много делает для республики.

Наш друг достиг вершин мудрости, учился и работал в пример другим. Правительственные награды, почетные звания и грамоты РБ и РФ, другие знаки трудового отличия свидетельствуют о его большом личном вкладе в социально-экономическое развитие республики.

Он получил отличное профессиональное образование, стал талантливым педагогом, журналистом, известным публицистом. Всю жизнь, будучи и штатным лектором обкома партии и преподавателем ВУЗа, он оттачивал свое мастерство, придавая требуемые научность и академизм.

Дондоб Доржиевич обладает от природы масштабным умом и творческим мышлением. И ныне люди восхищаются его самобытным талантом, знаниями национальных традиций, его мудростью и способностями народного лекаря.

По примеру отца пошли дети: дочь Эржена - кандидат философских наук, доцент БГУ, сын Аркадий готовится к защите диссертации. Растут и радуют стариков 2 внука и два правнука. Стройный, крепкий, как баргузинский борец, жизнерадостный, со светлым разумом он идет к своему 75-летию, которое исполнится к Сагаалгану будущего года.

Счастья, радости, забайкальского здоровья, благополучия, наш друг!

Климентий БАДМАЕВ,
член Союза журналистов РФ.

ХҮЛЭГ-АГТЫН шадал мэдүүлэн, Хүнтэй хаанай шалын оройдо гарабал, хабтагай дэлюун Ярууна нютаг алыган дээрэ мэтэ аржын харагдадаг. Буламай захиһаа эхилээд, Худанай Сагаан хүрэтэр ямар атар баян, дэлхэй дүүрэн дайда гэшэб! Ойро зуураhana шэбшэ. Ехэ Ярууна хоолойгоороо зүүн тээшээ уһаа Витим, Зүлхэ /Ленэ/ мурэнүүдээр дамжуулан, Мүльһэгэ далайда шудхадаг. Тиихэдэ хүхэ нуурнуудай тэг дундахана, хүсэд обёорогдохошьегүй гэхээр, Догно нютаг оршодог. Энэмнай Цырен-Доржо Жалсановай багадаа эртын хюруу тамгалан, шардайсараа гүйнэн элдин норуу тала ха юм. Бүри эдир наһандаа адуушан, тоо бүридхэгшэ, «Улаан Ярууна» колхозой клубые даагша ябаһан юм гээд халта дурдаг.

Үдэр талымни герой хирбэгэрхэн нидхээ халта үргэн, юумэн бүхэндэ үнэн зүб сэгнэлтэ үгэдэг, тиигээд зугаархан яридаг зангай байба.

- Нүүдэй наян жэл соо сагай эрхэ хубилжа, эли бодо хүйтэн болошоо. Минии багада улаан зүдэндэ үхэр шэнэ ногоо эдээд, һу ородог, шэрэмэй архи нэрэхэ саг ердэг байһан юм. Хонгорхон наһанайм дурсалганууд ойндомни оронол даа. Жабхаланта гэгээн үедэ жэгдэ тэгшэ алхалан, үгөөдэртөө этигэн, өөдөө үндэһэн саданарбди. Үзэл сурталай хүдэлмэри хурса тодо хараатай, буурал толгойтоние, багшанараа ёһолон хүндэлхэ - жэшээтэ һайн табисууртай байһан гэшэ. Сэбэр зан ябадалаар сэдхэлээ хуяглажа, ушарта юртэмсын эрьюулгэ соо хара сагаан хоёрыс илгаруулжа бордойһон үетэн гэшээдди даа, - гээд, хэсүү хорон үхэлье хоёр нодөөрөө үзэнэн, хараһан хүн тордихоугүйгөөр табиба.

Энэ хадаа бодото байдалые һайн мэдэхэ, ойлогхо хүнэй һанамжа ха юм даа. Үнэхөөрөөшье, Цырен-Доржо Жанчивович зоние хүтэлхэ абьяас бэлигтэй, хүдөө таряшадай хүсэл оролдог сэгнэдэг, үүсхэлтэй хүтэлбэрилэгшэ-хүмүүжүүлэгшэ байһан. «Хүнүүдэй хаба дүүрэн хамсыгаа шамажа, үнэн зүрхэнһөө ажалдаа хандажа хүдэлдэгшэ урмашамаар бэли», - гээд хэлһыень элихэн һананаб.

Ханын час 12 сохибо. Бууралтаһан толгойтой, сарюун шэгтэй Цыжип Базаровна ууралтама халуун сай аягалжа, хүндэнь дээжхээ ама хүрээбди. Танилсалгын талада зугаа дэлгэржэ, тэбхэр сагаан шарайтай аха нүхэр ама хахалба: - Тунгалаг агаар дайда гэшэ эрхэ бэсын тамир болбосоролдо аргагүй нүлөөтэй ха гэжэ һанашаб. Амаралтынгаа үедэ шууянһаа гадуур, ойн сэнгэлигтэ сүлөө сагаа зорюулдаг байгааб. Шэнэнэнэй гүн оёорто сайбар хуһад шэбэнэдэн найгажа, алаг эрэн жэрж арадынши булгалзан, мүшэрэй забһараар шургалзаха... Үндэр хярын оройдо үлэн буга урамдаха. Одоол тэндэ һонин бодол түрэхэ даа... Хоһон үгэ холижо байгаад хөөрэхэдэнь, агнуурида шуналтай хүн хаш гэжэ адаглаа һэм.

ЭРЭ ХҮНЭЙ харгы уга. Дүрбэн жэлэй гал дүлэн соогуур пулеметно взводой командир Австри, Румыниин газар дээгүүр алхалаа. Хэды ехэ гэмшэл, зоболон хохидог дабагдаа гэшэб! Хэды олон хубүүдэй хайрага ами наһан таһалдаа гэшэб! Тиигээдшье зохёохы ажалай бурьялма охин соо урдын сэрэгшэ дэбжэлтын гэхүүрээр дамжаба. Хорин долоотойдоо колхозой түрүүлэгшэ... Ядуухан ажахыс яһала үргэжэ, һэргээжэ, ханамжатай хүдэлжэ байтарнь, Яруунын коммунистнууд шуран һүбэлгэн, урагшаа һанаатай нүхэрөө партиин райкомой 1-дэхи секретаряар гансата дэбжүүлбэ. Тэрэ үедэ Н.С.Хрущевый хамагыс һүйдхэхэ эди хаба хүдэлдэжэ, ойро зуура эдэб тушаал дааба. Илангаяа аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ байха үедөө, Ц.-Д.Жалсановай эмхидхэхы үүргэ шадабаринь элирһэн байна. Дайн дажарай һүүлээршье үнөөхил хүндэ жэлүүд, һандарһанаа һэргээхэ хэрэгтэй. Уһанай модо бэлдхэгшэ, Яруунынгаа нуурнуудта заһанай ажалда ябалга. Арын тунга ногоондо адуун һүрэгөө үсхэбэрилгэ бодо мал шахан таргалуула болоод, үбһэ, тарягаа хуряалга гэхэ мэтэ жэлэй дүрбэн сагай эрьюулгэ шэнги залгаа захиһаа ажал. Удаа тэнь РСФСР-эй Уһанай ажахын уһа хэрэглэхэ, харууһалха талаар Бурядай АССР-тэ Забайкальска бассейногэ (территориальна) управлениин начальнигаар тэрэ удаахан хүдэлбэ. Юрэдөө, түбэгтэй зүйлүүдыс түргөөр зайсуулаха, шийдхэхэ, урагшалуула зорилгойгоор Цырен-Доржо Жанчивович дээшэн хэрэг саарһа баридаг, зохихо зургаануудта хандадаг һэн.

Ямаршье ажалда ябахадань, наһанайн нүхэр - багша мэргэжэлтэй Цыжип Базаровна хажуудань тулга түшэг болодог һэн бээ. Тэрэ ургажа ябаһан «улаан бургааһадыс» хүмүүжүүлэхэ нангин хэрэгтэ наһанайнгаа золто үдэрнүүдыс зорюулаа юм.

- Засаг зургаанай хуули номнол шанга байгаа. Дээрһээ үгтһэн даабари, уялгануудые шууд дүүргэхэ эрилтэ табигдадаг һэн. Тиин эршэ дэлсэтэйгээр хүдэлхын тулада эрдэм мэдэсэ, хаба зориг хэрэгтэй байгаа. Ажабайдалай эрьюулгэ соогуур анхан педучилищи, институт, хожомоо дээдэ партийна хургуули дүүргэһэн байнаб. Эддэб зиндаа тушаал даажа ябахадань, адуу эндүү гаргаһан байжа магадби. Тиибэ яабашье, нэн түрүүн зон нүхэдгэ тухатай байхая оролдогшэ һэм, - гэжэ һонирхоһон асуудалдамни харносахадаа, үндэр наһата үгэлбэ.

Номин хүхэ Байгал далай тухай һонин ном гаргаһан хүн гэжэ мэдэнбди. Ойроо хуртшэгшэй дэлхэйн эрдэнэ зэндэмниие гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, нодонэй сүсэгы мэтэ гамнан сахижа болоод, тэрэнэй саашанхи хуби заяан хэни һанаае зобоодоггүйб? Эндэшыс нүхэр Жалсановай оролдогшэ үүсхэлыс тэмдэглэхэ шухала. Россин Федерациин габыата мелюратор, Буряад Республикын байгааһаис хамгаалгын габыата хүдэлмэрилэгшэ Цырен-Доржо Жанчивович наһанай амаралтада байхадаа, гараа хабсараад хуугагүй. Экологийн болон байгааһаис баялиг гэрэглэхэ талаар комитедэй түрүүлэгшын туһалагшаар хүдэлһэн байна. Мүн баһа Бурядай Президентын дэргэдэхи аха захатанай Зүбшэлэгшын гэгшүүн байһаһаа гадна, «Ярууна» гэжэ нютагаархидай соведэй түрүүлэгшэ, удаань Бурядай нютагаархидай этническэ ниитын эмхин президент байгаа.

Бурядай түрүү хүнүүдэй зэргэдэ жагсамаар минии герой хорхойдо хориггүй, хоёр заяандаа нүгэлгүй хүн юм. Ажалай Улаан Тугай, Хани Барисаанай хайра шагнал, тэдэнзын хажууда баатарлигаар тэмсэжэ шалгарһанайн һүдэ тэмдэгүүд, зүрхэн соонь хэзээдшье мартагдахагүй гал дүлэтэ, аюулта байдаануудайн, сухаришагүй эрэлхэг зоригийн гэршэ - Улаан Одоной, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай орден, медальнууд энгэртэнь шэнхинэдэг юм.

Яруунын аймагай 75 жэлэй найрта нэгтэ байлсаһан хүм. Уралаар эрһэн айлшад, нютагай зон холо ойроһоо бууһан юм. Заншаһан гуримаараа нэрэтэй солотой хүнүүдэ нэн түрүүн хүндэлэн ёһолбо.

«Ц.-Д.Жалсанов» гээд соносхоходонь (дүтэ һууһанһаа болоо юм гү), досоомни баярай ошон бадарба. «Хүтэл үндэр Яруунам хүхын дуугаар сууряална» гэхэн хүржэм дууга найр наадан, уран шүлэг, уянгата дуун эдэлжэ, «Ярууна», «Аялга», «Бадмахан лехнобо» гэхэ зэргэ сууга арадай ансамбльнууд мүн лэ уран бэлигээ дэлгэ бэлэй.

Эрхэ бэрхэ, эрэлхэг хубүүд, басагадаараа элдин энэ дайда мундаагүй юм даа. Арадай уран зурааша Цыренжап Сампилов, Советскэ Союзай Герой И.М.Трофимов, химин эрдэмэй доктор, Нью-Йорк хотын Эрдэмэй академийн бодото гэгшүүн Ж.Г. Базарова, гуурһа жадаа тэгшэ баривһан, Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоев, философин эрдэмэй доктор, журналист Содном-Доржо Бадмаев, Хамба ламын шэрээдэ һууһан Мүнхэ Цыбиков, эрдэмтэ-шэнжэлэгшэ Владимир Антонов, СССР-эй арадай артистка Галина Шойдабаева гээд лэ үргэлжэлүүлэхэ болоо һаа, наһагдаха байха.

Үшөө нэгэ онсо зүйл тэмдэглэхэ шухала. Задатай тэнгэриһээ бууһан Зандан Жуу бурхан байгша ондо шэнэ ордон-гэртэ залараа һэмнай. Зандан Жуугай дасан-ордонһоо тараһан туяа гэрэл Буряад ороноймнай хүсэжэн һалбаралгада аргагүй ехэ нүлөө тухатай байхань сохом даа!

Наян гурбанайнгаа дабаанда нахид гэнгүй, үри хүүгэдэ үргэжэ, Тайлууд баабайн харалтаар, үбгэ эсэгын буянгаар үшөө олон жэлдэ сэбэр жэбжэгэр, сэдхэл һэргэлэн ябытдаа, элдин Яруунын үндэр сарюун үбгэжөөл!

Чимит-Цырен САНЖИЕВ,
Бурядай Уран зохёолшодой болон
Россин Журналистнуудай холбоонуудай
гэгшүүн, РБ-гэй соёлой габыата
хүдэлмэрилэгшэ.

«...ХУУШАН БЭШЭЛ ДАА, БУРЯАД ЗАНШАЛНАЙ, ХУУРАЙ БЭШЭЛ ДАА, БУРЯАД ХЭЛЭМНАЙ...»

Түүхэнэ

набагшалхада...

ХИХ-ХХ зуун жэлнүүдэй уулзуур дээрэ Байгал далай шадархи нютагуудаар хүлгөөтэйхэн байдал гогтоһон гэхэ. 1901 оной апрелин 23-да хаанта Ород гүрэн шэнэ хуули баталһанайнгаа үндэһөөр буряадуудай анханай засаг усадхажа, өөһэдэн захиргаа тогтоогоод, бүхы хэрэгээ ород хэлэн дээрэ ябуулжа эхилбэ. Урданайхиһаа улам ехээр эд бараа, мүнгэ алта татадаг болоо. Гадна Ород гүрэн Японитой дай хэжэ илагдахадаа, зүүн зүгөө үндэһөөрнь хубилгаха гэжэ шиидээд, олон мянган ородууды наашань нүүлгэжэ захалаа. Энэ үедэ элинсэг хулинсагууднай агта мори, үхэр мал гэхэнэ эхилээд, аргагүй ехэ зөөриэ сэрэгшэдэй хүнэһэн болгожо алдаһан. Юрэдөө, дэлхэйн 1-дүгээр дайнай хүлдэ нидээдхэн нэрбүүлһэн буряадууд хууха-байха газараа оложо ядадаг болоо.

Тиихэ үедэнэ Монгол гүрэн Манжа улсайд ноёрхол дороһоо гараба, энэһэнэнь улам Хитадай болон Ородой монгол туургатан хаанта Монгол оронойнгоо дали доро нэгдэе гэжэ ниусаар хэлсэдэг болоһон үе бэлэй. Жэшээлхэдэ, Үбэр-Монголой 49 хушуунай 35-инь Монголойнгоо харьяан доро орохоор бэлэмдэ гэжэ мэдүүлжэ байба. Энэниень буряадууднайшы дэмжээ нааб даа. Тиигэжэл анха түрүүн Монголой тала руу гаража эхилһэн түүхэтэй хабди.

Монголой эрдэмтэн Оюунтунгалаг "Монгол улсын буряадууд" гэжэ ном соогоо иигэжэ бэшэнэ: "ХИХ зуун жэлдэ Буряад нютагууд руу ород таряашад нүүжэ ерээд, газарынь эзэмдэжэ эхилбэ. Ород гүрэн 1900 оной июнийн 5-да "Газар дэбисхэр тухай" хуули гаргаа һэн. Тэрээнэйнь ёһоор, Эрхүүгэй буряадууд 53,3%, хори буряадууд 49% газараа алдажа, нилээдгүй ехээр бэлшээрээр хашагдан, адуу малаа олоор үхүүлбэ". Иигэжэ сагай хубилхада, буряадууд Монголой хойто, зүүн-хойто бэсын нютагууд руу хабаржаха, зуһаха зорилготойгоор малаа туужа нүүһээр, хүүлэй һүүлдэ хуурижаһаһан байха юм.

Гадна 1917 оной хубисхалай һүүлээр соробхилһон граждандайнай үедэ улаантан сагаантанай хоорондо орожо горитойхоноор хохидоһодоо, нютагаа урилха баатай болоо. Буряад зоной Монгол руу нүүжэ гараһанай ушар шалтагаание тобшохоноор тайлбарилхада, нимэл ха.

Мүнөөдэрэй байдлаар...

2000 оной тоо баримтануудай ёһоор, Монголдо 40 мянга 600 буряад яһанай хүн бии гэжэ элирүүлэгдээ. Энэнь хүршэ гүрэнэй хүн зоной 2-шые хүрэхгүй процент бүридүүлнэ. Тон олон буряадууд, тодорхойлоодо, 17196 хүн Дорнод аймагта ажаһууна. Үшөө 6223-инь Хэнтэйдэ, 1347 хүн Сэлэнгэ аймагта, 996 хүн Хүбсэгэлдэ, 856 хүн Булганда, мүн бусад аймаг, хотонуудта 13982 хүн бүридхэгдэнэ.

2000 оной мэдээнүүдые 1935 онойхитой сасуулаад үзэхэдэ, буряадууднай үдөөгүй шахуу байшана. 70-аад жэлэй урда тээ 35 мянга гаран хүн байһан аад, мүнөө болоһодо, оройдоол 5-хан мянган хүнөөр олон болоо. Энээнэйнь ушар шалтагаание түүхын эрдэмэй доктор Аюушийн Оюунтунгалаг ингэжэ тайлбарилна: "1930-аад онуудай эсэсээр

Монголдо болоһон репрессии энээндэнэ сэхээр нүлөөлөө. Зарим мэдээгээр буряад яһанай 6 мянга гаран хүн хамалганда орожо хохидоһон байна. Иимэ эрхэ байдалда буряад уг гарбалтайгаа олохон зон нюуха баатай болоо бшуу. 1990-ээд онуудай үедэл демократ үзэлэй түрүү зэргэдэ гарахада, буряадууд бээ мэдүүлжэ захалһан гэхэ. Гадна олон хүнүүд монголшуудтай бэри, хурьгэ оролсоһоор, тэдээнэйнгээ дунда шэнгэшоо. Жэшээлхэдэ, Түб аймагта нэгэ буряад айл бии. Таба-зургаан үхибүүдын булта халха зонтой гэрлэжэ, хүүгэдэ монгол ёһо заншал, хэлэн дээрэ хүмүүжүүлнэ. Энээгээр бодохо болоо наа, тэдэнэр өөһэдэгдэ буряад бэшэ, монгол лэ зомди гэжэ тэмдэглүүлээ ёһотой. Гэбэшье 2010 ондо хүн зоной тоо бүридхэлгын болоһодо, буряадуудай тоо дээшлэхэ байха гэжэ багсаанаб".

Засагай дээдын зургаанда...

Монголой Ехэ Хуралай түрүүлгшын орлогшо Гавагийн Батхүүтэй уулзахадаа, Иннокентий Егоров Монголой ниитын эмхинүүдэй урилгаар буряад хэлэнэй үдэртэ хабаадаһын тула зорижо ерээбди гэжэ мэдүүлээд, энэ хайндэрье гүрэнэй хэмжээндэ тэмдэглэдэг болоо наа, зүйтэй һэн ха гэжэ онсолоо. Буряад хэлэнэй бэрхшээлнүүдые хамтын хүсөөр шиидхэжэ эхилэе гэжэ дурадхын хажуугаар, 2010 ондо Улаанбаатарта болохо "Алтаргана" наада Монголой Правительство болон Ехэ Хуралай дэмжэбэл, хайн байгаа гэжэ хэлэбэ. Энээндэнэ Батхүү гуай арга шадал соогоо туналамжа үзүүлхээр бэлэмдэ гээд найдуулаа. Хоёр талын ашаг үрэтэй харилсаа улам батажуулха тухай хэлсэнэй эсэстэ заншалта ёһоор бэлэгэй андалдаан болобо.

Буряад хэлэнэй асуудалаар...

Анха түрүүшынхнэе уласхоорондын хэмжээндэ тэмдэглэгдэнэ Буряад хэлэнэй хайндэрэй уряа доро Монголой болон Буряадай түрүү эрдэмтэдэй хабаадалгатай "дүхэриг шэрээ" Улаанбаатар хотодо хаяхана үнгэргэгдэжэ,

түбэг ехэтэй олохон асуудал бодхоогдоо. Холо ойроһоо бууһан айлашадые угтан абажа байһан Буряад ёһо заншал хүгжөөлгын жасын түрүүлэгшэ Балигсайхан гуай бүхы сугларагшадта баяр хүргэбэ.

Энэ хуралдаанда түрэл ороноо түлөөлһэн Буряадай гүрэнэй университетэй, мүн Эрдэмэй түбэй, Пуралсалай болон эрдэм

ухаанай министерствын, Үндэһэ яһатанай хэрэгүүдэй талаар хорооной мэргэжэлтэдые ударидажа олоһон Арадай Хуралай түрүүлгшын орлогшо Цыденжаб Бимбаевич Батусев үгэ абахадаа, нимэрхүү хэмжээ ябуулгануудай тон хэрэгтэй байһан тухай тэмдэглээд, шиидхэбэринүүдынь бэлүүлхэ талаар ажал ябуулхаар бэлэн байһанаа мэдүүлбэ.

Үнэхөөрөө, хүүлэй арбашье бэшэ, бүри олон жэлэй туршада буряад хэлэнэй хүгжэлтын арга боломжонууд тухай эндэ-тэндэ бага-ехэшые ендэр дээрэхээ хэлсэгдэн аад, ямаршые үрэ дүн байхагүй. Хэлэнэймнай байдал муудаһаар зандаа. Тээд засагай зургаануудай анхараагүйдэ эрид шууд хубилалта болошохогүйнь мэдээжэ ха юм даа. Тиимэһээл арга шадалтай зоной нааша хаража эхилһэндэнэ урмашахаар.

БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институтдай директор Людмила Васильевагай элидхэһээр, Агын буряадуудай 98 процент түрэл хэлээ мэдэдэг юм ха. Энэнь тон хайн тоо баримта болоно. Удаадахи хуурида Шэнэхээнэй буряадууд гаранхай. Тэдэнэй 92 процент буряадаараа

дуугардаг. Гэхэтэй хамта эдэ тоонуудын үдэр ерэхэ бүри доошоол тэгүүлнэ, - гээд, эрдэмтэн мэдүүлхэдээ, Шэнэхээнэй залуушуул хитад, Монголойхын халха хэлэн руугаа эрхэ бэшэ шэлжэнэ, - гэжэ онсолоо. "Харамсалтайшые наа, энэнь үнэн лэ даа, - гээд, Монголой гүрэнэй ехэ хургуулин докторант Л.Оюунцэцэг тоолоно, - Пүүлэй үедэ залуушуулнай

гэжэ Буряадай Пуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын дэргэдэхи Мониторингын болон мэдээсэлэй технологинуудай түбэй мэргэжэлтэн Ирина Дашиева тэмдэглээд, буряад хэлэндэ хураха электронно номтой танилсуулба.

Монголой буряадуудай хэр зэргэ хэлээ мэдэдэг тухай тодорхой элидхэл хэһэн хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Ган-

тогтох гуайн хөөрөөрөө, Хүбсэгэл аймагта ажаһуудаг буряадууд Түнхэнэй нютаг хэлэн дээрэ ярилдадаг юм ха. Харин Сэлэнгэ аймагхидын сонгоол, сартуунуудта адляар хөөрөлдэдэг. Гэхэтэй хамта эгээл эдэ нютагуудта халха хэлэнэй нүлөө ехэ гэжэ мэдэрэгдэнэ, харин Дорнод болон Хэнтэйн аймагуудта эрхэ байдал яһала хайн. "Буряадуудтай хамта үндыһэн халха яһанай зарим хүнүүд буряадаар дуугардаг болошонхой", - гэжэ Гантогтох гуай тэмдэглэхэ зуураа, нёдондо Түнхэнэй аймаг айлшаар ерээд, ород эхэнэрнүүдэй буряадаар тордиһогүй дуугаржа байһые дурдаба.

Түрэл хэлээ хэргээн хүгжөөхэ талаар ажал ябуулхадаа, нютаг нютагай онсо шэнжэ заабол хараалха зэргэтэй ха юмбибди даа. Буряадта, Монголдо, Хитадта ондо-ондоо хэмжээнүүд үүсхэгдэхэ ёһотой бшуу.

Хоёр жэлэй урда тээ манай республикын Правительствын үүсхэнэ Буряад хэлэнэй үдэр жэл ерэхэ бүри үргэн дэлисэтэй боложол байна. Энэ удаа Хитад, Казахстан, Украина гүрэнүүдэ, мүн Россин олохон можо нютагуудта эмхидхэгдэбэ. Улаанбаатарта үнгэрһэн хэмжээ ябуулгануудые Буряад Республикын Монголдохи түлөөлэгтэ эмхи, Буряад соёл, ёһо заншал хүгжөөлгын жаса, мүн хаяхана байгуулагдаһан Буряад хэлэ, түүхэ шудалалгын академин хүтэлбэрилэгшэд ударидаа.

Буряад хэлэнэй хайндэрэй түгэсхэлдэ...

Монголой болон Буряадай дуушадай хабаадалгатай хүртэй хүрөөтэй наадан эмхидхэгдээ. Үзэсхэлэн шэнжэтэй үндэһэн дэглүүлүүдэ үмдэнэ үбгэд хүгшэд, залуу үетэн ирагуу хайхан буряад аялга шагнаһандаа нюдэндөө сог бадаруулан хуугаа бэлэй. Арадайхиһаа эхилээд, мүнөөнэй эстрадна дуунуудые Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй, мүн Үндэһэтэнэй дуу, хатарай "Байгал" театрнуудай болон Монголой мэдээжэ жүжэгшэдэй хангюурдахада, сэдхэл уярхадал гэжэ байгаа бэлэй.

Даши-Доржо БОЛОТОВ. Авторай фото. Улаан-Үдэ - Улаан-Баатар - Улаан-Үдэ.

ОЮУН СЭДЬХЭЛЭЙ ТАЛААР ХҮМУҮЖҮҮЛГЭДЭ – БОДОТО АНХАРАЛ

В.Р.Филипповэй нэрэмжэт Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академин технологическа факультэдэй багшанар болон оюутадта хүрлалсалай, эрдэм шэнжэлээлгын болон хүмүүжүүлгын ажал ябуулгын талаар ехэ һонирхолтой жэл болоо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Оюутадые оюун ухаанай, сэдьхэл бодолой талаар хүмүүжүүлгэдэ илангаяа ехэ анхарал хандуулагдана. Мэргэжэл шадабари ехэтэй хүнүүдые бэлдэхэдэ гадна залуушуудые түрэл арадайнгаа түүхэ болон соёлдо бол-босоролтойгоор хүмүүжүүлэхэ гэшшэ дээдэ хургуули бүхэнэй урда табигданан баһал гол шулаа зорилго мүн. Дээдэ хургуулинуудта ерээдүй мэргэжэлтэдые хүмүүжүүлгын үүргынь бусааха гэшшэ дээдэ эрдэмэй гуаамтын хүгжэлтэдэ ехэ уда ханартай болоод байна. Оюутадые Эхэ орондоо дуратайгаар, түүхээ, соёлоо хүндэлдэг мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлэхэ эрилтэ табигдажа байна. Тиймэһээ бидэ оюутадтаа хургахаа гадна патриот ёһоной мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлэхэ гэжэ оролдобо.

Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академие дүүргэгшэһэн гол түлэб хүдөө ажахын эрдэмэй хүтэлбэрилгэгшэд, мэргэжэлтэдэ болоно. Тэдэмнай хүдөө нотагуудай социальна болон соёлоо асуудалнуудые шиидхэлэхэ болохо бшуу. Тийгээд өһөдөөһөө оюутаднай Буряад оройнойнай бүхы аймагууднаа, Эрхүүтэй тойргоһоо, Забайкалийн хизаарнаа, үнгэржэ эхэлдэ, Тыва Республикаһаа болон бусад регионуднаа манай дээдэ хургуулида хурдаг. Ехэнжэ хүдөөгэй үхибүүд хурана гэжэ хэлэхэдэ, адуу болохогүй даа.

Манай академидэ оюутадтай элдэб янзын нийтын хэмжээ ябууланууд үнгэргэгдэхэ байдаг. Оюутаднайшье академийн гэс республикын, регионуд хоорондын, уласхоорондын хэмжээндэ үнгэргэгдэн фестивалнуудта, конкурсуудта эдэбхитэйгээр хабаадаг.

Манай академийн коллектив республикаһаа гадуур суурхайн, республикын, региональ, Россин болон уласхоорондын конкурсууд болон фестивалуудта лауреат болоһон «Алтан Булаат» гэжэ аду хатарай арадай ансамбляраа ехэтэ омогорходобо. Үнгэрхэн жээдэ мэргэжэлтэй талаар тулһан амжалтануудтайнгаа түлөө «Алтан Булаат» гэһэн ансамбльнай Буряад Республикын Правительствын үндэр шагнаа болохо Гүрэнэй шанда хүртөө бэлэй. Эдэ үзэгшэдэ ансамблимнай гашууд Урда-Корейдэ үнгэргэгдэн арадай уран бэлитэй фестивальда хабаадажа ерөө. Тэрэшлэн «Раздолье» гэһэн аду болон хатарай арадай ансамбль байгша оной июль, август һарануудта Испани гүрэндэ үнгэргэгдэн арадай уран бэлитэй фестивальда хабаадажа, харгалшадай һонирхол татаһан байна. Тийхэдэ «Амвители» гэһэн эстрадна хатарай залуу коллектив «Данс-шоу» гэжэ нэрлэгдэн регионуд хоорондын конкурсо д 2 жэлдэ удаа дараалан хабаадажа, баһал лауреат болохо, түрэл коллективээ баярлууда.

Эдэ ансамбльнуудтаа манай оюутад нэгдэхэи курснаа эхилжэ дуратайгаар бэшүүлдэг, тийгээд хүрлалсалаа дүүргэгээр мэргэжэлтэ багшанартай бэлн шадабаринаа мулжя, ёһотойд артистнууд болотороо үргэдэг юм. Манай дээдэ хургуулин бүхы факультедуудэй оюутад жэл бүри үнгэргэгдэхэ «Оюутадтай хабар» гэһэн хэмжээ ябуулагда, «Мүшэтэ бороо» гэһэн эстрадна дуунай конкурсо, КВН-дэ тон эдэбхитэйгээр хабаадана. Нэгдэхэи курсын оюутадтай дунда үнгэргэгдэхэ «Алдар солын агшам» гэһэн конкурс заһалта болохо байхадэ.

Эзэнһээ гадна манай академидэ спортивна шэнэ комплекс бодохоогдонхой. Жэл бүри оюутадтай, багшанартай, ажалай ветерануудтай дунда спартакиадаһаа үнгэргэгдэхэ. Багшанарнай үнгэргэгдэн бүхы хэмжээ ябуулануудта хабаадажа, оюутадтаа жэшээ харуулагдгай һайхан заншалтай юм. Гадна оюутадтай элүүр энхэ ябахын тула спортын элдэб зүйлүүдээр мурьсөөһүүд, турнирнууд үнгэргэгдэн.

Эдэ бүгдэһөө гадна манай оюутад хүдөө нотагууднаа уг гарбалтай байһан тула түрэл хэлээ ехэ һайн мэдэхэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Бидэ энэһиигээр хараада абажа, эрдэм хүрлалсалай, эрдэм шэнжэлгын ажал эдэбхитэйгээр ябуулахаа гадна уржажа яһан оюутадтайнгаа дунда идхалгын, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулабди. Энэһэн хэһэ уламжалан, хүмүүжүүлгын программада буряад ёһо заншалаа, соёлоо хүгжөөхэ, хэлэһэнтээ баялигуудые сахиа зорилгонуудые табигжа, тухсай хэмжээ ябуулануудые эмхидхэдэг. Хоца Намсараевэй нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй академическэ драмын театрай артистнуудтай уулзалгануудые хэдэн жэлэй туршдаа эмхидхэжэ үнгэргэгдэбди. Республикымнай нийслэл хотодо буряад хэлэнэй урта болохо буряад драмын театрай гэшэ.

Театрай хүтэлбэрилгэгшэд манай академидэ ходоо баяр хүргэлэн бэшүүдые барюулжал байдаг. Театрай 75 жэлэй ойн баярай үдэрнуудые тэмдэглэхэ үедэ хүтэлбэрилгэгшэһын оюутадтай дунда хүмүүжүүлгын ехэ хүдэлмэри ябууланһаа түлөө экономическа болон технологическа факультедуудэй деканууд

И.Ц.Доржиевада болон К.В.Лузбаева баяр баясхан хүргэлэн байна. Тийхэдэ кафедрануудые дагшанар, профессорнууд С.И.Билтуев, Д.Б.Лабаров, ахалагша багшанар, бүлэгүүдэй кураторнууд М.Ц.Лыгденова, Д.А.Батуева гэгшэдэ театрай хүтэлбэри баһал баярые хүргөө.

Театрай ахамд режиссер Сергей Вальжанов, драматург, «Эрбехэ наран» гэһэн гурбан хубиһаа бүридхэн зүжэгтэй автор Бата-Мунхэ Пурбуев, энэ зүжэгтэ гол рольнуудые гүйсэхэдэ гэгшэдэй һаяхан уулзалга үнгэргөө һэмди. Эдэмнай Буряад Республикын Гүрэнэй шанда һаяхан хүртэбэ. Манай коллектив түрэл театрайнгаа зүжэгүүдые ходоо хаража байдаг. Залуу үетэһиие хүмүүжүүлэхэ үүргэтэй, уялгатай багшанар энэ зүжэг хараад байхадаа, сэдьхэл зурха хүдэлгэжэ тэрэһиие бэшһэн автор Бата-Мунхэ Пурбуевичы академидэ урижа, уулзалга эмхидхэхэ гэжэ шиидэбди. Илангаяа мүнөө үедэ гэр булын байдалда ушаржа байһан абадалнуудые автор-режиссер, бэлн ехэтэй артистнар эрхим гүнзэгтгөөр харуулжа, арад зоһоо бахархуулаа. Энэ темэ зүжэг харагшадтай сэдьхэлдэ дүтэ байжа, тон дулааханаар тэдэ энэ зүжэгы хүдэлн абаа. Энэ зүжэгы хараһан залуушууд аха хүнүүдые хүндэлэхэ эхэ эсгээ үргэхэ, хараха тухай мартажа болохогүй, энэ эдэхэй дээрэ түрэн ашынь харюулхал ёһотой гэжэ энэ зүжэг һануулана. Энэ уулзалгада Бата-Мунхэ Пурбуевич энэ зүжэг хайшан гээд бэшгэдэбди, ямар шалтаганууд дээрэ үндэһэлөөб гэжэ оюутадта эдэ гэрэнгээр хөөржэ үгөө. Энэ уулзалтын түгсэхэдэ бидэ энэ зүжэг хайшаһан хараһан багшанар, жэжэ мал ажалай кафедрын коллектив, шэнэ үүдэтэй буу үншгэг ута ноһотой хонийной ноһоор ёһон хүнжэ бэлэг болгон барюулабди. Наһатай хүн хада гурбан зөөлнэй нэгэһиний болохо үнтарин зөөлнэе эдлэжэ ябаг даа гэжэ хүсөөд, энэ бэлэг ушартайгаар мүн лэ гол рольнуудые абыас ехэтэйгээр гүйсэхэдэ артистнарта барюулабди.

Буряад хэлээ һайн мэдэхэ хүбүүд, басагад Буряад хэлэнэй һайндэртэ эдэбхитэйгээр, дуратайгааршье хабаадаа. Гуманитарна факультэдэй деканай үүсхэлээ элдэб хэмжээ ябууланууд үнгэргэгдөө. Манай оюутадые бэлдэхэ программада буряад хэлэ үзэлгэ ородогшьегүй һаань, буряад хэлэнэй конкурсуудта хабаадаһан залуушуунай хургуулиһаа абажа гаранай һайн эрдэм мэдэхэти байһанаа харуулаа. «Үзэг бэшгэгтэ бэрхэ» гэһэн номинацияр Алина Цыретарова (нэгдэхэи үндэһэ яһатанай лицей дүүргэһэн), Соелма Жигмитова (Хэжэнгэ дунда хургуули), Долгоржап Дугданова (Ульдэргэһэн), Ариона Жамбалова (Хорин) гэгшэд шалгаржа гараа һэн. Уран уншалгаар Мухар-Шэбэрэй хургуули дүүргэһэн Ирина Абдуева, Эдэһэн хургуули дүүргэһэн Виктор Бадмаев, Агын Эльвира Базарова гэгшэд харуулагдаа. Виктор Бадмаев нотагайнгаа мэдэхэжэ поэт, үндэр түрэлтэ М.Р.Чойбоновой шүлэг уянгатуулан уран гоёор уншажа, олоһон һонирхол татаа. Боомой дунда хургуулин хурагша байһан Ким мүнөө технологическа факультэдэй оюутан электронно конкурсо шалгараа.

Дээдэ хургуулинуудтай дунда «Дүрбэн бэрхэ» гэһэн буряад үльгэр домогуудаар, аман зоһолоор, тийхэдэ уран зоһолоор түрүүшнхөө үнгэргэгдэн олимпиадада хабаадаһан оюутадтай баһал һайн дүнгүүдые туйлаа. «Баяртуевэй уншалганууд» гэһэн уласхоорондын хэмжээ ябуулгын үедэ үнгэргэгдэн энэ конкурсо дэ 15 командануудтай дундаа экономическа болон технологическа факультедуудэй команданууд нэрэтэй түрлэгтгөөр түрэл дээдэ хургуулия түлөөлөө. Хорин аймагай Амгаанта нотагай хубуун, экономическа факультэдэй Санжа Ванжилов буряад үльгэр домогуудаар үнгэргэгдэн олимпиадада шалгараа. «Табан хушуун мал» гэһэн проектые эрхим һайнаа дүүргэжэ. «Буряад арадай һуудал байдал, заншалнууд» гэһэн конкурсо манай академийн технологическа факультэдэй команда гурбадахы һуури эзлээ. «Табан хушуу мал» гэһэн проектээр академийн оюутадтай туйлагануудыс, заншалта мал ажалай талаар үнгэргэгдэн эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэринуудые һонирхолтойгоор харуулаһан манай команда жюриин Буряадай телерадиокомпанийн корреспондентнуудэй онсо анхарал татаа. Энэ команд «Буряад оройной соёлой болон байгааһин хүшөө-памятнигууд» гэһэн уран зоһолоо, хүгжэмтэ конкурсо түрүү һуури эзлээ. Харин Ульдэргэһэн дунда хургуулие дүүргэһэн, мүнөө технологическа факультэдэй гурбадахы курсын оюутан Долгоржап Дугданова командануудтай капитануудтай дунда үнгэргэгдэн мурьсөөндэ хүндэтэ нэгдэхэи һуури эзлээ. Хурамхаанай дунда хургуулие дүүргэһэн, мүнөө технологическа факультэдэй дүрбэдэхэ курсын оюутан Жаргал Боболовтой хамта Цырен Галановай «Саран хүхэ» гэһэн зоһолоор хори буряаднуудай арбан нэгэн эсгын уг гарбалнууд тухай үльгэр домогой удаар багахан зүжэг бэлдэжэ харуулаа.

Буряад хэлээр үнгэргэгдэн олимпиадада манай оюутадые бэлдэхэдэ ехэ баяр баясхан хүргэнэбди. Үндэһэтэй нэгдэхэи лицей-интернат хургуулин буряад

хэлэнэй багшанарта, Хэжэнгын номой сангай хүдэлмэрилгэгшэдэ, буряад хэлэнэй электронно ном бүтээлэн авторнуудта, мүн лэ манай академийн ахалагша багшанар Мыдыгма Цынгуевна Лыгденова, Жаргал Олегович Батуев, ИЗКИМ-эй таһагай инженер-программист, Светлана Игоревна Башлеева гэгшэдэ. Тийхэдэ Долгоржап Дугданова тухай конкурсо эрхим һайнаар бэлдэн поэт Чингис Гуревта онсо баярые хүргэнэбди. Буряадай гүрэнэй университетэдэй үндэһэтэй-гуманитарна институтай буряад хэлэ бэшгэгтэ болон литературын кафедрануудтай багшанартай коллективтэ, Сибирин таһагай Буряадай Эрэдмэй түбэй уран зоһолоо шэнжэлэлгын таһагай хүдэлмэрилгэгшэдэ, Буряадай үндэһэн соёл хүгжөөлгын эбэлэй энэ хэмжээ ябуула үндэр хэмжээндэ үнгэргөө.

Байгша оной апрель һарада хүрлалсалай болон эрдэм ухаанай министрство буряад хэлээр олимпиада дээдэ хургуулинуудтай дунда үнгэргөө һэн. Дүрбэн ондоо факультедуудэй, ИЗКИМ-эй, «Алтан Булаат» ансамблин гашууд болохо оюутаднаа бүридхэн манай академийн команда доһон командануудтай дунда хоёроохи һуури эзлээ һэн. Хүтэлбэрилгэгшэ А.Н.Мохосова.

Уран шүлэгтэй үдэртэй дашарамдуулан, академийн концертэдэ залда оюутад болон багшанартай бэлиттэй поэт Елизавета Михайловна Бильтриковатай зоһоохи уулзалга үнгэргэһэн байнабди. Россин Уран зоһолоһотой холбоһоной гашууд, ВАРК-ын гүйсэхэдэхэ директор Буряадай хүдөө ажахын академийн 75 жэлэй ойдэ зориулжа, «ВСЕ СУЩЕ НА СВЕТЕ ОТ ЗЕМЛИ» гэжэ аду бэшһэн талаан бэлиттэй поэт дундуудайнгаа шэнэ альбомтой ганилсуулаа. Үхибүүднэй Елизавета Михайловнагай уран зоһолоор, дуунуудаар ехэ һонирхоо.

Россин габьяата артист, Буряадай арадай артист, монгол туурагай арадуудай аяла дуунай уласхоорондын конкурсын лауреат, «Эрбехэ наран» гэһэн зүжэгтэ гол герой Дамба-Дугар Бочиктёвой «Бадмахан лэнхобо» гэжэ нэрлэгдэн дуунуудай альбомтойн танилсаабди, ехэ лайхан, мартагдашагүй уулзалга болоо. Зүрхэ сэдьхэлэлгын үни удаан һайнагдажа байха даа.

Манай коллективтэ дээдэ мэргэжэлтэй хүнүүдые бэлдэхэдэ ехэ хубитаа ороулан наһатай багшанараа мартадаггүй. Хүдөө ажахын кандидат Тамара Александровна Немчиновагай, тийхэдэ ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилгэгшэ, багша Алла Михайловна Мироновагай 80 наһатай болоходонь, манай академийн коллектив эдэ ойн баярнуудынь эмхитэйгээр үнгэргөө һэн.

2008 оной июнь һарада «Шэнэ экономическа эрхэ байдалда мал ажал хүгжөөлгын асуудалнууд» гэһэн уласхоорондын эрдэмтэ-практическа конференци ректор байһан, хонин ажалай кафедрые даадаг байһан Ким Дмитриевич Мироновой түрэнөөр 85 жэлэй ойтой дашарамдуулан үнгэргэгдөө һэн.

2008 оной Сагаалганай һайндэртэй дашарамдуулан, манай гүрэнэй хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлэлгэдэ, Буряад орондо хонин ажалай һалбарие хүгжөөлгэдэ ехэ хубитаа ороуланһанай, эрдэм хүрлалсалай хүмүүжүүлгын ажал эдэбхитэйгээр ябууланһаа түлөө хүдөө ажахын эрдэмтэй доктор, профессор, Россин Федерацийн габьяата зоотехник Семен Иннокентьевич Билтуев үндэһэн соёл хүгжөөлгын Бүгдэ Буряадай эбэлэй «Буряад арадай үмнэ габьяатай байһанай түлөө» гэһэн медалаар шагнадаа. Тэрэшлэн республикын габьяатай зоной дунда манай багшанар ВАРК-ын Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнадаа: профессор, академийн ректор А.П.Попов, Россин Федерацийн дээдэ хургуулин габьяата хүдэлмэрилгэгшэ, Буряад Республикын габьяата инженер, инженернэ дисциплинүүдэй кафедрын доцент, хорёод жэлэй туршдаа механикацин факультэдые эрхим һайнаар ударидаһан С.Б.Ешев, Буряад Республикын габьяата инженер, хүрлалсалай-методическа управлений начальнигай орлогшэ Ц.Д.Сампилов, газар эрхилэлгын кафедрин доцент Г.У.Челпанов. Эдэмнай урид факультедуудые хүтэлбэрилгэгшэ хүнүүд гэшшэ.

Республикын 85 жэлэй ойтой дашарамдуулан, ВАРК-ын Хүндэлэлэй грамотануудаар экономическа факультэдэй декан И.Ц.Доржиева, технологическа факультэдэй деканай орлогшэ Н.А.Николаева, хүдөө ажахын экономикын кафедрануудай ахалагша багшанар Д.А.Батуева, М.Ц.Лыгденова, жэжэ мал ажалай кафедрын ахалагша багша, эдэ мурнуудэй автор Жаргалма Шойжалсановна Мархоева гэгшэд залуушуудые эстетическэ болон патриотическа талаар хүмүүжүүлгэдэ ехэ хубитаа ороуланһанайгаа түлөө шагнадаһан байна. БГСХА-гай мүнөө жэлэй «Буряад хэлэнэй үдэшэ-нүүдэй» үедэ буряад театртаа Бата-Мунхэ Пурбуевай «Эрбехэ наран-1,2,3», Булат Гавриловай түүхэтэ «Чингис хаан» гэһэн зүжэгүүдые дахинаа хаража үнгэргэбди.

Жаргалма МАРХЮЕВА, Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академийн ахалагша багша.

С.Б. Ешев, Б.М.Пурбуевые амаршална

Уулзалгын үедэ

«Эрбехэ наран» ажалында бэлитүүдэ

Бэлиттэй артистка Б.Б.Очирова, К.В.Лузбаев, И.Ц.Доржиева, С.И.Билтуев, П.А.Лоскутников

Долгоржап, Ринчин, Жаргал, Оюна, Тимур - олимпиадын илагшад

Понедельник, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Новости
10.05 Малахов +
11.20 Модный приговор
12.20 Контрольная закупка
13.20 Т/с «Убойная сила»
14.20 «Детективы»
15.00 Другие новости
15.20 Понять. Простить
16.20 Т/с «Огонь любви»
17.10 «Давай поженимся!»
18.00 Федеральный судья
19.20 Жди меня
20.10 «След»
21.00 Т/с «Монтекристо»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Синие ночи»
23.30 «Человек и закон»
00.30 Ночные новости
00.50 «Легенды МУРа»
01.50 «Недетский интерес»
02.40 Х/ф «Колония»
04.10 Х/ф «Пир»

«РОССИЯ»

06.00 Доброе утро, Россия!
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.05, 09.30 Вести-Бурятия. Утро
09.55 Х/ф «Государственная граница»
11.45, 18.50 Вести. Дежурная часть
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 Вести-Бурятия

Вторник, 11

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «Доброе утро»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Новости
10.05 Малахов +
11.20 Модный приговор
12.20 Контрольная закупка
13.20 Т/с «Убойная сила»
14.20 «Детективы»
15.00 Другие новости
15.20 Понять. Простить
16.20 Т/с «Огонь любви»
17.10 «Давай поженимся!»
18.00 Федеральный судья
19.20 «Пусть говорят»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/с «Монтекристо»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Синие ночи»
23.30 «Как сохранить любовь»
00.30 Ночные новости
00.50 Ударная сила. «Щит авианосца»
01.40 Искатели. «Князь света и тьмы»
02.30 Х/ф «Похищение»
04.00 Х/ф «Лучшие враги»

«РОССИЯ»

06.00 Доброе утро, Россия!
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.05, 09.30 Вести-Бурятия. Утро
09.55 Спорт-центр
10.05 «Мунхэ зула»
10.15 «Улгур»
10.25 «Сагай суурян»
10.50 Т/с «Двое из ларца»
11.45, 18.50 Вести. Дежурная часть
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 Вести-Бурятия
12.30 М/ф «Приключения Мюнхгаузена»
13.00 Т/с «Тайны следствия»
15.20 Вести-Бурятия
15.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
16.40 Суд идет
17.30 «Кулагин и партнеры»
18.25 Вести-Бурятия
19.05 Т/с «Женщина без прошлого»
20.00 Т/с «Родные люди»
21.35 Вести-Бурятия
21.50 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Т/с «Русская серия». «Цы-

12.50 М/ф «Приключения Мюнхгаузена»
13.00 Х/ф «Государственная граница»
15.20 Вести-Бурятия
15.40 Х/ф «Государственная граница»
17.30 «Кулагин и партнеры»
18.25 Вести-Бурятия
19.05 Т/с «Женщина без прошлого»
20.00 Т/с «Родные люди»
21.35 Вести-Бурятия
21.50 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Х/ф «Короли российского сыска»
23.45 «Мой серебряный шар. Тамара Семина»
00.35 Синемания
01.05 Вести +
01.25 «Честный детектив»
02.00 Праздничный концерт, посвященный Дню Российской милиции

ДТВ

09.00 Удачное утро
09.55 Музыка на ДТВ
10.00 Телемагазин
10.30 Мультфильмы
11.30, 23.30, 03.00 «Состав преступления»
12.00 «Осторожно, модерн-2!»
12.30 Т/с «Комиссар Рекс»
13.30 Т/с «Лабиринты разума»
15.30 «Осторожно, модерн-2!»
16.00 «Вне закона»
16.30 Т/с «Комиссар Рекс»
17.30 Т/с «Безмолвный свидетель»
18.00 Т/с «C.S.I. Место преступ-

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

ганочка с выходом»
23.50 «Голодомор - 1933. Невыученные уроки»
00.50 Вести +
01.10 Х/ф «Игра всерьез»
03.20 Дорожный патруль

ДТВ

09.00 Удачное утро
09.55 Музыка на ДТВ
10.00 Телемагазин
10.30 Мультфильмы
11.30, 23.30, 03.00 «Состав преступления»
12.00 «Осторожно, модерн-2!»
12.30 Т/с «Комиссар Рекс»
13.30 Т/с «Лабиринты разума»
15.30 «Осторожно, модерн-2!»
16.00 «Вне закона»
16.30 Т/с «Комиссар Рекс»
17.30 Т/с «Безмолвный свидетель»
18.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
19.00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
20.00 Х/ф «Мистер Бонс»
22.00 Детективное реалити «Брачное чтение»
22.30 Х/ф «Без следа»
00.00 «Вне закона»
00.30 Т/с «Безмолвный свидетель»
01.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
03.00 «Карданный вал +»
04.00 Х/ф «Без следа»
05.00 Звонок удачи
07.00 Т/с «Секретный агент Макгайвер»

«АРИГ УС»

07.00 «Восточный экспресс». Погода
07.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению». Погода
08.00 «Такси». «Знаки зодиаки»
08.30 М/с «Детки подросли»
09.00 «Восточный экспресс». Погода
09.30 Интуиция
10.30 Т/с «Счастливы вместе»
11.00 «Гуманоиды в Королеве»
11.30 Т/с «Саша + Маша»
12.00 М/с «Ох уж эти детки»
12.30 М/ф «Шоу Рена и Стимпи»
13.00 М/с «Губка Боб Квадратные Штаны»
13.30 М/с «Приключения Джим-

ления Лас-Вегас»
19.00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
20.00 Х/ф «Коронадо»
22.00 Детективное реалити «Брачное чтение»
22.30 Х/ф «Без следа»
00.00 «Вне закона»
00.30 Т/с «Безмолвный свидетель»
01.00 Т/с «C.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
03.30 «Карданный вал +»
04.00 Х/ф «Без следа»

«АРИГ УС»

08.30 М/с «Детки подросли». Погода.
«Знаки зодиаки»
09.00 «Улан-Удэ: инструкция по применению». Погода
09.30 Интуиция
10.30 Т/с «Счастливы вместе»
11.00 «Гуманоиды в Королеве»
11.30 «Саша и Маша»
12.00 М/с «Ох уж эти детки»
12.30 М/ф «Шоу Рена и Стимпи»
13.00 М/с «Губка Боб Квадратные Штаны»
13.30 М/с «Приключения Джими Нейтрона, мальчика-гения»
14.00 М/с «Крутые бобры»
14.30 Т/с «Счастливы вместе»
15.00 «Победоносный голос верующего». «Знаки зодиаки»
15.30 «Дом-2. Live»
16.20 Х/ф «Ванильное небо»
19.00 «Восточный экспресс»
19.15 Погода. «Знаки зодиаки»
19.30 Т/с «Универ»
20.00 «Восточный экспресс». Погода
20.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению»
21.00 Т/с «Счастливы вместе»
21.30 «Универ»
22.00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 Х/ф «Брюс Всемогущий»

«ТИВИКОМ»

06.30 «Репортерские истории»
07.00 «Объектив»

ми Нейтрона, мальчика-гения»
14.00 М/с «Крутые бобры»
14.30 Т/с «Счастливы вместе»
15.00 «Победоносный голос верующего». «Знаки зодиаки»
15.30 «Дом-2. Live»
17.00 Х/ф «Брюс Всемогущий»
19.00 «Восточный экспресс»
19.15 Погода. «Знаки зодиаки»
19.30 Т/с «Универ»
20.00 «Восточный экспресс». Погода
20.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению»
21.00 Т/с «Счастливы вместе»
21.30 Т/с «Универ»
22.00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 Х/ф «Два мира»

«ТИВИКОМ»

06.00 «Вечер с Тиграном Кеосаяном»
06.30, 13.30, 17.30, 20.30, 00.30 «24»
07.00 «Новости дня»
07.35 Д/ф «НЛО: русская версия» 2 ч.
08.00 «Выжить в мегаполисе»
08.30 «Званный ужин»
09.30 «Солдаты. Новый призыв»
10.30 «Новости дня»
11.00 «В час пик»
12.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
13.00 «Новости дня»
14.00 «Званный ужин»
14.55 Х/ф «Бункер»
16.40 «Дальние родственники»
17.00 «Пять историй»: «Русские нелегалы»
18.00 Т/с «Опера. Хроники убийного отдела»
19.00 «В час пик»
20.00 «Новости дня»
21.00 Т/с «Опера. Хроники убийного отдела»
22.00 «Солдаты. Новый призыв»
23.00 «Чрезвычайные истории»: «В плену основного инстинкта»
00.00 «Новости дня»
01.00 «Актуальное чтение»
01.15 Х/ф «Бункер»
02.50 «Новости дня»

«СТС - БАЙКАЛ»

05.55, 07.15, 09.20, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 00.15, 01.50

07.35 «Сам себе хозяин»
08.00 «Выжить в мегаполисе»
08.30 «Званный ужин»
09.30 «Солдаты. Новый призыв»
10.30, 13.30, 17.30, 20.30, 00.30 «24»
11.00 «В час пик»
12.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
13.00 Школьное ТВ
14.00 «Званный ужин»
15.00 Х/ф «Крысы в Париже»
16.50 «Дальние родственники»
17.00 «Пять историй»: «Тайны черного риэлтора»
18.00 «Опера. Хроники убийного отдела»
19.00 «В час пик»
20.00 «Новости дня»
21.00 Т/с «Опера. Хроники убийного отдела»
22.00 «Солдаты. Новый призыв»
23.00 «Громкое дело»: «Морской террор. Пираты XXI века»
00.00 «Новости дня»
01.00 «Актуальное чтение»
01.15 «Три угла с Павлом Астаховым»

«СТС - БАЙКАЛ»

18.50, 20.05, 21.55, 00.15, 01.50 Прогноз погоды: Бурятия
06.00 Профилактика
13.30, 18.30, 00.00 Истории в деталях
14.00 М/с «Трансформеры. Кибертрон»
14.30 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
15.00 М/с «Скуби и Скреппи»
15.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц»
16.00 Т/с «Ханна Монтана»
16.30 Галилео
17.00 Т/с «Папины дочки»
17.30 Не может быть!
19.00 Т/с «Моя прекрасная няня»
20.00 Т/с «Рыжая»
21.00 «Ранетки Драмеди»
21.58 «Скажи!»
22.00 Х/ф «Без чувств»
23.45 6 кадров
00.30 Кино в деталях
01.30 Т/с «Спасибо за покупку»
03.15 Музыка на СТС

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
09.50 Лотерея «Гослото»
10.00 Следствие вели...
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.00 «Сегодня»
11.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю
11.55 «Кулинарный поединок»
12.55 Квартальный вопрос
14.35 Х/ф «БЕС»
16.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
17.35 Т/с «Возвращение Мухтара»
19.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
20.40 Х/ф «Псевдоним «Албанец»-2»
22.40 И снова здравствуйте!
23.40 Безумный день. Обзор
00.25 Т/с «Проклятый рай-2»
01.20 «Школа злословия»
02.10 Футбольная ночь
02.45 Т/с «Доказательства»
04.25 Т/с «Возвращение Мухтара»
05.20 Т/с «Детектив Раш-4»
06.10 Т/с «2, 5 человека»

5 КАНАЛ

08.00 «Утро на Пятом»
11.30, 14.30, 17.30, 20.30, 23.30 Сейчас
11.40 Д/с «Сотворение мира»
12.40 Д/ф «Убийство царской семьи. Последний аргумент»
13.35 Моя планета
15.30 Д/ф «Божественный Микеланджело»
16.30 Т/с «Убийный отдел»
17.50 Д/ф «Мир природы. Острова в африканском небе»
18.55 112
19.00 Д/ф «Кто заказал? Котовского»
20.00 112
21.00 Д/ф «Секреты средневековья»
22.00 Открытая студия с Никой Стрижак
23.00 112
00.00 «Сейчас о спорте»
00.15 Д/ф «Фарцовщики»
01.15 Х/ф «Полицейский или бандит»
03.30 Х/ф «Комедия ошибок»

01.55 Т/с «Зона»
03.55 М/с «Зорро»
04.45 Т/с «Детектив Раш-4»
05.40 Т/с «2, 5 человека»

5 КАНАЛ

08.00 «Утро на Пятом»
11.30, 14.30, 17.30, 20.30, 23.30 Сейчас
11.40 Д/с «Сотворение мира»
12.40 Д/ф «Кто заказал? Котовского»
13.35 Моя планета
15.30 Д/ф «Божественный Микеланджело»
16.30 Т/с «Убийный отдел»
17.50 Д/ф «Мир природы. Маршрутами песочника»
18.55 112
19.00 Д/ф «Лейтенант Шмидт. Назначенный герой»
20.00 112
21.00 Д/с «Кладовик»
22.00 Открытая студия с Никой Стрижак
23.00 112
00.00 «Сейчас о спорте»
00.15 Д/ф «Смерть академика»
01.15 Х/ф «Цена измены»
03.55 Х/ф «Псих выходит»
05.50 Х/ф «Мальчик, который кричал: «Убийство!»

ПЛАСТИКОВЫЕ
ФАБРИКА
ОКНА
ОКНАКРЕДИТ
ОКНА + ДВЕРИ

ОСТЕКЛЕНИЕ БАЛКОНОВ
ИЗГОТОВЛЕНИЕ СТЕКЛОПАКЕТОВ
КАЧЕСТВО, ГАРАНТИЯ И МИНИМАЛЬНАЯ ЦЕНА
ЖЕРДЕВА, 10 В.
643-044
ЗАПОМНИ САМ И ПОСОВЕТУЙ ДРУЗЬЯМ!

Среда, 12

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06:00 «Доброе утро»
10:00, 13:00, 16:00, 19:00 Новости
10:05 Малахов +
11:20 Модный приговор
12:20 Контрольная закупка
13:20 Т/с «Убойная сила»
14:20 «Детективы»
15:00 Другие новости
15:20 Понять. Простить
16:20 Т/с «Огонь любви»
17:10 «Давай поженимся!»
18:00 Федеральный судья
19:20 «Пусть говорят»
20:10 «След»
21:00 Т/с «Монтекрристо»
22:00 «Время»
22:30 Т/с «Синие ночи»
23:30 «Невероятные истории про жизнь»
00:30 Ночные новости
00:50 «Египет. Улыбка великого правителя»
01:40 «Истории из будущего»
02:10 Х/ф «Моя мачеха - инопланетянка»
04:00 Х/ф «Змеиный яд»
05:30 «Детективы»
«РОССИЯ»
06:00 Доброе утро, Россия!
06:35, 07:07, 07:35, 08:07, 08:35, 09:05, 09:30 Вести-Бурятия. Утро
09:55 «Петр Вельяминов. Тени исчезают...»
10:50 Т/с «Двое из ларца»
11:45, 18:50 Вести. Дежурная часть
12:00, 15:00, 18:00, 21:00 Вести
12:30 Вести-Бурятия
12:50 М/ф «Приключения Мюнхгаузена»
13:00 Т/с «Тайны следствия»
15:20 Вести-Бурятия
15:40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
16:40 Суд идет
17:30 «Кулагин и партнеры»

18:25 Вести-Бурятия
19:05 Т/с «Женщина без прошлого»
20:00 Т/с «Родные люди»
21:35 Вести-Бурятия
21:50 Спокойной ночи, малыши!
22:00 Т/с «Русская серия». «Цыганочка с выходом»
23:50 «Исторические хроники». «1968. Сахаров»
00:50 Вести +
01:10 Х/ф «Евдокия»
03:15 Дорожный патруль

ДТВ

09:00 Удачное утро
09:55 Музыка на ДТВ
10:00 Телемагазин
10:30 Мультфильмы
11:30, 23:30, 03:00 «Состав преступлений»
12:00 «Осторожно, модерн-2!»
12:30 Т/с «Комиссар Рекс» 99 с.
13:30 Х/ф «Спартак и Калашников»
15:30 «Осторожно, модерн-2!»
16:00 «Вне закона»
16:30 Т/с «Комиссар Рекс»
17:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
18:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
19:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
20:00 Х/ф «Питоны-2»
22:00 Детективное реалити «Брачное чтиво»
22:30 Х/ф «Без следа»
00:00 «Вне закона»
00:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
01:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
03:30 «Карданный вал +»
04:00 Х/ф «Без следа»
05:00 Звонок удачи
07:00 Т/с «Секретный агент Макгайвер»

Ариг Ус

07:00 «Восточный экспресс». Погода
07:30 «Улан-Удэ: инструкция по при-

менению». Погода
08:00 «Такси». «Знаки зодиаки»
08:30 М/с «Детки подросли»
09:00 «Восточный экспресс». Погода
09:30 Интуиция
10:30 Т/с «Счастливы вместе»
11:00 «Гуманоиды в Королеве»
11:30 Т/с «Саша + Маша»
12:00 М/с «Ох уж эти детки»
12:30 М/ф «Шоу Рена и Стивви»
13:00 М/с «Губка Боб Квадратные Штаны»
13:30 М/с «Приключения Джимми Нейтрона, мальчика-гения»
14:00 М/с «Крутые бобры»
14:30 Т/с «Счастливы вместе»
15:00 «Победоносный голос верующего». «Знаки зодиаки»
15:30 «Дом-2. Live»
17:00 Х/ф «Два мира»
19:00 «Восточный экспресс»
19:15 Погода. «Знаки зодиаки»
19:30 Т/с «Универ»
20:00 «Восточный экспресс». Погода
20:30 «Улан-Удэ: инструкция по применению»
21:00 Т/с «Счастливы вместе»
21:30 Т/с «Универ»
22:00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
23:00 «Восточный экспресс». Погода
23:30 Х/ф «Чистильщик»

Тивиком

06:00 «Вечер с Тиграном Кеосаяном»
06:30, 13:30, 17:30, 20:30, 00:30 «24»
07:00 «Новости дня»
07:35 Д/ф «НЛО: русская версия» 3 ч.
08:00 «Выжить в мегаполисе»
08:30 «Званный ужин»
09:30 «Солдаты. Новый призыв»
10:30 «Новости дня»
11:00 «В час пик»
12:00 «Час суда» с Павлом Астаховым
13:00 «Новости дня»
14:00 «Званный ужин»
15:00 Х/ф «Бункер»
16:30 «Дальние родственники»
17:00 «Пять историй»: «Последний удар Микояна»
18:00 Т/с «Опера. Хроники убойного от-

дела»
19:00 «В час пик»
20:00 «Новости дня»
21:00 Т/с «Опера. Хроники убойного от-дела»
22:00 «Солдаты. Новый призыв»
23:00 «Детективные истории»: «Беззумы в законе»
00:00 «Новости дня»
01:00 «Актуальное чтиво»
01:15 Х/ф «5 неизвестных»
02:50 «Новости дня»

СТС - БАЙКАЛ

05:55, 07:15, 09:20, 11:15, 18:50, 20:05, 21:55, 00:15, 01:50 Прогноз погоды: Бурятия
06:00 Т/с «Зена - королева воинов»
06:55 М/с «Смешарики»
07:00 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
07:30 Т/с «Папины дочки»
08:00 Т/с «Рыжая»
09:00, 13:30, 18:30, 00:00 Истории в деталях
09:30 Т/с «Кто в доме хозяин?»
10:00 «Ранетки Драмеди»
11:00 Т/с «Моя прекрасная няня»
12:00 Не может быть!
13:00 М/с «Смешарики»
14:00 М/с «Трансформеры. Кибертрон»
14:30 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
15:00 М/с «Скуби и Скреппи»
15:30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц»
16:00 Т/с «Ханна Монтана»
16:30 Галилео
17:00 Т/с «Папины дочки»
17:30 Не может быть!
19:00 Т/с «Моя прекрасная няня»
20:00 Т/с «Рыжая»
21:00 «Ранетки Драмеди»
21:58 «Скажи!»
22:00 Х/ф «7 секунд»
23:50 6 кадров
00:30 Слава богу, ты пришел!
01:45 Т/с «Зачарованные»
03:30 Музыка на СТС

НТВ

07:00 «Сегодня утром»
10:00 Наше все!
11:00, 14:00, 17:00, 20:00, 00:00 «Сегодня»
11:20 «Комната отдыха» с Людмилой Нарусовой
12:00 Т/с «Утесов. Песня длиною в жизнь»
13:00 Суд присяжных
14:35 Т/с «Висяки»
16:30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
17:35 Т/с «Возвращение Мухтара»
19:30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
20:40 Х/ф «Псевдоним «Албанец»-2»
22:40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
23:40 Безумный день. Обзор
00:25 Т/с «Проклятый рай-2»
01:25 Борьба за собственность
02:00 Т/с «Зона»
03:55 М/с «Зорро»
04:45 Т/с «Детектив Раш-4»
05:40 Т/с «2, 5 человека»

5 КАНАЛ

08:00 «Утро на Пятом»
11:30, 14:30, 17:30, 20:30, 23:30 Сейчас
11:40 Д/с «Сотворение мира»
12:40 Д/ф «Лейтенант Шмидт. Назначенный герой»
13:35 Моя планета
15:30 Д/ф «Фрэнк Серпико. Один против коррупции»
16:30 Т/с «Убойный отдел»
17:50 Д/ф «Мир природы. Тени пустынного моря»
18:55 112
19:00 Д/ф «Холодная война. Сделка века. Абель - Пауэрс»
20:00 112
21:00 Д/ф «Форма жизни. Кости, мозги и мускулы»
22:00 Открытая студия с Никой Стрижак
23:00 112
00:00 «Сейчас о спорте»
00:15 Д/ф «Гибель парама «Эстония»
01:15 Х/ф «Алекс в стране чудес»
03:35 Х/ф «Пинки»
05:40 Х/ф «Угадай, кто придет к обеду»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Четверг, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06:00 «Доброе утро»
10:00, 13:00, 16:00, 19:00 Новости
10:05 Малахов +
11:20 Модный приговор
12:20 Контрольная закупка
13:20 Т/с «Убойная сила»
14:20 «Детективы»
15:00 Другие новости
15:20 Понять. Простить
16:20 Т/с «Огонь любви»
17:10 «Давай поженимся!»
18:00 Федеральный судья
19:20 «Пусть говорят»
20:10 «СЛЕД»
21:00 Т/с «Монтекрристо»
22:00 «Время»
22:30 Т/с «Синие ночи»
23:30 «Дача Великолепный»
00:30 Ночные новости
00:50 Судите сами
01:50 Х/ф «Дом вверх дном»
03:40 Х/ф «Лишь море знает»
«РОССИЯ»
06:00 Доброе утро, Россия!
06:35, 07:07, 07:35, 08:07, 08:35, 09:05, 09:30 Вести-Бурятия. Утро
09:55 Бамбаахай
10:05 «Толи» Художественно-публицистическая программа
10:30 «Буряад орон» Художественно-публицистическая программа
10:50 Т/с «Двое из ларца»
11:45, 18:50 Вести. Дежурная часть
12:00, 15:00, 18:00, 21:00 Вести
12:30 Вести-Бурятия
12:50 М/ф «Приключения Мюнхгаузена»
13:00 Т/с «Тайны следствия»
15:20 Вести-Бурятия
15:40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
16:40 Суд идет
17:30 «Кулагин и партнеры»
18:25 Вести-Бурятия

19:05 Т/с «Женщина без прошлого»
20:00 Т/с «Родные люди»
21:35 Вести-Бурятия
21:50 Спокойной ночи, малыши!
22:00 Т/с «Русская серия». «Цыганочка с выходом»
23:50 «Великие пророчицы. Ванга и Матрона»
00:50 Вести +
01:10 Х/ф «Золотой глобус», «Сезар». «Отверженные»

ДТВ

09:00 Удачное утро
09:55 Музыка на ДТВ
10:00 Телемагазин
10:30 Мультфильмы
11:30, 23:30, 03:00 «Состав преступлений»
12:00 «Осторожно, модерн-2!»
12:30 Т/с «Комиссар Рекс»
13:30 Х/ф «Контрабандист»
15:30 «Осторожно, модерн-2!»
16:00 «Вне закона»
16:30 Т/с «Комиссар Рекс»
17:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
18:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
19:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
20:00 Х/ф «Вместе с Дидлами»
22:00 Детективное реалити «Брачное чтиво»
22:30 Х/ф «Без следа»
00:00 «Вне закона»
00:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
01:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
03:30 «Карданный вал +»
04:00 Х/ф «Без следа»
05:00 Звонок удачи
07:00 Т/с «Секретный агент Макгайвер»

Ариг Ус

07:00 «Восточный экспресс». Погода
07:30 «Улан-Удэ: инструкция по при-

менению». Погода
08:30 М/с «Детки подросли»
09:00 «Восточный экспресс». Погода
09:30 Интуиция
10:30 Т/с «Счастливы вместе»
11:00 «Гуманоиды в Королеве»
11:30 Т/с «Саша + Маша»
12:00 М/с «Ох уж эти детки»
12:30 М/ф «Шоу Рена и Стивви»
13:00 М/с «Губка Боб Квадратные Штаны»
13:30 М/с «Приключения Джимми Нейтрона, мальчика-гения»
14:00 М/с «Крутые бобры»
14:30 Т/с «Счастливы вместе»
15:00 «Победоносный голос верующего». «Знаки зодиаки»
15:30 «Дом-2. Live»
17:20 Х/ф «Чистильщик»
19:00 «Восточный экспресс»
19:15 Погода. «Знаки зодиаки»
19:30 Т/с «Универ»
20:00 «Восточный экспресс». Погода
20:30 «Улан-Удэ: инструкция по применению»
21:00 Т/с «Счастливы вместе»
21:30 Т/с «Универ»
22:00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
23:00 «Восточный экспресс». Погода
23:30 Х/ф «Крысиные бега»

Тивиком

06:00 «Вечер с Тиграном Кеосаяном»
06:30, 13:30, 17:30, 00:30 «24»
07:00 «Новости дня»
07:35 Д/ф «Тайны египетских пирамид» 1 ч.
08:00 «Выжить в мегаполисе»
08:30 «Званный ужин»
09:30 «Солдаты. Новый призыв»
10:30 «Новости дня»
11:00 «В час пик»
12:00 «Час суда» с Павлом Астаховым
13:00 «Новости дня»
14:00 «Званный ужин»
15:00 Х/ф «5 неизвестных»
16:40 «Дальние родственники»
17:00 «Пять историй»: «Огонь, скрывающий следы»
18:00 Т/с «Опера. Хроники убойного от-

дела»
19:00 «В час пик»
20:00 «Новости дня»
20:30 «Радар-спорт»
21:00 Т/с «Опера. Хроники убойного от-дела»
22:00 «Солдаты. Новый призыв»
23:00 «Секретные истории»: «Детектор лжи. Магия сыска»
00:00 «Новости дня»
01:00 «Актуальное чтиво»
01:15 Х/ф «Кто вы, мистер Брукс?»
03:30 «Новости дня»

СТС - БАЙКАЛ

05:55, 07:15, 09:20, 11:15, 18:50, 20:05, 21:55, 00:15, 01:50 Прогноз погоды: Бурятия
06:00 Т/с «Зена - королева воинов»
06:55 М/с «Смешарики»
07:00 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
07:30 Т/с «Папины дочки»
08:00 Т/с «Рыжая»
09:00, 13:30, 18:30, 00:00 Истории в деталях
09:30 Т/с «Кто в доме хозяин?»
10:00 «Ранетки Драмеди»
11:00 Т/с «Моя прекрасная няня»
12:00 Не может быть!
13:00 М/с «Смешарики»
14:00 М/с «Трансформеры. Кибертрон»
14:30 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
15:00 М/с «Скуби и Скреппи»
15:30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц»
16:00 Т/с «Ханна Монтана»
16:30 Галилео
17:00 Т/с «Папины дочки»
17:30 Не может быть!
19:00 Т/с «Моя прекрасная няня»
20:00 Т/с «Рыжая»
21:00 «Ранетки Драмеди»
21:58 «Скажи!»
22:00 Х/ф «Сирены»
23:45 6 кадров
00:30 Слава богу, ты пришел!
01:45 Т/с «Зачарованные»
03:30 Музыка на СТС

НТВ

07:00 «Сегодня утром»
09:50 Лотерея «Голото»
10:00 Наше все!
11:00, 14:00, 17:00, 20:00, 00:00 «Сегодня»
11:20 Особо опасен!
12:00 Т/с «Утесов. Песня длиною в жизнь»
13:00 Суд присяжных
14:35 Т/с «Висяки»
16:30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
17:35 Т/с «Возвращение Мухтара»
19:30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
20:40 Х/ф «Псевдоним «Албанец»-2»
22:30 «К барьеру!»
23:40 Безумный день. Обзор
00:25 Т/с «Проклятый рай-2»
01:25 Авиаторы
02:00 Т/с «Зона»
03:55 М/с «Зорро»
04:45 Т/с «Детектив Раш-4»
05:40 Т/с «2, 5 человека»

5 КАНАЛ

08:00 «Утро на Пятом»
11:30, 14:30, 17:30, 20:30, 23:30 Сейчас
11:40 Д/с «Сотворение мира»
12:40 Д/ф «Холодная война. Сделка века. Абель - Пауэрс»
13:35 Моя планета
15:30 Д/ф «Лукреция Борджиа. Порок и красота»
16:30 Т/с «Убойный отдел»
17:50 Д/ф «Мир природы. Полярные бродяги»
18:55 112
19:00 Д/ф «Смертельная вертикаль летчика Гарнаева»
20:00 112
21:00 Д/ф «Исучая время»
22:00 Открытая студия с Никой Стрижак
23:00 112
00:00 «Сейчас о спорте»
00:15 Д/ф «Убийство Меня»
01:15 Х/ф «Принсите мне голову Альфредо Гарсиа»
03:35 Х/ф «Тайны исповеди»
05:45 Х/ф «Дешевый детектив»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Пятница, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06:00 «Доброе утро»
10:00, 13:00, 16:00, 19:00 Новости
10:05 Малахов +
11:20 Модный приговор
12:20 Контрольная закупка
13:20 Т/с «Убойная сила»
14:20 «Детективы»
15:00 Другие новости
15:20 Понять. Простить
16:20 Т/с «Огонь любви»
17:10 «Давай поженимся!»
18:00 Федеральный судья
19:20 «Пусть говорят»

20:00 Поле чудес
21:00 Т/с «Монтекрристо»
22:00 «Время»
22:30 Х/ф «Мой муж - гений»
02:10 Х/ф «Деньги на двоих»
04:10 Х/ф «Стеклянный дом»
05:50 Т/с «На запад»
06:30 «Детективы»
«РОССИЯ»
06:00 Доброе утро, Россия!
06:35, 07:07, 07:35, 08:07, 08:35, 09:05, 09:30 Вести-Бурятия. Утро
09:55 Мусульмане
10:05 «Мой серебряный шар. Нина Сазонова»
11:05 Т/с «Двое из ларца»
12:00, 15:00, 18:00, 21:00 Вести
12:30 Вести-Бурятия

Ариг Ус

07:00 «Восточный экспресс». Погода
07:30 «Улан-Удэ: инструкция по при-

менению». Погода
12:50 М/ф «Стрекоза и муравей»
13:00 Т/с «Тайны следствия»
15:20 Вести-Бурятия
15:40 Т/с «Улицы разбитых фонарей»
16:40 Суд идет
17:30 «Кулагин и партнеры»
18:25 Вести-Бурятия
18:50 Вести. Дежурная часть
19:05 Т/с «Женщина без прошлого»
20:00 Т/с «Родные люди»
21:35 Вести-Бурятия
21:50 Спокойной ночи, малыши!
22:00 Т/с «Русская серия». «Цыганочка с выходом»
23:50 Х/ф «Третий лишний»
01:50 Х/ф «Крайние меры»
04:10 Дорожный патруль

ДТВ

09:00 Удачное утро
09:55 Музыка на ДТВ
10:00 Телемагазин
10:30 Мультфильмы
11:30, 23:30 «Состав преступлений»
12:00 «Осторожно, модерн-2!»
12:30 Т/с «Комиссар Рекс»
13:30 Х/ф «Авантюра»
15:30 «Осторожно, модерн-2!»
16:00 «Вне закона»
16:30 Т/с «Комиссар Рекс»
17:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
18:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
19:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
20:00 Х/ф «Ярость в космосе»
22:00 Детективное реалити «Брачное чтиво»
23:30 Х/ф «Без следа»

09:00 Удачное утро
09:55 Музыка на ДТВ
10:00 Телемагазин
10:30 Мультфильмы
11:30, 23:30 «Состав преступлений»
12:00 «Осторожно, модерн-2!»
12:30 Т/с «Комиссар Рекс»
13:30 Х/ф «Авантюра»
15:30 «Осторожно, модерн-2!»
16:00 «Вне закона»
16:30 Т/с «Комиссар Рекс»
17:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
18:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
19:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
20:00 Х/ф «Ярость в космосе»
22:00 Детективное реалити «Брачное чтиво»
23:30 Х/ф «Без следа»

00:00 «Вне закона»
00:30 Т/с «Безмолвный свидетель»
01:00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02:00 Х/ф «Закон и порядок. Специальный корпус»
03:00 Детективное реалити «Брачное чтиво. Для взрослых»
04:00 Х/ф «Без следа»
05:00 Звонок удачи
07:00 Т/с «Секретный агент Макгайвер»
«Ариг Ус»
07:00 «Восточный экспресс». Погода
07:30 «Улан-Удэ: инструкция по при-

09.30 Интуиция
10.30 Т/с «Счастливы вместе»
11.00 «Гуманоиды в Королеве»
11.30 Т/с «Саша + Маша»
12.00 М/с «Ох уж эти детки»
12.30 М/ф «Шоу Рена и Стивви»
13.00 М/с «Губка Боб Квадратные Штаны»
13.30 М/с «Приключения Джимми Нейтрона, мальчика-гения»
14.00 М/с «Крутые бобры»
14.30 Т/с «Счастливы вместе»
15.00 «Победоносный голос верующего». «Знаки зодиаки»
15.30 «Дом-2. Live»
16.50 Х/ф «Крысиные бега»
19.00 «Восточный экспресс»
19.15 Погода. «Знаки зодиаки»
19.30 Т/с «Универ»
20.00 «Восточный экспресс». Погода
20.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению»
21.00 «Интуиция»
22.00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
23.00 «Восточный экспресс». Погода
23.30 Наша Russia
00.00 Смех без правил
01.00 «Секс» с А. Чеховой

Тивиком
06.00 «Вечер с Тиграном Кеосаяном»
06.30, 13.30, 17.30 «24»
07.00 «Новости дня»
07.30 «Радар-спорт»
08.05 «Выжить в мегаполисе»
08.30 «Званный ужин»
09.30 «Солдаты. Новый призыв»
10.30 «Новости дня»
11.00 «В час пик»
12.00 «Час суда» с Павлом Астаховым
13.00 «Новости дня»
14.00 «Званный ужин»
14.50 Х/ф «Кто вы, мистер Брукс?»
17.00 «Пять историй»: «Русские диверсанты Скорцени»
18.00 Т/с «Опера. Хроники убойного отдела»
19.00 «В час пик»
20.00 «Новости дня»
20.30 «Сам себе хозяин»
21.00 Т/с «Опера. Хроники убойного отдела»
22.00 «Солдаты. Новый призыв»
23.00 Х/ф «Приговоренный»
01.05 «Голые и смешные»
01.35 «Сеанс для взрослых»

СТС - «БАЙКАЛ»
05.55, 07.15, 09.20, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 00.15, 01.50 Прогноз погоды: Бурятия
06.00 Т/с «Зена - королева воинов»
06.55 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
07.30 Т/с «Папины дочки»
08.00 Т/с «Рыжая»
09.00, 13.30, 18.30 Истории в деталях
09.30 Т/с «Кто в доме хозяин?»
10.00 «Ранетки Драмеда»
11.00 Т/с «Моя прекрасная няня»
12.00 Не может быть!
13.00 М/с «Смешарики»
14.00 М/с «Трансформеры. Кибертрон»
14.30 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
15.00 М/с «Скуби и Креппи»
15.30 М/с «Клуб Винкс - школа волшебниц»
16.00 Т/с «Ханна Монтана»
16.30 Галилео
17.00 Т/с «Папины дочки»
17.30 Не может быть!

19.00 Т/с «Моя прекрасная няня»
20.00 Т/с «Рыжая»
20.58 «Скажи!»
21.00 Х/ф «Водный мир»
23.30 Х/ф «Море любви»
01.40 Т/с «Зачарованные»
03.30 Музыка на СТС
НТВ
07.00 «Сегодня утром»
10.00 Наше время!
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «Сегодня»
11.20 «Лихие 90-е»
12.00 Т/с «Утесов. Песня длиною в жизнь»
13.00 Суд присяжных
14.35 Т/с «Висяки»
16.30 Обзор. Спасатели
17.35 Т/с «Возвращение Мухтара»
19.30 Обзор. Чрезвычайное происшествие
20.40 Чрезвычайное происшествие. Расследование
21.00 «Суперстар-2008. Команда мечты»
23.30 Х/ф «Мертвые души»
01.25 «Все сразу!»
02.00 Х/ф «Шпионы как мы»

04.00 М/с «Зорро»
04.50 Т/с «Детектив Раш-4»
05.40 Т/с «2, 5 человека»
5 КАНАЛ
08.00 «Утро на Пятом»
11.30, 14.30, 17.30, 20.30, 23.30 Сейчас
11.40 Д/с «Сотворение мира»
12.40 Д/ф «Смертельная вертикаль летчика Гарнаева»
13.35 Моя планета
15.30 Д/с «Лауреаты киноакадемии»
16.30 Т/с «Убойный отдел»
17.50 Д/ф «Мир природы. Хозяева Хайды Гвайи»
18.55 112
19.00 Д/ф «Елисеевский. Казнить нельзя помиловать»
20.00 112
21.00 Д/ф «Самая ядовитая змея»
22.00 «Против течения»
23.00 112
00.00 «Сейчас о спорте»
00.15 Х/ф «Трюкач»
03.00 Х/ф «Секс, ложь и видео»
05.05 Д/ф «Великие шпионы XX века»
06.05 Д/с «Лучшее из Голливуда вместе с Тобом Хантером»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Суббота, 15
ПЕРВЫЙ КАНАЛ
07.00, 11.00, 13.00, 16.00 Новости
07.10 Х/ф «Свидетельство о бедности»
08.30 Играй, гармонь любимая!
09.10 «Новая школа императора». «Доброе утро, Микки!»
10.00 Слово пастыря
10.20 Здоровье
11.10 Сmaak
11.50 «Михаил Пуговкин. «Житие мое...»
13.10 Х/ф «Двойная фамилия»
15.00 «Дау Великолепный»
16.10 Концерт «Спасибо, жизнь!»
18.30 Т/с «Общая терапия»
19.30 «Ледниковый период»
22.00 «Время»
22.20 «Ледниковый период». Продолжение
23.30 «Прожекторперисхилтон»
00.00 «Больше, чем любовь»
02.00 Х/ф «Успеть до полуночи»
04.10 Х/ф «Хулиганы»
05.50 Т/с «На запад»
06.30 «Детективы»
РОССИЯ
07.10 Студия Здоровье
07.45 Вся Россия
08.00 Сельский час
08.25 Диалоги о животных
09.00, 12.00, 15.00 Вести
09.10 Вести-Бурятия
09.20 «Военная программа»
09.45 Субботник
10.20 Х/ф «Тимур и его командос»
12.10 Вести-Бурятия
12.20 Гуламта
12.35 Актуальное интервью
12.45 Культура
12.55 Спорт - центр. Олимпийский дневник РАФКиС Бурятии.
13.20 «Смехопанорама»

14.15 «Сенат»
15.20 Вести-Бурятия
15.30 К 55-летию Игоря Бобриня. «Восхождение с Олимпа»
16.25 Субботний вечер
18.30 «Звездный лед»
21.00 Вести в субботу
21.40 Х/ф «Надежда как свидетельство жизни»
01.10 Х/ф «Мисс Конгенальность-2»: «Прекрасная и опасная»
ДТВ
09.00 Удачное утро
09.55 Музыка на ДТВ
10.00 Х/ф «Шпионы и предатели»
11.00 Тысяча мелочей
11.20 Предприниматель
11.30 Мультфильмы
13.30 Х/ф «Мистер Бонс»
15.30 Территория призраков
16.30 Х/ф «Правосудие Декстера»
17.30 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
18.30 Х/ф «Контрабандист»
20.30 Х/ф «Шпионы и предатели»
21.30 Д/ф «Приговоренные пожизненно»
22.00 Детективное реалити «Брачное чтиво»
23.00 Т/с «Лабиринты разума»
01.00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 Х/ф «Правосудие Декстера»
03.00 Детективное реалити «Брачное чтиво. Для взрослых»
03.30 Д/ф «Приговоренные пожизненно»
04.00 Территория призраков
05.00 Т/с «Морская полиция: спецотдел»
06.00 Звонок удачи
АРИГ Ус
07.30 «Восточный экспресс». Погода
08.00 «Улан-Удэ: инструкция по применению»

08.30 «Жизнь, полная радости». «Знаки зодиаки»
09.00 «Благовест». «Знаки зодиаки»
09.30 «Лица». Погода
10.00 «Восточный экспресс». Погода
10.30 «Мунгэн сэргэ»
11.00 «Школа ремонта»
12.00 Д/ф «Мужчина и способы его дрессировки»
13.00 «Кто не хочет стать миллионером»
14.00 «Клуб бывших жен»
15.00 «Cosmopolitan. Видеоверсия». «Знаки зодиаки»
16.00 Большое кино по выходным: «Война динозавров»
17.50 «Женская лига»
19.00 Танцы без правил
20.00 «Женская лига». Погода
20.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению». «Знаки зодиаки»
21.00 «На ночь глядя» с А. Левантуевым
22.00 «Битва экстрасенсов». Погода
23.00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
00.00 «Комеди-клуб». Погода
01.00 Наша Russia
01.30 Убойная лига
02.30 «Секс» с А. Чеховой
Тивиком
07.00 «Новости дня»
07.30 «Воин света» док.ф
08.00 Т/с «Пантера»
08.55 «Проверено на себе»
09.50 «Дело техники»
10.05 «Я-путешественник»
10.30 «Новости дня»
11.00 «Сам себе хозяин»
11.30 «Очевидец»: самое шокирующее
12.30 «Тор gear»
13.30 «Новости дня»
14.00 «Военная тайна»
15.00 Х/ф «Приговоренный»
17.10 «Дальние родственники»
17.35 «Чрезвычайные истории»: «Яблоко от яблони, или Звездные

детки»
18.30 «В час пик»
19.20 «Объектив»
20.00 «Неделя»
21.00 Х/ф «Русский спецназ»
22.50 Х/ф «Блокпост»
00.40 «Дорогая передача»
01.30 «Голые и смешные»
02.00 «Сеанс для взрослых»
СТС - «БАЙКАЛ»
05.55, 07.05, 08.05, 08.55, 11.10, 17.10, 19.10, 21.55, 23.30, 00.55 Прогноз погоды: Бурятия
06.00 Х/ф «Гном по имени Гном»
07.45 М/ф «На задней парте»
08.20 М/с «Смешарики»
08.30, 16.30 Истории в деталях
09.00 Детские шалости
10.45 Х/ф «Водный мир»
13.15 М/с «Том и Джерри»
13.30 М/с «Кряк-бряк»
14.00 М/с «Король Лев. Тимон и Пумба»
15.00 М/с «Аладдин»
16.00 6 кадров
17.00 Самый умный
19.00 6 кадров
19.40 М/ф «Книга джунглей-2»
20.58 «Скажи!»
21.00 Х/ф «Майор Пэйн»
23.00 6 кадров
00.00 М/ф «Навиская из долины ветров»
02.35 Х/ф «Ни то, ни се»
04.35 Музыка на СТС
НТВ
06.35 Х/ф «Шпионы как мы»
08.30 Утро на НТВ
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «Сегодня»
09.20 Лотерея «Золотой ключ»
09.45 «Без рецепта»
10.20 Смотр
11.20 Главная дорога
11.50 «Кулинарный поединок»
13.00 Квартирный вопрос

14.25 Особо опасен!
15.05 «Кремлевские похороны». Федор Кулаков»
16.05 Своя игра
17.25 «Женский взгляд» Людмила Поргина - Караченцова
18.00 Т/с «Новая жизнь сыщика Гурова»
20.55 «Программа максимум». Скандалы. Интриги. Расследования «Русские сенсации». Информационный детектив
21.50 Ты не поверишь!
22.45 Золотая утка
23.30 Х/ф «Убить Билла»
02.30 «Дас ист фантастиш» с доктором Князькиным
03.05 Х/ф «Сверкающие седла»
05.05 Т/с «Детектив Раш-4»
06.05 Т/с «2, 5 человека»
5 КАНАЛ
08.00 Д/ф «Приключение в Арктике»
08.35 Д/с «Абсолютно дикое»
09.05 М/с «Полай - приключения продолжаются»
09.35 М/с «Клевый МакКул»
10.00 Т/с «Дом волшебника»
10.30 Т/с «Фантомаска»
10.55 М/с «Ангус и Черил»
11.00 М/ф «Винни-Пух и день забот» и «Винни-Пух идет в гости»
11.30 М/ф «Принц и восьмиглавый дракон»
13.00 Т/с «Старшеклассники-3»
14.10 Х/ф «Илподор»
16.00 Д/ф «Кин-дза-дза» - территория Даниелии»
17.00 Х/ф «Бегство с планеты обезьян»
19.00 «Встречи на Моховой» с Андреем Ургантом
19.55 Культурный слой с Львом Лурье
20.30 Сейчас
20.50 Х/ф «Синоптик»
22.55 Х/ф «Именинница»
00.55 Х/ф «Седьмое значение»
02.55 Х/ф «Неукротимый»
05.25 Х/ф «Джекилл»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Воскресенье, 16
ПЕРВЫЙ КАНАЛ
07.00, 11.00, 13.00 Новости
07.10 Х/ф «Будни уголовного розыска»
08.40 Армейский магазин
09.20 «Умелец Мэнни». «Доброе утро, Микки!»
10.10 Умницы и умники
11.10 «Непутевые заметки»
11.30 Пока все дома
12.20 Фазенда
13.10 Т/с «Дурнушка»
14.50 Документальный фильм
15.30 Х/ф «Ты всегда будешь со мной?»
17.00 Х/ф «Лилии для Лилии»
19.00 Большие гонки
20.10 «Минута славы»
22.00 Воскресное «Время»
23.00 Последний герой. «Забытые в раю»
00.00 Футбол. XXIX тур
02.10 «Разборки в стиле кунг-фу»
04.00 Х/ф «Револьвер»
РОССИЯ
06.35 Х/ф «Пять минут страха»
08.00 Вокруг света
08.55 Сам себе режиссер
09.45 Утренняя почта
10.20 Х/ф «Волосатая история»
12.00, 15.00 Вести
12.10 Вести-Бурятия. События недели
12.50 «Городок». Дайджест
13.20 «Сто к одному»
14.15 Парламентский час
15.20 Вести-Бурятия
15.30 Вести. Дежурная часть
16.05 «Честный детектив»
16.35 Х/ф «Героиня своего романа»
18.30 Аншлаг и Компания
20.30 Специальный корреспондент

21.00 Вести недели
22.05 Х/ф «Приговор»
00.00 «Имя Россия»
01.00 Х/ф «Нитро»
ДТВ
09.00 Удачное утро
09.55 Музыка на ДТВ
10.00 Х/ф «Шпионы и предатели»
11.00 Тысяча мелочей
11.20 Неотложная помощь
11.30 Мультфильмы
13.30 Х/ф «Вместе с Дидлами»
15.30 Территория призраков
16.30 Х/ф «Правосудие Декстера»
17.30 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
18.30 Х/ф «Авантюра»
20.30 Х/ф «Шпионы и предатели»
21.30 Д/ф «Приговоренные пожизненно»
22.00 Детективное реалити «Брачное чтиво»
22.30 Детективное реалити «Брачное чтиво»
23.00 Т/с «Лабиринты разума»
01.00 Т/с «С.S.I. Место преступления Лас-Вегас»
02.00 Х/ф «Правосудие Декстера»
03.00 Детективное реалити «Брачное чтиво. Для взрослых»
03.30 Д/ф «Приговоренные пожизненно»
04.00 Территория призраков
05.00 Т/с «Морская полиция: спецотдел»
06.00 Звонок удачи
АРИГ Ус
07.30 Измени свой мир. Погода. «Знаки зодиаки»
08.00 «Благая весть»
08.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению». Погода
09.00 «Пенсионный вестник». «Знаки зодиаки»

09.30 «Лица». Погода
10.00 «С утра пораньше» с А. Левантуевым
11.00 Школа ремонта
12.00 «4 комнаты». Шоу
13.00 Д/ф «Жизнь после славы»
14.00 Убойная лига
15.00 Х/ф «Война динозавров»
16.45 Х/ф «Терминатор»
19.00 Д/ф «Меня не любят родители»
20.00 «Мунгэн сэргэ». Погода
20.30 «Улан-Удэ: инструкция по применению». «Знаки зодиаки»
21.00 «Битва экстрасенсов». Погода
22.00 «Дом-2. Город любви». «Знаки зодиаки»
23.00 «Комеди-клуб». Погода
00.00 «Женская лига»
00.30 Смех без правил
01.30 «Секс» с А. Чеховой
Тивиком
07.00 «Объектив»
07.35 Д/ф «Воин света»
07.50 «Пантера»
08.55 «Дальние родственники»
09.25 «Кулинарные штучки»
09.35 Х/ф «Рататуй»
11.30 «Очевидец»: самое смешное
11.50 «Объектив»
12.30 «Шаги к успеху» с Алиной Кабаевой
13.30 «24»
14.00 «Неделя»
15.00 «Репортерские истории»
15.30 «Частные истории»
16.30 «Школьное ТВ»
17.00 «Дорогая передача»
17.20 Х/ф «Русский спецназ»
19.10 Х/ф «Блокпост»
21.05 «Голливуд. Русская дорожка»
23.00 «Фантастические истории»: «Золото и смерть. Тайны сокровищ»
00.00 «Очевидец»: самое шокирующее
01.00 «Мировой бокс: Восходящие звезды России»
01.30 «Сеанс для взрослых»

СТС - «БАЙКАЛ»
05.55, 07.05, 08.15, 09.12, 11.10 Прогноз погоды: Бурятия
06.00 Х/ф «Со всех катушек»
07.35 М/ф «Перемемка»
08.20 М/с «Смешарики»
08.30, 16.30 Истории в деталях
09.00 М/с «Том и Джерри»
09.15 Самый умный
09.15 Галилео
12.00 Снимите это немедленно
13.00 М/с «Ясон и герои Олимпа»
14.00 М/с «Том и Джерри»
15.00 М/с «Легенда о Тарзане»
16.00 6 кадров
17.00 «Задорный день» - концерт Михаила Задорнова
19.00 Т/с «Папины дочки»
20.58 «Скажи!»
21.00 Х/ф «Кейт и Лео»
23.15 6 кадров
23.30 Хорошие шутки
01.30 Х/ф «Поговори с ней»
03.40 Х/ф «Отныне и навсегда» 1 с.
05.30 Музыка на СТС
НТВ
06.30 Х/ф «Убить Билла»
08.30 «Дикий мир»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «Сегодня»
09.20 Лотерея «Русское лото»
09.45 Их нравы
10.25 Едим дома
11.20 Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю
11.55 «Quattroruote». Программа про автомобили
12.25 Авиаторы
13.00 Дачный ответ
14.00 Х/ф «ДЕЛО РУМЯНЦЕВА»
16.05 Своя игра
17.20 Борьба за собственность
18.00 Т/с «Новая жизнь сыщика Гурова»
20.00 «Сегодня. Итоговая программа»

20.55 Чистосердечное признание
21.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю
22.00 «Главный герой» с Антоном Хрековым
23.00 Русские не сдаются!
23.30 Т/с «Адвокат»
00.25 «Quattroruote». Программа про автомобили
00.55 Х/ф «Оно того не стоит»
02.40 Х/ф «Гамлет»
5 КАНАЛ
08.00 Д/ф «Цель - спасение. Потерявшийся в тумане»
08.30 Д/ф «Чудесные врачи»
09.00 М/с «Полай - приключения продолжаются»
09.40 Т/с «Робокот»
10.00 М/с «Ангус и Черил»
10.05 М/ф «Шапокляк»
10.25 М/ф «Великолепный Гоша»
10.30 Клуб знаменитых хулиганов
11.10 «Наболевший вопрос» с Андреем Билжо
12.05 Т/с «Старшеклассники-3»
13.10 «В нашу гавань заходили корабли...»
14.20 «Личные вещи» с Андреем Максимовым
15.10 К доске со Светланой Крючковой
16.05 «Жизнь как жизнь»
16.55 Х/ф «Дни надежды»
18.55 «Прогресс» с Игорем Макаровым о науке
19.55 «История с биографией»: Александр Коржаков
20.30 «Главное». Информационно-аналитическая программа
21.30 «Слабое звено»
22.20 Х/ф «Ягуар»
00.25 Х/ф «Вилья в седле»
02.55 Д/с «Анатомия катастроф»
03.25 Опять о футболе
04.30 «Зенит - чемпион-2007. История победы»

ПОКАЯНИЕ ДЛИНОЮ В ВЕЧНОСТЬ

*Жить — это значит все снова
 С троплями в сердце бой.
 Творить — это суд суровый,
 Суд над самим собой.*
 (Генрих Ибсен)

правил сына в Европу, чтобы дать ему хорошее образование. Сначала Альфред учился в Париже, затем в Германии, Франции, Соединенных Штатах. В Америке работал на заводе Джона Эриксона, шведского изобретателя первого боевого парохода, который позже разработал проект бронированного военного корабля.

После странствий Альфред вернулся в Санкт-Петербург, встретил и полюбил дочь известного датского судопромышленника Анну Дзери. Анна же полюбила другого веселого, самонадеянного Франца Лемарка, который собирался стать математиком. Вскоре молодые поженились. Нобели были приглашены на свадьбу Анны и Франца, о которой говорили в лучших домах Петербурга. Для Альфреда это был тяжелый удар. Неделю он метался в тяжелой горячке. Забросив свои дела, отец сидел возле больного сына, укрепляя его дух. Он был в недоумении от этого раннего романа. И был внутренне уверен — юная красавица Анна обязательно раскиснет в этом поступке. Такая вера в сына еще более укрепляла его в дальнейшем становлении. Оправившись после болезни, Альфред напишет: «С этого дня я больше не нуждаюсь в удовольствиях толпы и начинаю изучать великую книгу природы, чтобы понять то, что в ней написано, и извлечь из неё средство, которое могло бы излечить мою боль».

Эммануэль Нобель, отец Альфреда, видя в нем неукротимый дух к совершенству, отправил сына в Европу. Альфред проходил стажировку у знаменитых европейских профессоров и стал хорошим специалистом-химиком. Он делился с ним со всеми своими замыслами, больше всего его занимала мысль о создании заменителя пороха. «Воплощение этой идеи может принести миллионы. Порох дорог, неудобен, легко намокает. Тот, кто придумает, чем его заменить, прославит себя на века. Уже есть интересные разработки — слышал ли ты про нитроглицерин?», — спрашивает отец Альфреда. Он, конечно же, знал об этом веществе. В те годы не только Нобелей занимало производство взрывчатых веществ. В 1845 году профессор химии Христиан Шенбейн в швейцарском городе Базеле работал в своей лаборатории. К тому времени он был известен как человек открывший озон. При испытаниях нитроглицерина погиб младший брат Эмиль. Альфред должен был продолжить его дело. Поиски продолжались...

В 1867 году 7 мая был получен патент на динамит. Своё изобретение А.Нобель назвал «динамитом» (от греческого слова, т.е. означает «сила»). В том же году он получил патент на это изобретение в Великобритании, а в 1868 году динамит был запатентован в США. И с того периода у великого изобретателя начался воистину героический путь жизни.

Каждая страна для Нобеля была родной. Но все же Швеция, родина предков, манила его. В 1894-м он приобрел железодельный завод в Бермланде, выстроил поместье и два лета провел там. В зависимости от своей работы и коммерческих дел из одной страны в другую он переезжал с одним саквояжем. Перемена климата и местожительства стала для него образом жизни.

В связи с развитием промышленности все чаще применяли динамит для тяжелых работ. Он заменял непосильный труд рабочих рук. Благодаря применению динамита строили множество трасс, каналов, которые были жизненно необходимы новому ритму времени. С применением динамита воздвигали грандиозные стройки XIX века: Альпийский туннель, Коринфский канал в Греции и другие объекты, расширяющие земные и водные пути. Альфред Нобель был против того, чтобы динамит использовали для войн.

Впервые динамит был применен как грозная сила для уничтожения противника на Франко-Прусской войне. И в очень короткое время стал совершеннейшим оружием для ведения войны, а также и защитной силой.

В данной книге автор, обобщая мысли и деяния Альфреда Нобеля, от его имени пишет следующие стихотворные строки. Он, всю свою жизнь отдавший изобретению самых разных проектов, хотел делать для людей много хорошего. И многие его не понимали.

*Сегодня опять встают
 в памяти ушедшие годы
 В одиночестве обнажать
 моё больное сердце.
 Мне нужен честный флаг
 свободы,
 Чтоб, умирая, передать его
 Швеции родной.
 Дороги те мои дома, вышлы,
 усадьбы,
 В каждом из них я оставлял
 свои мечты.
 Жаль, что их стены
 не услышали песни
 моей свадьбы.
 И кого ж видеть, в этом,
 кроме своей судьбы?
 В Германии у меня
 крупнейшая фирма,
 В Париже — особняк,
 лаборатория — гордости
 ширма,
 В Шотландии — завод,
 летняя усадьба,
 В Ницце свой дом,
 в Швейцарии вилла...
 Знаю, меня кто-то
 с ненавистью прозвал
 «Самым богатым бродягой
 Европы», —
 Знал бы тот сам в жизни,
 что создавал,
 Искал ли для человечества
 новые тропы?
 Кто мне судья, что я в огне
 нашёл себя?
 Отвечает моя совесть за
 все дела...
 В двадцати странах
 необъятной земли
 Работают девяносто три
 завода моих.
 Они постоянно мою душу
 жгли,
 С каждым мигом, уменьшая
 биенье крови.
 Изобретения мои —
 гетища страсти*

*Триста пятьдесят пять
 патентов.
 Кроме взрывчаток,
 придумал разные снасти,
 Алюминиевую лодку
 и множество элементов.
 Над каждой деталью мой
 разум кипел,
 Отданы сердце, душа и
 любви тепло.
 Завистников слепой отряд
 шипел,
 Хошь в любую минуту
 ложись в дуло.
 Случилось себя на весы
 смерти поставишь
 И показать клиентам,
 что он не опасен.
 Сам, понимая плачевность
 сеансов,
 Шел без оглядки
 к делу жизни.
 У меня не было других
 шансов,
 Как гордо стоять
 с ним рядом без маски.
 В этой жестокой битве
 с огнем
 Он меня шагнул, возвышая
 себя.
 На оси Земли стояли
 вдвоем
 Нитроглицерин — планета
 огня и его укротитель — я.
 В трудное для меня время
 на выручение
 Приходили Генриха Ибсена
 строки мудрые:
 «Жить — это значит все
 снова
 С троплями в сердце бой.
 Творить это суд суровый
 Суд над самим собой...»
 Для чего мне нужно было
 подставлять
 Обнаженное сердце моим
 конкурентам?
 В те годы я был очень рад
 представлять
 Свои патенты даже не
 нужным клиентам.
 Хотел смотреть,
 как воспримут они
 Из моих мозгов пльвущие
 струи.
 Этот суд суровый
 над самим собой
 Открыл мне истину жизни
 земной.
 Никто мне не сказал
 «спасибо» от души
 За мои старания облегчить
 их труд.
 Разве что, эти награды?
 Хоть кол теши...
 Они для меня металла
 холодный звон.
 Хочу человека, кто б меня
 понимал,
 Как подсолнух смотрящий
 на солнце.
 Меня усталого с улыбкой
 встречал,
 Радостным смехом воздух
 согревал.
 Сорок три года жизни
 прожито,
 Я ребёнок в душе,
 ищу ласку.
 Обиды стон из сердца
 не изжит,
 Теряешь все сильней,
 срывая маску.
 Где найти мне
 родственную душу,
 Пока ещё не гряхл, хочу
 найти.
 Через океаны, моря,
 пустыни и сушу
 Рука об руку с нею
 вместе идти».*

(с.10-14), Сквозь огни - к мечте (с.14-28): «Таинственная Берта и встреча с Софией» (с.28-44), «Вопреки парадоксам» (с.44-57); «Гулкие шаги бессмертия» (с.57-63), Высказывания нобелевских лауреатов: «Берта Кински - баронесса фон Зуттнер» (с.63-66), Джордж Бернард Шоу, Альберт Эйнштейн, Александр Солженицын, Далай лама XIV Тензин Гьяцо (с.66-69), «Эпилог» (с.70-71).

Все эти названия повествуют о жизни и творчестве Альфреда Нобеля. В кругу знакомых Альфред Нобель был известен как молчаливый и замкнутый человек, порой язвительный, саркастичный. Он всегда ясно видел в тот или иной час, что от него требуется. Он постоянно помогал, особенно молодым ученым, в финансовом отношении. Был щедр с теми, с кем вместе он работал. Для своих рабочих он построил комфортабельные поселки с цветниками и фонтанами, воздвигал школы, больницы, запускал транспорт для бесплатной доставки людей на рабочие места.

Он пишет, что разные люди просят ежегодно семь миллионов крон, сумму, которая испугала бы даже Ротшильдов. Любил повторять: «Богатый не тот, кто имеет, а тот, кто дает». В этих словах заложен большой нравственный и философский смысл, который впоследствии был воплощен в Нобелевских премиях.

Благотворительность Нобеля часто выходила за пределы его личных и профессиональных контактов. Он часто жертвовал деньги на деятельность парижского отделения шведской церкви во Франции, в которой пастором в 90-х годах девятнадцатого столетия был Натан Сердерблум, ставший потом архиепископом лютеранской церкви в Швеции и удостоенный Нобелевской премии мира 1930 года.

1889 год для Альфреда был печальным. Скончалась его мать Андриетта Нобель. Он сильно горевал. Хотел сделать все возможное, чтобы лечение больных вышло на совершенно новый уровень. К тому времени мать была уже в преклонном возрасте и неизлечимо больна. А.Нобель отдал все свое состояние Каролинскому медико-хирургическому институту, оставив себе только медаль Летерстада Шведской академии наук, присужденную в 1868 году его отцу и ему за открытие и использование динамита.

Чуткость и отзывчивость Альфреда Нобеля становятся широко известными. Из месяца в месяц его засыпают письмами о помощи. А он считал, что «небольшая помощь - это значит, никакая, и если человек решает оказать помощь, то она должна быть щедрой...»

С большим желанием он финансировал науку. Его соотечественник Андрей Соломон готовил экспедицию к Северному полюсу, мечтая достичь его на воздушном шаре. У него не было денег для постройки такого шара.

Мэри ХАМГУШКЕЕВА,
 кандидат филологических наук,
 почетный работник высшего образования РФ,
 член Союза писателей России.

В Улан-Удэ вышла книга с интересным названием «Покаяние длиною в вечность» (Улан-Удэ, 2007.-72 с.) Дулгар Доржиевой. В повести в стихотворно-прозаической форме автор пишет о жизни одного из величайших сынов человечества Альфреда Бернхарда Нобеля, ученого, предпринимателя, философа, учредителя Нобелевской премии мира.

Все творчество Дулгар Доржиевой - это служение Родине, философски размышляя, она приходит к выводу, что человек в этот мир приходит не случайно, у него есть свое высокое предназначение, которое он должен оправдать каждым мгновением жизни, поэтому неудивительно обращение к истории, к жизни и творчеству замечательных людей, как Агвана Доржиева, Цыдена Соодоева, Чингис Богдо, Шубтэхэй Бурлаева, Элбэг-Доржо Ринчино, Гомбожаба Цыдынжапова, Альфреда Бернхарда Нобеля и других.

Герои - личности Дулгар Доржиевой обладают своим мировоззрением и мироощущением. У них особое восприятие жизни, времени и пространства. Каждое мгновение жизни - это подарок, полученный от вселенной. Философская категория времени чаще всего выступает в образ реки и моря, берегами которой является само мировое пространство.

*...Тишина. Средиземное море
 грустит.
 Далеко-далеко виднеются
 корабли.
 Он хочет понять,
 почему здесь сидит,
 На пустынном берегу,
 от людей вдали.
 Было когда-то начало его
 пути
 Красной пылью манищая
 колеса.
 От участи своей Альфреду
 не уйти
 И тех светящихся
 огоньков «издалека»...*

С такими словами открывается книга, и мы знакомимся с героем на берегу Средиземного моря. Кто он? Откуда? Что его беспокоит?

Сюжет повести составляет жизненный путь Альфреда Бернхарда Нобеля - рождение, учеба, работа. Дается реалистическая картина его жизни.

Альфред довольно рано повзрослел. В семнадцать лет знал русский, французский, английский, немецкий языки и свой родной, шведский. Увлекается литературой, пишет стихи, хотя отец был против того, чтобы стал поэтом. К тому времени Эммануэль Нобель, человек состоятельный - владелец компании в Санкт-Петербурге, от-

В повести стихи чередуются с прозой и названы: «Путь к золотой короне. Пролог» с. 4-10; «Истоки», «Мамины уроки»

Хүдөөгэй ажабайдал

Баргажан голдоо Баян-Гол нуурин ажалша малша хүн зоноороо суурхааар үнинэй юм ааб даа. Мэнэ һая болотор гэхээр сагта эндэхи Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой амжалта-тай ажал хэрэгүүд бүхы республика соогоо мэдээжэ байһан гэе. Баян-Гол нууринһаа гадна, Үржэл, Соёл, Харууһан, урдань леспромхозой түб байһан Ининск гэжэ тосхон, хүдөөгэй ажалшадай олон тоото зямханууд нютагай сомоной захиргаанай мэдэлдэ байдаг.

Участково больница, соёлой байшан, дунда һургуули, библиотекэнүүд, эмшэлгын пунктнууд - эдэ бүгэдэ булта «нэгдэхэдээ», сомоной захиргаанай шийдхэжэ байха асуудалнууд нилээд олон болоно гээд тухайлагдана ёһотой.

Баян-Голой сомоной захиргаан хүүлэй 3-4 жэлүүдтэ нилээд ехэ юумэ хэһэн, бүтээһэн байна. Сомоной захиргаанай бэрхэ ударидагша Зоригто Батомункуевич Сундаровай хүтэлбэри доро баянголойхид яһала ехэ амжалта туйлаа гээд онсолё. Нэн түрүүн үзэсхэлэн һайхан газарта оршодог Хүгшөөлэй амаралтын байшан 1990 онһоо хойшо танигдахаяа болитороо һандаргагдажа халаһанаа дахинаа һальбэн һэргээдхэжэ, зайн галтай, шэнэ столовойтой, үүдэ үрхэтэй, хүл гараа үбшээлэгшэд аршаанай шабар няжа аргалха ваннатай боложо, зунай хоёр-гурбан һара соо хэдэн зуун хүнүүд хоёр-гурбан халаанда бүлэг бүлэгөөрөө амардаг болоһондоо урма байртай. Тэрэ амаралтын байшантай зэргэлэн гэхээр газарта дасан баригдажа арамнайлагдаад, хойто жэлдэн субарга бодхоогдоо һэн. Россин заншалта Сангхын хамба-лама Дамба Аюшеевэй эдэбхитэй хабаадалгатайгаар эдэ бүгэдэ үнгэргэгдэһэн гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тэрэһнээ гадуур үмсын гэрнүүд олоор бодхоогдоо, эмхи зургаануудай байшангууд, хүн зоной гэр байранууд заһабарилагдаа гээд сомоной захиргаанай толгойлогшын орлогшо Дамдин Николаевич хөөрөө һэн.

Зоригто Батомункуевич сомоной захиргаанда ороһоор, бэе бөөдэ тухалаалсалгын касса эмхидхэ һэн гэдэг. Тэрэнь ямар удхатай юм гэхэдэ, хэн нэгэн юумэ шэнээр эмхидхэхэ гэхэдэнь, мүнгэнэй үгы байһан дээрһээ тэрэ хэрэгээ бөөлүүлэнгүй үлэжэ болохо бшуу. Жэшээлэн абахада, гэр бариха, фермерэй ажал эрхилхэ гү, али хирпиисэ хэдэг болохо гэбэл, сомоной

захиргаанһаа хэрэгтэй болоһон хэдэн арбаад мянган түхэриг мүнгээ уриһаар абаад, тэдэ жэл үнгэрхэдэ, булгыень тэрэнь һөөргөн бусаахаб гэжэ гараа табижа, һанаһан ажал хэрэгээ яаралгүйхэн эхилхэ аргатай болохо ха юм. Сомоной захиргаанай дэбисхэр дээрэ иимэ һонин туршалга түрүүшынхиеэ эмхидхэгдэһэн байна.

Баян-Голой сомоной захиргаанай 2008 оной бюджет аяар 4,7 миллион түхэриг болоно. Гэнтэ энэ тоо хүн хараад, «Уйай, ямар ехэ мүнгэн гээшэб?» гэжэ һанажа болохо. Үнэндээрээ энэмнай ехэ мүнгэн бэшэ. Яахадаа гэхэдэ, нютагай сомоной захиргаанай үдэр бүри шийдхэхэ ажал хэрэгүүд олон. Хүдөө ажахын продукция болбосоруулан үйлдэбэрлэхэ, хилээмэ баридаг пекарни тодохого, хирпиисын завод бариха, үхэр малаа олоһоруулаха, талха таряагаа ехээр хуряжа абаха, шэнэ дунда һургуулиин байшан бариха, таряанай полинууд болон сабшалангуудаа уһалдаг Харлигай гол системэ үндэһөөр заһабарилаха, хүн зоной олоороо ажаһуудаг һууринуудыг эдихэ сэдэр уһатай болгохо гэхэ мэтгэшэлэн даб дээрэ шийдхэгдэхгүй асуудалнууд угаа олон болоһоно гээшэ. Эдэ бүхы шухала хэрэгүүд мэнэ һаяхана болоһон һунгалтын дүнгүүдээр Баян-Голой сомоной захиргаанай толгойлогшо болоһон һургуули судартай залуу хүбүүн, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Гуржап Бошикуевич Ринчилов түрэл нотогтаа ерөжэ, шийдхэгдэхээр болоһон бүхы асуудалнуудыг зүб тээшэн бэе

лүүлхэ гээд үнэн зүрхэнһөө этигэхээр байна.

Баян-Голой сомоной захиргаанай дэбисхэр дээрэ эбэртэ бодо малай тоо аяар 4,5 мянганда хүрөө, хонидын - 1700, адуун хүрэг - 310 толгой гээд һүүлэй мэдээнүүд гэршэлнэ. «Ухай-даа, үнэн дээрээ үхэр малайн, адуун хүрэгэйнь тоо үшөө олон байха», - гээд һанахаар байна. Жэшээлхэдэ, харууһанда һүүлэй хоёр-гурбан жэлэй туршада адуун олон болоо. Магад, 100 толгойшыг эндэ тоологдохо аалам? Адуун хүрэг юугээрээ олзо оршотойб гэжэ хэлэхэмнай үлүү ябадал болохо. Энэнь хүдөөгэй хүнүүдтэ табан хурган шэнги мэдээжэ байна ааб даа.

Үшөө нэгэ амин шухала асуудал дээрэ тогтохо хүсэлэн байна. Энэмнай юун бэ гэхэдэ, архи тамхин хоёр. Буряад арад эртэ урда саһаа хойшо архи хорон гэжэ тоолодог байһан. Буддын шажанда мургэдэг болоһон буряад-монголшууд Бадма Самбава багшын һургаал мэдэхэл байгаа юм. Тэрэнэй һургаал соо иигэжэ хэлэгдэхэ: «...Юһэн хороодо бүтээһэн архине уужа һогтоһон хүнүүд урда түрээдөө тэнгэриһээ ерэнэн һаа, бэе, хэлэн, сэдхэл гурбанинь эбэрэнгүй, шударгы, түргэн ёһоной үгэнүүдыг хэлэжэ, номгон абари зан гаргаха. Асариһаа ерэнэн һаа, хэрэдэхэ, тэмсэлдэхэ, хэрүүлэй үгэнүүдыг гаргаха, атаархаха, харамнаха гэхэ мэтэ ааша гаргаха. Тамаһаа ерэнэн һаа, ямаршыг ушар шалтагаангүй уйлаха хайлаха. Бэридхээ ерэнэн һаа, бэе даахаа болижо, унаха дуһаха. Ада-

гууһанһаа ерэнэн һаа, ямаршыг удхгүй абяа гаргаха, үгэ хэлэжэ шадахаа болёод найгалзаха...»

Шөгмүни бурхан архи багааршыг уудаг хүн минии шаби боложо шадахагүй гэдэг байгаа. Эдэ бүгэдыг бэшэхэ үедөө Баян-Гол нютагта архи уудаг хүнүүд хэр олон бэ гэһэн асуудалда харью үгэхэ хүсэлэн бии. Минии һайн нүхэр, нэгэшыг юумэ хулижа, худажа байдаггүй һэн дээрһээ «Манайш нютагта һүүлэй үедэ архи уухаяа болинтожо байна. Хургаһа даража тоолохоор үсөөхэн хүнүүд магайнай хажуугаар түлхилдэжэ ябадаг», - гэжэ хэлээ һэн. Мүнөө Баян-Голой дасанай шэрээтэ Түгэд ламхай «Хүнүүдэй бурханай орондо ошоходонь, дурсалгын ба һүүлшыг харгыда үдэшхэдөө, архи ууха хэрэггүй», - гээд тон зүбөөр номлоһон байдаг. Үшөө нэгэ жэшээ. Харууһан гэжэ нютагта һарадаа нэгэ дахин архиин арбан гурбан жолооо баряад табидат. Хэн тиимэ дурадхал оруулаа юм - мэдэхын аргагүй. Хүн зон тэрэ дурадхалын дэмжээ бшуу. Ушарын гэхэдэ, социализм болон коммунизмнаа «зэрлиг дэлгүүртэ» орохо үедөө хүнүүд һайн, мууе һайнаар ухамайшадаг болоол ха.

Эндэхи зон үнгэрэн ошоһон 2007 оной хоёрдохы хахадта 5 миллион шахуу түхэриг мүнгэн гүрэнһөө урьһалжа абаад, үмсын хамһабарин ажахынүүдыг эрхилжэ, туха сүлөөгүй ажаллажа ябадагыг һайшаалтай. Энэ ехэ мүнгөөр онһон техникэ, үхэр мал болон дуратай юумээ худалдажа абана.

Үнгэрэгшэ жэлдэ участково больницын байра капиталнаар заһабарилагдаа. Баргажанай районой бюджетһээ энэ хэрэгтэ 700 мянган түхэриг мүнгэн һомологдоһон бэлэй.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевичын туһаламжаар Баян-Голдо гал түймэр сарадаг часть түрүүшынхиеэ бии болгогдоод, урдань эндэхи колхозой түрүүлэгшэ байһан Э.О.Будаев хүтэлбэрилжэ, шэнэ ажалаа эмхидхэжэ, туха сүлөөгүй ябадаг болонхой.

Баян-Голой сомоной захиргаанай урда үшөөл ехэ ажал, бөөлүүлхэ зорилгонууд табяатай. Жэшээлхэдэ, шэнэ һургуулиин байшан бодхоохо, ажалгүй болоод ябадаг аяар 645 хүндэ ажал олгохо, Харууһан, Үржэл, Соёл һууринуудыг өөрын магазинтай болгохо гэхэ мэтгэшэлэн олон асуудалнууд зүб тээшэн шийдхэгдэхэ ёһотой. Харууһан гэжэ һууринда хамта дээрээ 40-50 үрхэтэ айл (холо ойрын зямхануудыг тоолол-собол) тоологдодог. Эдэ айлнуудай хахадын пенсионернүүд ааб даа. Эндэ эхин һургуули, фельдшерскэ пункт гэхэ мэтэ хуу бии. Гэбэшье нэгэ килограмм саахар, макарон гү, али бүүлхэ хилээмэ, тамхи, печени абахын тула мүнөө жэлдэ болоһон ехэ үер далайда ядшаһан хүргэ дээгүүр гаража, 10-15 километр зайда оршодог түб - Баян-Голой магазинуудта ошохо баатай болодог.

Ямар нэгэ эндэхи айлай гэртэ магазин нээхэдэ яаха юм? Республикын олон районуудай холо холын һууринуудта иимэ арга үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Түрэл нютагаймнай эзэлдэг уужам тала дайда дээрэ ажаһуудаг, ажалладаг хүн зон мүнөө һаял нойрһоо һэриһэн мэтээр ажалдаа хамсыгаа шуужа оробо гэһэн гол тэшолол хэхээр байна.

Урдань гэхэ гү, али мэнэ һая гэхээр сагта байһан совет засагай жэлнүүдтэ туйлаһан ехэ амжалтануудаараа, олон ажаллай баатарнуудайнгаа, бүхы баянголойхидой эхи табиһынь хараада абажа, үсэд шанга ажалаар урдаа байһан социально-экономическа хүгжэлтын замдаа урагшатай, урматай ябаг лэ гэжэ найдахаар лэ.

Энэ ехэ найдалнай бөлөг лэ, Бархан уулын хормойдо Баян-Голнай толорог лэ!

Степан ОЧИРОВ,
РФ-гэй Журналистнуудай
холбооной гэшүүн.

БАРГАЖАН

Бултанай дура буляһан
Баян Баргажан голнай,
Алаг зүрхыем эзэлһэн
Араараа татамал

Баргажамнай.

Бархан Уулын

хормойгоор

Буга, хандагайн

зүргэнүүд,

Бидэнээ зүбөөр

һургаһан

Баабай, эжын

һургаалнууд.

Эдин газараа үргэжэ,

Эбтэй, зетэй ажаллаа.

Эхэ, эсэгын буянгаар

Энэл ябаһандаа баярлаа.

Бидэниие үргэн

бодхоһон

Байгалаа түшэһэн

нютагнай,

Мүнхэ алдараар

магтуулһан

Барандаа суутай

үлгымнай.

ДЭРЭЭН

Ягдагай Бүлэг галзуудай

гуламта

Ягаахан сээгүүдээр

һэбшээндэ найгана,

Эхэ эсэгым тоонто эндэ

Эжэлүүдгүй зүрхэнэим худал

эльбэнэ.

Сахилтаар Бууралтаар

үринэрэим һүдэ

Сэлмэг һуниндөө

һалаатан хүрөөтэнэ,

Мундуу хоёр байсанууд

зэргэлээд,

Минһэрэн налгай

иддамаар даллана.

Владимир БАТОРОВ

Тэрмээ, Баяндай, Боолон-

Түмэрһөө

Тэнгэрийн холонгодол туяа

Хаанашье холуур ябаад

ерэхэдээ,

Хэтэ мүнхэдөө тандаа

һүгэдэнэб.

Алла, Хүшэгээр, Сэю,

Үмхэй -

Элүүр энхын булаг

дэбэрнэ,

Баргажан мүрэнэй

дошхон долгин

Байгал далайн хүбөө

ташана.

Хүбүүд, басагад холын

харгытай

Хүлэг моридой жолоо уга,

Хадамай басагад нютагтам

олон,

Хүрэгэн хүбүүдээ баясан

угтана.

Янгинама хүйтэн байгааалин

уларилтай

Ягдаг, Уланхаан, Дэрээн

нютагууд,

Алишыг сагта ерээлэтнай эндэ

Айлшан мэтээр хүндэлэн

утгаха.

Табан һалаа, Улганын Аманһаа

Тодожо абаһан Улгана голнай,

Дабтамал дураяа дуудаха

эрхэтэйб,

Залгамал шүлэгөөр магтаха

хүсэлтэйб!

ХУРАМХААН

(дуун)

Огторгойн үүлэ харбаһан

Нюдэ һаргама байсагууд,

Арюун дура һандууһан

Наһанайм налгин

гуламтанууд.

Мүнгэн долгиёо һэбиһэн

Баргажан мүрэнэй

сээлнүүд,

Бэеын бодосо эмнэһэн

Байгааалин шэмэтэ

аршаанууд.

Барханай тайгын өбөрөөр

Буга, хандагайн зүргэнүүд,

Хүнтэйн полиин эрьеэр

Баян таряанай полинууд,

Буряанхуурай тайгын

үбэрөөр

Булган, хэрмэн дүүлнэ,

Эжэл бугын урамдаан доро

Эхэмни намайе үлгэдөө!

**ХҮНИИЕ
ХҮНДЭЛХЭДЭӨ,
ХҮН ӨӨРЬГӨӨ
ХҮНДЭЛДЭГ ЮМ**

Нэгэ минии танил нүхэр айла да ороходоо, гоё гоёор хөөрэхэ, шог зугаа гаргажа байгаад, элдэбын юумэ шалиха, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, хүндэлүүлхэ ехэ дуратай нэн. Таняа үзөөгүй хүнүүд таашаажа байгаад, табижал мэдэхэ урдань бүхы эдихэ ууха юумэнүүдээ. Буряад хүнэй ёһо заншал ха юм даа, хайшан гэхэбши. Теэд энэ нүхэрни ехэ ухаатайб гэжэ харуулхаяа оролдохо. Ямарханшье наа, ехэл бэрхэ хүн боложо, найнда орожо шатадаг нэн. Яахабши теэд, хүнэй табилян.

Бишье баһа энэ нүхэрэйнгөө суранзанда татагдашоод, манайда орожо ерэхэдэн, хабаараа бололсожо, хани нүхэр хамгантаяа танилсуулжа, баһал хүндэлхэ гэжэ оролдобоб. Хөөрхөхэ гэшшэнь аргагүй, амаараа дүүрэн бууза гэшые залгаад, уһан дээгүүр үрмэ тогтоожол хууна, хүлтэй хүндага харайгаал ааб даа. Ная танилсаһан хамгамни амаа ангайшоод, шалихадань, шэхээ табинхай шэмээгүй болошоод шагнажал хууна. Би нүхэрөө мэдэхэ хадаа үгэ бүхэниень үргэн һагад дэмжэжэл хуугаа бээбэ. Иигэжэ манайда онсолго хүн ябаал бэлэй.

Нэгэтэй Сагаалганай үеэр хамгамни хуутараа:

- Тэрэ шааюур нүхэрэйдэш сагаалжа ошоё, - гэбэ. хамганай хэлэжэ байхада, яажа арсахабши. Манайхинһаа нилээд холошог хуудаг байгаа, ябагаар дааршанхайнууд арайшые гэжэ гэртэн хүржэ ерээбди. Пеэшэнэйнгээ амһартада тамхияа татажа хууһан нүхэрнай бодошьегүй, хамганиинь урдаһаамни хуулгатай угааһаһаа баринхай газашаа гараад ябашаба. Үнөөхи гоёор хөөрэдэг хүмнай хүүр зугаашье үгы:

- Зай, һонин юун бэ? - гээд, саашаа ама гарабагүй. хамганиинь газашаа орожо ерээд, хара үүлэн соо төөриһэн хүн шэнги сайгаа зайн галда хадхана. Хэрэлдэтэй гэхэдэ, хэрэлдэһэн маягшые үгы, хамганиинь аалин ябажа байгаад, нэжээд аяга сайгаа аялаламсаараа, столонгоо шэгшэгтэ хуушана. Харахада, харха шэнги тааранан хоёр лэ гэхээр.

- Зай, һайн бэлэй, - гээд, хамгаяа:

- Ябая даа, - гэбэб.

Иигэжэ Сагаалганай түлэг дунда сагаалжа нүхэрэйдөө гараа бэлэйбди. һүүлдэ нэгэ нара болоо гү, али үгы гү, шааюур нүхэрни баһа дахинаа орожо ербэ. Үүдэ нэхэ зуураа шалиһаар, мүнөөхил маягаа харууһаар, нодөөрөө худал үнөөр энэһээр орожо ерээбдаа. хамганайнгаа үндэгэдэ гэхэдэ, хормойһоонь татаад:

- Хүдэлэнгүй хуу! - гэжэ аалиханаар хэлээд, үгшые гарангүй хуунабди. Нүхэрнай гансаараа шашажа байһанаа ойлгоод, хажуудамнай ержэ хуухадаа:

- Та хоёрой хани халуун харилсаан хахараа гү? - гээд хурана.

- Үгылдаа, манайшни холбоон ехэл нягта нарин байдаг лэ. Харин, нүхэр, шамдаа хэлэхүү:

- Хүниие хүндэлхэдөө, хүн өөрыгөө хүндэлдэг юм, - гээд, сааша наашань юумэ хэлэбэгүйб. Нүхэрни хуутараа, намайе дайраба гэжэ мэдээ хаш, ехэл муухан шарай оруулаад, шалижа байһан хүн үгшые хэлэнгүй аалихан гаража ябашоо нэн.

НОХОЙН ХУБИЛАЛТА

Энэ нохойнууд нохойн эдихэгүй уһа уужархёод аашалха. Минии хэлэхэдэ, нохойш хусгаа гэжэ һананагүй. Яахабши даа теэд, хожомоо нохой гахайгүй хуухадаа, мэдэхэт, хара нохойд. Нохойрхо ханаатайт лэ үшөө намда. Тандаш нохойшолуулхагүйб даа, хараад байгаарайтты!

Тэрэ Ехэ Шонойн хүбүүн ёһотойл нохойхон, нохой даха хэдэрхэгүй нэгэтэшье, хэды үдбэбэшье, нохой голтой нохой һохор бэшэл хүбүүн, нохой жэлдэ гарабашье. Нохой халхай юугээ дуугаржал байна гэшшэбиб ай, нохой! Нохойлходожо байна гэшшэ гүб, ёһотой нохойе, - гээд, өөрөө өөртэйгөө хөөрэлдэжэ байһанаа, модоо тоншохо зуураа:

- Нохойн дуун ойртожо байна, энээхэниеш хэхэнэ нохойн наадан байһан байнал, нохой нюһан болохогүй юумэний түлөө ханаагаа зобоһомни, - гээд, таабайниинь тээбииндэ хандахадаа:

- Шабгансаа, ошожо нохойн хоншоор түүгээд, намдаа сай шанал даа, шуһанаймни даралта хүдэлөө хаш, һөөргөө ерэхэдэ, нохойн хэлэ түүгээрэй, энэ хурганаймни яра эдэгэхээ болёо, нохойн хэлээр эдэгэхэл болоо, нохойе, - гээд, даһаа нэрэжэ, пас-пас хороно. Шагнажа байһан аша хүбүүниинь гайхаад, энэ таабаймнай ямар нохойнуудаа дурдажа ябашаба гэшшэб, тээбиинь?

- Хаял даа саашань, тэрэ дүли нохойтой хөөрэлдэхэ сүлөө саг үгы, зүнтэглэһэн шүдэ үгы нохой яһа суглуулжал байгаа бээ. Үхэхэдөө, нохой боложо түрээбэлнь, һайн бэлэй, нохойрог, - гээд, гэртээ шабгансань ороод гаража ерэхэдэ, аша хүбүүндэ хэлэнэ:

- Тэрэ таабайдаа ошожо нохойн хоншоор түүгээд ерэл даа.

- Хайшан гээд амиды байһан нохойһоо хоншоорыень абаха хүнбиб?

- Шамаяаш алдаг, ошожо таабайтаяа хөөрэлдэ, ородоор һайн мэдэдэг гэшшэ, оршуулаад үгэнэ бээ. Би ошожо нохойн хэлэ түүхэмни, - гээд, тээбиинь харгын заха хараһаар ябашаба. Ашань буришые гайхажа, амиды нохойһоо хэлынь яагаад абадаг юм гээд, тээбиингээ хойноһоо аалихан ябана. Тээбиинь нэгэ нохойн хэлэ олоод:

- Энэл даа нохойн хэлэн, - гэбэ.

- Энэшни ородоор "медуница" болоно.

- Юу хүүнииньшые байг лэ, буряадаараа нохойн хэлэн гэшшэ. Ошожо таабайһаа нохойн хоншоор гэшшээ оршуулаад, түүгээд асараад үгэ, ородоор хэн мэдэбэ, - гээд, урагшаа бүхэг-бүхэг гэхээр, хамар дороо гүбэнэнэ:

- Хара нохойн түлөө хүн эсэтэрээ ябажал байха, - гэн, доошоо хараашалһаар алхална.

**НЮТАГАЙНГАА
НЭРЭНҮҮДЬЭЭ**

Аймаг бүхэндэ янза бүрийн нэрэтэй хууринууд байха юм даа. Манай Түнхэнэй аймагта Шэмхэ гэжэ хуури бии юм. Нэгэтэ совхозойнгоо автобусоор залуушуул аймагайнгаа Сурхарбаанай хүүлээр гэртээ харжа ябанабди. Шэмхэ хүржэ ябаад, доошоо тархияа ганзагаланхай һандалида хууһанаа, хажуудаа байһан нүхэрһөөнь хураба гэшшэб:

- Хаана хүржэ ябанабиди? - гэхэдэмни, нүхэрни автобусой сонхоор дээшэ доошоо харан:

- Шэмхэ, - гэнэ. Би бүдүүн гуя бэеынь мяхые шангаар шэмхэжэрхибэб.

- Үгы, ши нихэдээ хайшан гэнэ гэшшэбши! - гээд, нүхэрни һодаргаа урдаа баринхай намда дугтарна.

- Үгы, ши өөрөө "шэмхэ" гэжэ хэлээ бэлэйш, - гээд, урдаашье оруулбагүйб. Нүхэрни хэлэһэн үгэдэм торожо, абяагүй энэһээр үлөө нэн. Автобус соо дуутай шуутай. Би автобусой хойто һандалида хууһанаа, урагшаа зүдхэнэб.

Шэмхэ хууриһаа үнгэрхэдэ, тээ саанахана "Тамхи баряаша" гэжэ мүргэлэй газар бии юм. Би шогтой хадаа урдуур түрисэлдэн, һогтуу болоһондол, басагадай хоорондо оробоб. "Тамхи баряаша" хүржэ ябаад, хажуудаа байһан басагаһаа хараашагүй болоод, тамхияа манхалзуулан:

- Хаана хүржэ ябанабиди? - гэнэб.

- Тамхи баряаша, - гэнэ. Би доогуур гараараа тамхиинь аалихан барижархибаб. Тэрэ басагамни намайе хүгэжэ байгаад:

- Тэнэгһээ ехэ тэнэг, ухаан дутуу мунхаг, - гэжэ байгаад, шангаар һүүхирэн һүгэнэ.

- Үгы, теэд өөрөө "тамхиинем бари" гэжэрхёод, юундэ хүндэ һүүхирээ, һүгөө хүмши! - гээд, һииньшэ гэнгүй байнаб.

Автобус соо ябанан залуушуул булта энээлдэжэ, хажуудам ябанан басагамни ехэл аягүйрхэбэ. Нүхэдэ хүбүүдни намаһа гэртээ харитараа Тамхи баряаша гэжэ нэрлэһээр хүрөө бэлэй.

Үнэн дээрээ энэ басаганай эшлэн шарай харахадаа, юундэшьеб хайрладаһамни хүржэ, зүрхэнэй нэгэ "үбшэн", хүршөө бэлэй. Энэ "үбшэмни" һүжэрхэдөө, дуран болошоо бэлэй. Теэд зэмэтэй би хэдэн жэл соо аргадажа, хүлисэл гуйжа, арайшые гэжэ хоюулан хамтаржа ханилаа бэлэйбди. Энэл даа мүргэлэй газарта "Тамхи барижа" мүргэлэмни, бурханай буян болоо бэлэй.

Элбэг МАНЗАРОВ.

ПЕНСИИН НЭМЭХЭДЭ, ПААЮУРДАЖАЛ ЯБАХА БОЛОНО

- Зай, үетэн, бээшши гэмгүй һайн бээ? - гээд, һанатай болоһон үетэниинь нүхэрһөө хурана.

- Бараг даа, гэр соохонуураа һалиржал ябаналби даа, - гэнэ.

- Бидэ хоёр юумэ гэшые үзөөл гэшшэбди, нүхэр. Үдэхэ, даарахые, хэсүү хүндэ ажалье... М-даа, тоолоо наа, толгой эрьбэдэшхөөр, урданай юумэ һанангүйгөөр, урдахияа хараад ябая.

- Урдахияа хара, бүшые хара, мэнэ мүнөө торожо унахаяа ябанан хоёрто юунэй урдахи байба гэшшэб. Үхэлэй дабаанда хайшан гээд гарахаяа эгээн түрүүн һаныш, - гээд, нүхэрны тархияа һабардана.

- Тэрэ үхэлэй дабаа дабахамнай хаана ошохо нэм, нэгэ хэдэн жэл амиды ябаял, хараһагүй гүш, тэрэ пенсимнай жэл бүри нэмэгдэжэл байна. 2008

ондо нэмээ, хойто жэлэй март нара соо баһа нэмэнэ аабза, һүүлээрнь декабрь нарада үшөө нэмэхэ гэжэ хэлсэнэ нэн. Үхэжэ үрдинэл бээбди, пенсийн нэмэжэл байхадань, оройдоо үхэхэ дуран үгыл, нүхэр, үшөөшые нэмээгээ хадань зорюута үһэлдэжэ, үндэр һаһа һаһалая, - гээд, хэсын һагад хууна.

- Нээрээшые, зүб хэлэнэш. Тиигээ наа, үхэжэ үгэнгүй, үсэд

зангаа гаргаад, үтэли мүнгэнэй унажа байхада, үүргэ үүри хоёроо мартангүй үһэрилсэхэ саг ерээл даа, хубаа.

- Зүбтэй юумэ хэлэнэш даа, зуу хүрэтэрөө зорюута мүлхижэ байгаад махая, - гээд, һалиржа ябанан нүхэрөө ээмынь альгаараа эльбээд, газашаа хэлтэг-ялтаг гэхээр, үетэниинь гаража ошоо нэн.

Шог ёгто зураг

Х.БИДСТРУПАЙ зураг.

Буряад зоной урданай һуудал байдалай тайлбари толи

(Үргэлжэлэл. Эхинийн июнийн 12-ой, 19-ной, 26-най, июлийн 10-най, 17-ной, 24-ной, сентябрьн 11-нэй, 18-ной, 25-най, октябрийн 2-ой, 16-ай, 23-ай, 30-ай дугаарнуудта).

Тэбэг сохино — хониной гү, али ямаанай багахан архан хэрэгтэй. Тэбэгхэн туулганда хоёр нүхэ гаргаад, тэрнээ энэ архандаа өбжорхидог. Бэлэн болоһон тэбэгэ хүлөөрөө сохино, дэвшонь агаарта хаядаг (игра в зоску). Газарта унагаангүй, хон оло дахин хүлөөрөө сохиноб, тэрэ хүн иладаг. Халга сүлөө гараа хаань, наадаха: шатар, даам табиха, шагай тоглохо, тэбэг сохино (Ц.Ж. Жимбисв).

Малгай ноуулга - наадагшад хоорондоо нэгэ метр тухай зайтайгаар дүхэргилэн һуудаг. Нэгэ хүн малгай баряад, тэрэ дүхэргис тойрожо ябатаргаа, һэмээн нэгэ хүнэй арада малгайгаа табижархоб, сааная тойрон ошоодог (прятание шапки). Бултиснь тойроод, малгайгаа ноулан хүндөө хэрээрнэ, тэрнэ мэдэнгүй һуужа байгаа хаань, малгайгаа абажа, тэрэ хүннэс бүһөөр таһа шабхадаг. Хэрбээ арадамни малгай ноугдаба гэжэ мэдэе хаа, тэрэ хүн хуга харайн бодожо, ноугша хүннэс хүсэжэ, барихыс оролддог. Ноугша хүнэй хүсэгдэнгүй гүйжэ эрээд, тэрэ хүнэйгөө һуурида һуужа үрдэе хаань, эрьюулгышэ хүн малгайгаа ноуудаг. Пууридань хүрэхөө урда хүсэгдэе хаа, бүһөөр таһа шабхадуулаад, малгайгаа дахин ноудаг.

Хоргодолсоон — хоёр метр утгай хабтагай хэрэгтэй. Газарта хэбтэһон таладань богонихон. 15 сантиметр утгай, гушан модо ябталга табидог. Тиигээд наадагшад нэгэн хабтагайн нүгөө үзүүр дээрэ дэбһээрхидэг. Тэдэ обоолоотой модо өөдөө дэгдэжэ, сасарга унадаг. Хоргодогшодыс бэдэрхэ болоһон хүнэй тэдэ мододыс суглуулажа, хабтагай дээрнэ дахин обоолтор, бэшэниинь хоргодожо үрдидэг (игра в прятки). Модо обоолһон хүн тэрнээ холо ошонгуйхэн, хоргодогшодыс бэдэрдэг. Хэрбээ бэдэргшын холо ошоо хаа, хоргодогшодой нэгэн һэмээхэн гүйжэ эрээд, хабтагайн сүлөө үзүүр дээрэ баһа дэбһэдэг. Хоргодолсоон олон янза байдаг (Г. Дашабылов).

Пээр шаалга - урдань һээр эршүүл улаан гараараа шаадаг байһан юм (персламывание отрокста хребтовой кости позвоночника). Үхэрэй гү, али сарай, мүн тэмээншэ һээр хоёр шэхүгү байха ёһотой. Нэгэ гартаа һээр баряад, нүгөө нодагараа уулзуулжа сохидог. Эндэ дүрнэл хэрэгтэй байгаа: эршэтэйгэр сохиходо, ямаршэ һээр тэмээнгүй хухардаг һэн. Дүй дүршлөөр баян хүнүүд һээрэс ара норгандаа баряад, шаадаг байгаа. Эдсэнэй гэртэ һээр шаалган болохонь гэлсэбэ (Г. Ленхобос).

Даам - 64 сагаан ба хара дүрбэлжнөө бүридһэн хюлгэ дээр бэс бэсдэ адлиханууд сагаан, хара «хүбүүдыс» (түхэрсэнүүдыс) табиха наададаг наадан ба тэрнэй хэрэгсэл; дойвод сохино (шаши). Даам табилга.

Шатар - 64 сагаан ба хара дүрбэлжнөө бүридһэн хюлгэ дээр сагаан, хара бодонуудыс (фигурануудыс) табиха наададаг наадан ба тэрнэй хэрэгсэл (шахматы). Энэ нааданда бодонуудын өөр өөрн нэртэй, ондо ондоо шадалтай. Нааданайн дүрим даамда орходоо, ондоо, нилээд орёо юм. Дүүн хэдэн жолдо шатар наадажа, сэх шадмар болобо (ар. онт).

ШАГАЙ НААДАН ИГРА В ЛОДЫЖКИ

Урдань буряадууд дунда элдэб янзын нааданууд дэлгэрэнги һэн, тэрэ тоодо шагай наадан (игра в альчики). Эндэ шагайн элдэб нааданууд гол түлэб Л.Линховоной «Агын буряадуудай урданай ёһо заншалнууд» гэнэн зохёолһоо үгтэбэ.

Шагай наадан хонхо, бүхэ түүлгэ, таалсалга, мори урилдаалга, няһалалга, хонгордоолго, дүрбэн бэрхэ, хоёр лама, хорин шүдхэр, мэлхэй, хумпараа, табаршаалга, шүүрэлгэ, харбалга гэхэ мэтээр илгардаг.

Шагайнууд хонхо, бүхэ, морин, үхэр, тэмээн гэнэн ондо ондоо үзэгдэлтэй юм. Хонхо - коза. Шагайн хөхтэр дээрэ хэбтээд, хонхорооро өөдөө харалга. Бүхэ — овца. Хонхо дээрэ хэбтээд, бүхэтэр талаараа өөдөө харалга. Морин — лошадь. Хажуулдижа зогсоод, бүтүү талаараа дэвшэ харалга. Үхэр — корола. Хажуулдижа зогсоод, хонхортой талаараа дэвшэ харалга. Тэмээн - верблюду. Ута руугаа өөдөө бодоод байлга.

Хонхо, бүхэ түүлгэн — хоёр хүн энэ наада наададаг. Эдэнэр адли тоотой шагайнуудыс шэрдэг дээрэ хаяжархиха. Тэдэнэй зариман бүхэ, зариман хонхо боложо буудаг. Хөлсөнэйгээ ёһоор, наадагшад нэгэниинь бүхыснь, нүгөөдөн хонхыснь абаха ёһотой (собирание альчики). Шагайнуудыс хаяһан хүн өөрнөө шагайнуудыс түүжэ абахадань, нүгөөдэ хүннэй өөрнхисэ абаха. Тиихэднэ ондоо байдалтайгаар унаһан шагайнууд үлэжэл байха. Тэдэнэ дахин дахин элжээгээр хаяһаар байтарн, шагайн дууһаха. Абаһан шагайнуудаа тоолоод үзэхэднэ, нэгэнэйхинь олон, нүгөөдөнхын үсөөн байдаг. Үсөөн шагайтай хүннэй — бултиснь, олон шагайтайн — тэрнэйн тоогоор хаяда, дахин түүхэ. Тиигэ тиигээр шагайгүй үлэжэ хүн шүүгдэһэн болодог. Урид хөлсөнэйгээ ёһоор, хонхо гү, али бүхэнүүдыс түүжэ, өөртөө абаха (Ц.Б. Бадмасв).

Таалсалга — хэдыснь хүн наадажа болохо. Хүн бүхэн адли тоотой шагайнуудыс бэс бэсдэ абаад, тэрэн сооһоо хэдыхэн шагай бусадтаа харуулангүй, ноусаар гартаа адхажа, урдаа баряад байха. Тиигээд булганай баряад байһан шагайнууд хамтадаа хэдыб гэжэ наадагшад тус тустая таажа хэлэхэ: нэгэниинь таба гэхэ, хоёрдохинь — долоо, гурбадахинь — арба гэхэ мэтээр. Бултадаа хэлһэн хойноо гартаа барихан шагайнуудаа эли болгожо харуулаад, хамтыснь тоолодог. Хэниинь таажа хэлһэн байһаб, тэрэн тэдэ шагайнуудаа бултиснь абадаг. Тиигээд бултаараа дахин шагайнуудаа гартаа бардаг. Хэрбээ хэнииньшэ таагаагүй хаань, дахин шагайгаа таалсажа наададаг (угадывание).

Мори урилдаан — энэ нааданда арбан шагай хойно хойноһоонь һубариулаад табидог (конские бега). Пубариулан табихан шагайнуудһаа гадна, нэгэ-нэгэ шагайгаа морин болгожо, һубариулан шагайнуудайнгаа түрүүлшын шагайн хоёр хажууда эргэлүүлэн табиха. Тиигээд гурбан шагай абажа, өөдөн хаяха. Унахадань тэдэн соонь морин буугаа хаань, хаяһан хүн өөрнөө морин нэгэ алжуулжа, урдахи шагайн хажууда табиха. Хэрбээ хоёр морин буугаа хаань, гурбадахы шагайн хажууда, гурбуулаа морид буушоо хаань, дүрбэххи шагайн хажууда табиха ёһотой. Энэ наада хоёр лэ хүн наададаг.

Хоёрдохы хүннэй хаяхадань, баһа тиигээ морисо гүйлгэхэ юм. Хэды дахин хаяда байхадань, мориннэй арбан шагайгаа ходо гарадаг. Хэней морин түрүүлжэ гарааб, тэрэн булиһан болодог. Хорбогой хоёр тэргүүр тэдэ морид урилдаха (Г. Дашабылов).

Шагай няһалалга — 3-4 хүн наадахадаа, тоогоороо тэгшэ 20-30 шагайнуудыс шэрдэг дээрэ тараан хаядаг. Тэдэн хонхо, бүхэ, морин, үхэр, тэмээн гэхэ мэтээр унаха. Тиихэднэ наадагшад нэгэн шагайгаа няһалан, бүхыс бүхөөр, хонхыс хонхоор, моринс морсөр, үхэрыс үхөрөөр тухаха ёһотой (сбивание лодыжек шельчком). Няһалһан шагайн зуураа ондоо шагайе дайраа хаань, тэрэ хүн няһалхая болижо, ондоо хүннэй няһалха юм. Тудагдань шагайншэ ондоо шагай дайраха ёһотой. Хэрбээ няһалһан шагайн

оншологдоһон шагайгаа тухаа хаань, тэдэнэйгээ али нэгэ абаха. Адли шагайнуудай дууһатар саашань удаадахи хүннэй няһалха юм. Шагайнгаа дууһахада, үсөөн абагша хүнэй шагайн тоогоор дахин няһалдаг. Тиигээр нэгэнэй шагай дууһадаг. Минин бишыхан байхада, абамин шагай няһалха наада заажа үгөө бэлэй (С. Дашын).

Хонгордоолго — хоёр-гурбан хүн энэ наада наададаг юм. Бүхэ шагайгаа хуабажа абадаг. Хоёр талаһаа адли тоотой шагай абажа нилүүлдэ, нэгэ хүннэй тэдэнэ 15-20 сантиметр тухай дэвшон хаяда, доошоо унахадань, альганайнгаа арыс тодоод үгдэг. Тиигээд гар дээрэ тогтоһон шагайе баһа дэвшон хаяжа, альган дээрэ тодоод абадаг (подбрасывание вверху лодыжек). Тиигээ абаһан шагайн өөрнэй болоно. Түрүүлшын хүнэй наадажа болохолоор, хоёрдохы хүннэй наадаха дүримтэй. Пүүлдэ шагайгаа тоолохонь, нэгэниинь олыс, нүгөөдөн үсөөниин абаһан байха. Үсөөн шагайн тоогоор дахин дэвшон хаяжа наадаһаар, нэгэнэй шагай дууһажа, шүүгдэһэндэ тоологдодог юм. Хонгордоожо наададаг шулуунийн һууридаа хүдэлэнгүй хэбтэбэ (Д. Батжабай).

Дүрбэн бэрхэ — энэ наада хоёр гү, али олон хүн наадажа болодог. Наадагшад дүрбэн лэ шагайгаар наададаг юм. Тэдэнэ элжээгээр шэрдэг дээрэ хаяхадань, нэгэниинь бүхэ, хоёрдохинь хонхо, гурбадахинь морин, дүрбэхинь үхэр буугаа хаа, дүрбэн бэрхэ бууба гээшэ (четыре трудных). Иигээ шагайгаа буулганан хүн дахин хаяжал байха юм. Тэд дүрбэн ондоогоор бууха гээшэнь сэхэ хомор байдаг. Тиимэ ушарһаа энэ наадан дүрбэн бэрхэ гэжэ нэртэй юм. Хөлсөнэйгээ ёһоор дүрбэн бэрхыс буулганан хүн нүгөөдөнхөө духыс няһалдаг юм. Зарим хүнүүд мүнөөгөрыс наададаг һэн. Бүхэ, хонхо, морин, үхэр буугаа хаань, тэрэ наадаһан дүрбэн бэрхэтэй болобо гээшэ (Ц.Б. Бадмасв).

Хоёр лама, хорин шүдхэр — энэ наада 2-4 хүн наададаг. Хорин шагайнуудыс бүхөөрнэ өөдөн, бэс бэсдөн тулгуулаад, түхэрэлүүлэн табиха. Эдэн шүдхэрнүүд гээшэ. Түхэрэснэй нэгэ хажууда, шүдхэрнүүд дунда хабшуулаад, хоёр шагай морин болгон бодожо табиха. Энэ хоёр лама (двос лам, двадцать чертей). Хамтадаа 22 шагай болодог. Наадагшад али нэгэ шагайһаа тэрэ 22 шагайгаа тооложо эхилхэдэ, нэгэ, хоёр гээд, хургаараа долоо тоодо тухадан шагайгаа түлхижэ гаргажархидог. Тиигээд саашань нэгэ, хоёр гээд дахин тоолохо. Тиигэ тиигээр долоо гэнэн тоонь ошожо, хоёр ламын нэгэндэ тухашоо хаань, тоолохо божиго, гаргаһан шагайнуудаа һөөргөн байраданыс табяад, тоолохо божиго. Тиихэднэ удаадахи хүннэй тоолодог юм. Зүб газарһаа эхилжэ тоолоо хаань, хоёр ламыс нэгэшэ дайрангүй, харин шагайнуудаа бултиснь гаргадаг юм. Тиигээ шаданан хүн иланан болодог. Хорин шагай «бүхэ» һуудалаар табихада, шүдхэрнүүд болодог, хоёр шагай «морин» болгожо табихада - ламаһан (Ц.Б. Бадмасв).

Мэлхэй - энэ наада 2-3 үхбүүд наададаг юм. 78 шагайгаар мэлхэйн дүрэ хэдэг (черспаха). Тэрэн нимэнууд хубитай: 6-6 шагайгаар 6 үс хэлэн нюргатай, 3 шагай һубариулажа табихан толгойтой. 4-4 шагайгаар хэлэн 4 шэлбэтэй, шэлбэ бүрин үзүүртэ 5-5 шагайгаар хэлэн хургатай, нюрганайн хоёр хажуу-

да гү, али дээрнэ табихан 2 бөөртэй, нэгэ һүүлтэй байдаг.

Наадагшад нэгэниинь 6 шагай гартаа абаад, тэдэнэ хаяхадань, шагайнуудын элдэб байдалаар буудаг. Тэдэн сооһоо бүхэнүүднэй тоогоор мэлхэйнгээ али нэгэ хубиис абадаг. Жэсэнь, 6 бүхэ буугаа хаань, нюрганай нэгэ үсыс, 4 буугаа хаань, нэгэ шэлбэ, 2 буугаа хаань, бөөр гэхэ мэтээр абадаг. Хаяһан хүн хаяжал байдаг. Тиигээр байтарн, мэлхэйн бэсдэ үгы болошоһон, али нэгэ хубидахы шагайн тоогоор бүхэнүүд буушадэг. Жэсэнь, 2 бүхын буухада, 2 бөөрыснь абаад, дахин хаяхадань, 2 бүхын буугаа хаань, 2 бөөрөө һөөргөн табяад, хаяхая болижо, удаадахи хүннэй хаядаг.

Мэлхэйн бэсдэхи шагайн дууһахада, наадан дүүрэдэг. Абаһан шагайгаа тоолохонь, хэнхын олон байһаб, тэрэ хүннэй шүүһэн болодог. Далан найман шагайгаар мэлхэй хэхэ (Ц.Б. Бадмасв).

Табаршаалга - энэ наада сэхэнхидэ үхбүүд наададаг болэй. Табан шагай газарта хаяда, нэгыснь абажа дэвшон шэрдэг. Тэрэнэйгээ агаарта ябаха зуура, газарта байгаага 4 шагайнуудаа нэгэ нэгээр шүүржэ абаха (подбрасывание и ловля в руку лодыжек). Тиигээд дүрбүүлшын дахин хаяжа, хоёр-хоёр шүүржэ абаха. Баһа газарта хаяда, дүрбөнэйгөө гурбыснь нэгэн доро, үлэгшэ шагайгаа гансаарын абаха. Тиигээд дүрбүүлшын шүүрхэ. Тэрэнэй һүүлээр баһа хаяжа шүүрэхэдэ, нэгэ-нэгээр абаха, зүгөөр шагайгаа баряад, дэвшон шэрдэһэн шагайгаа буухаһаа урид дэбднэн шэрдэг дээрүүгээр гараа хэды дахин долгитуулан хүдэлдэг. Энэнь «сахилгаан» гэжэ нэртэй.

Тиигээд нэгэ-нэгээр шүүрэхэдэ, дэвшон шэрдэһэн шагайнгаа буугар, гараараа 2-3 дахин дэбднэн шэрдэг тоношод абадаг. Энэнь «тэнгэрийн дуун» гэжэ нэртэй. Тэрэнэй хойно имэнүүд шүүрэлгэ байгаа.

Нэгэ шагай шүүрэхэ, тиигээд хоёр шагай дэвшон шэрдэг, мүн нэгэ шагай абадаг. Гурбан шагайгаа дэвшон шэрдэг, үлэһэн ганса шагайгаа абадаг. Иигээ абахадань, шэрдэг дээрхи шагайгаа хоёр гараараа абаха юм. Энэ «шүүрэлгэ бороо» гэжэ нэртэй. Тиигээд шагайнуудаа табуулыснь дэвшон хаяжа, хоёр гарингаа ара дээрэ тогтоодог. Тэдэн булташыс тогтожо, зариманнэй унажашыс болохо. Зариманнэй тогтоо хаа, тэдэнэ унагаангүйгөөр гараа аалихан доошолуулжа, шэрдэг дээр хэбтэһэн шагайгаа һабардажа абадаг. Энэнь «бороо тогтоохо» гэжэ нэртэй. Тиигээд шагайнуудаа бултиснь дэвшон хаяжа, алгыяа өөднэ харуулаад тодожо абадаг.

Хумпараа - энэ наада наһаяа хүсэһэн 2-4 хүбүүд наададаг һэн. Гурбан шагай абажа, элжээгээр шэрдэг дээр хаяха. Тэдэн гурбуулаа бүхэ буугаа хаань, хумпараа буугаа гэжэ тоолодожо, хаяһан хүн шүүһэн болодог (бросание на кон). Хэрбээ нэгэниинь гү, али хоерын бүхэ буугаа хаа, хумпарааныс буугаагүй гээшэ.

Шагай шүүрэлгэ - 2-3 хүн наадаа хаа, тус тустая, ами амияа хараад наададаг, олон хүн хаа, 2-3 можо болодог (хватание лодыжек).

Шала дээр шэрдэг дэбдсэд, тэрэнэ тойрожо, ондо ондоо можынхид хэлгэлдэд һуудаг. Шагайнуудаа можо бүрин адли тоотойгоор, жэсэнь, можын табан шагайнуудыс хубаажа абаад, хүн бүхэн хэды хэды шагай шэрдэг дээр хамталан хаяхая хэлсэдэг. Хүн бүхэнэй энэ хубиис уридахы, саанан өөһэдтэнь үлэһон хубииснь нөөс гэжэ нэрлэдэг юм. Хүн бүхэн гартаа нэгэ-нэгэ шагайтай байха, тэрэн шүүрэгшэн гэжэ нэртэй. Шүүрэгшэнэ сэхэ дэвшон хаяда, тэрэнэйгээ һөөргөө буухыс үрдижэ, шэрдэг дээрхи шагайһаа шадалайнгаа дээрээр һабардажа абаад, шагайгаа адханан гараа дэвшон харуулан, шүүрэгшэнэ тодожо абадаг юм. Хэрбээ гартахи шагайгаа, мүн шүүрэгшэнэ унагаагагүй хаа, абаһанда тоологдодог.

Нэгэшэ шагайн гү, али шүүрэгшэнэй унаа хаа, абаһан шагайгаа хамаха зуураа, амияраа байһан шагай хүндэбэл, алдананда тоологдожо, шагайгаа һөөргөн хаяха ёһотой. Шүүрэгшэдэй нигэжэ аба абаһаар байтарынь, шэрдэг дээрхи шагайн дууһахада, можонууд ами аминдаа абаһан шагайгаа тоолодог. Тиихэдэ нэгэ можынхидын хаяһан уридахыһөө олыс абаһан, нүгөөдөн үсөөниин абаһан байдаг. Олыс абагшань үлүү гараһан шагайгаа нөөсдөө хэжэ, уридахыһөө дахин хаяха, дугуус абагшань нөөсдөө абажа, уридахыһөө хүсөөгөө хаяха ёһотой болодог. Тиигэ тиигээр нэгэ можын шагайнууд бүри үсөөрхэдөө, уридахыһөө хүсэхэс болижо, тэдэнэй шагайн тоогоор нүгөөдүүлшын хаядаг. Тиигээд лэ хоёрдохы можонь шагайгүй боложо шүүгдэдэг юм. Шүүрэгшэнэ дэвшон шэрдэсээрэ, урда тэрэн илгагша шагайгаа адха соогоо бажуужа үрлсэд, шүүрэгшэнэ дээрнэ тодожо абаха (Ц.Б. Бадмасв).

Шагай харбалга - наадагшад хоёр можо болоод, тус тустая адли тоотой шагай абадаг. Тэрэн сооһоо табата-табан гү, али арба-арбан шагайнуудыс абажа, тэдэнэ тэбэрхэн хабтагай дээр бэс бэсдөн хашажа һубариулаад зурытар табидог. Тиигээд тэдэнһээ 2-3 метр зайтай газарта һуугаад жорхоор харбадаг (стрельба по лодыжкам). Шэб шэнэхон һосы гэртэ хүбүүд, басагад олооро сугларшоод, шагай харбажа, бэһолий ноулажа байба (Ж. Тумунов).

Ёрхо (жорхо) - нэгэ тээгээ хабтагар нюргатай, харбаха үзүүрын зэртэй, уташаа хорсод сантиметр, үргэниин нэгэ сантиметр тухай гонзорхон яһан (небольшая кожаная стрела при игре в альчики). Яһан сагаан ёрхоо гэнтэ ханаанда оруулжа, ара дундаа хадууһан алтан хэтэһэн гаргажа. (Х. Намсарасв).

Харбуул - модон шугамай маягтай, уташаа 40-50 сантиметр, үргэниин 4-5 сантиметр, нэгэ хажуудаа ута руугаа тобойгоод гараһан хамартай хабтагархан модон (небольшая дощечка для стрельы при игре в альчики). Ёрхо харбуул хоёроо баряад, үрөөһон хүлөө урагшан жижжэ, шала дээрэ һуугаад, харбуулайнгаа нэгэ үзүүрыс хэлийгөө үзүүр дээрэ табяад, дээрэн ёрхоо табяад, шагай тээш тэрэнэ шэглүүлэн, дунда хургаараа няһалдаг юм. Ёрхон ошожо, үрстэй шагайнуудыс унагааха ёһотой. Үрстэй шагайнгаа дууһахада, абаһан шагайнуудаа тоолоод үзэхэднэ, хоёр можын нэгэниинь үридахыһөө олыс, нүгөөдөн үсөөниин абаһан байдаг. Үсөөниин абагшаднын өөһэднэй нөөсдөө нэмжэ, уридахыһөө хүсөөгөөд табиха ёһотой. Хэдэн дахин нигэжэ харбаад байхадань, нэгэ можын шагай дууһажа шүүгдэдэг. Ута Тогоон шэнһэй харбуулаа гуталайнгаа жам дээр табяад няһалжархина (Ж. Балданжабан).

Хорёо барилга — наадагшад бүхы шагайнуудаа аб адлар хубаажа абаад, тэрэгээрэ хорёо бариха, досоонь 5 хони, 6 ямаа, 7 мори, 8 үхэр, 4 тэмээ табидог (горольба). Тиигээд 5-5 шагай элжээгээр шэрдэжэ, шагайнгаа бууһанай тоогоор сугтаа наадаһан нүхэрэнгөө хорёо сооһоон тэды малыснь гаргажа, өөрнөө хорёодо оруулдаг. Хорёогоор дүүрэн табан шууу малтай болошонь шүүһэндэ тоологдодог.

Алтан сэргэ — сэргэ гэжэ нэгэ томо баабхай табидог (золотая коновязь). Наадагшад шагайнуудаа адлар хубаажа абаад, гурбан шагай абажа, дэвшон шэрдэг. Унахадань, хэды морин буунаб, тэды мори сэргэдэ табидог. Тиигэ тиигээр сэргэс тойруулаад, олон шагай суглууланнэй шүүдэг. «Алтан сэргэ бууба», - гэжэ сэх олон шагай абажа, нормойдоо хээд, урмашан һууба (Х. Намсарасв).

С.Д.БАБУЕВ. Ц.Ц.БАЛЖИНИМАЕВА.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

«АНТИСОВЕТСКИЙ ЛАМА»

Став гражданином к тому времени социалистической Монголии, Самбу-лхарамба не боялся критиковать ни компартию, ни ее вождя. Жалел своих соплеменников, вынужденных жить в

безбожной стране. Когда Хамбо-лама Жамбал Доржо Гомбосов добился открытия высшей буддийской школы в Улан-Баторе, 1 сентября 1970 года при главном монастыре Монголии Гандан появились первые советские хувараки. Самбу-лама радушно принимал у себя земляков.

- Узнав, что я хожу к опальному

которой тосковал все годы на чужбине.

- Прекрасно, что у нас есть традиция ставить ступы в знак уважения к великим учителям, ушедшим из жизни. Даже обход ступы может пробудить семена благих поступков, заложенных нами в собственном уме ранее, - говорит Дашицырен-лама.

Считается, что духовное влияние ступы столь велико, что те, кто ее почитает, кто принимает участие в строительстве, а также те, кто живет поблизости от нее, воспринимают ее позитивное воздействие как источник мира, счастья и благополучия.

Будда сказал однажды своему ученику Ананде:

«У тех, кто придет поклониться ступе, сердца утихнут и воля ее в них радость».

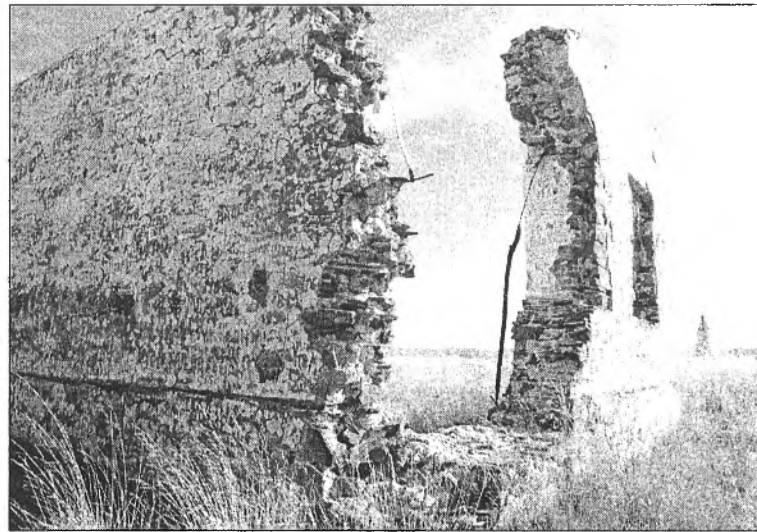
И утихшие сердцем, умиротворенные, они возродятся после смерти, когда разрушится тело, в обители небесного счастья».

ЗАРУБЕЖНАЯ СТУПА

ламе, меня вызвали в советское консульство и пригрозили отчислением из буддийского института. Ведь Самбу-лхарамба открыто ругал Ленина и советскую власть, - вспоминает кенсур-лама Чой-Доржи Будаев, - по приезду в Бурятию Самбу-лхарамбу встречал мой дядя, в то время ширетуй Иволгинского дацана.

Даши-Цырен-лама тоже тепло вспоминает своего земляка как энциклопедически образованного

человека. Будущие бурятские ламы по всем канонам почтения учителя помогали ему, ходили за покупками, выполняли работы по домашнему хозяйству.

Самбу-лама ушел из этой земной жизни в 1986 году вдали от родины, о

Приславшие на освящение субургана ламы напомнили вслухом о том, что не надо мусорить в любых местах, но около ступы любые плохие действия принесут вред в тысячу раз больше.

Туяна ЗОНДУЕВА.

Впервые в Бурятии в эти дни появилась буддийская ступа зарубежного производства. Ее изготовила в Монголии и привезла на грузовой машине внучка известного ламы, доктора буддийской философии Самбу-лхарамбы. Он избежал гибели и антирелигиозных репрессий на родине, но заплатил за это слишком дорогой ценой - пожизненной разлукой с родиной.

Уроженец Тугнуйской долины Самбу-лхарамба еще подростком в 1912 году был отобран в числе самых способных хувараков Бурятии для учебы в Богдын-хурэ. Так назывался до революции Улан-Батор. Позже талантливого юношу отправили в Тибет, в крупнейший Гоман-Дацан. Он традиционно считался в монастыре «монгольским» - большинство бурят и монголов, пришедших в Тибет, учились там и, благодаря своей учености некоторые из них в разные годы становились настоятелями монастыря. Один из его известных выпускников, бурятский лама, глубоко почитаемый в Тибете и в России - Агван Доржиев (1854-1938). Юношей, преодолев немалые трудности по пути из Монголии в Тибет Самбу-лама поступил в Дрепунг Гоман-Дацан и достиг высочайших успехов в изучении буддийской философии. Сейчас монастырь Гоман перенесен в Индию и сохраняет лучшие традиции буддийского образования, принятые еще в индийских монастырях-университетах первых веков нашей эры.

«МНОГО ДВЕРЕЙ»

«Гоман» в переводе с тибетского означает «много дверей». Название неслучайно, считается, что ламы этого дацана практикуют высший пилотаж медитации, когда, сосредоточившись и достигнув особой энергетической концентрации, внезапно встают и выходят из монастыря не через обычные двери, а сквозь стены. Камень на мгновение как бы растворяется перед всемогущими ламами, образуя множество дверей - «гоман».

На традиционном выпускном экзамене перед тысячами монахов из великих монастырей уроженец Бурятии Самбу получил степень геше лхарамба (доктор богословия).

В 1959 году, когда Далай-лама покинул оккупированный ки-

тайскими коммунистами Тибет, Самбу-лхарамба ушел вместе с ним в Индию. Там он преподавал в Калькутском университете - одном из старейших и крупнейших университетов Индии. За обширные знания и мудрость ему присвоили звание профессора этого университета.

- Самбу-лхарамба усыновил мого отца по приезду в Монголию. Из рассказов отца я узнала, что дедушка настолько хорошо говорил на тибетском, что никто не верил в его иноземное происхождение. Хотя, кроме тибетского и родного бурятского, Самбу-лхарамба знал еще несколько языков, - вспоминает внучка великого ламы Эрдэмгэрэл.

Она показывает старые фотографии. Действительно, Самбу-лхарамба на фоне Калькутских пальм и храмов больше похож на высокоученого тибетца. На построенный субурган Эрдэмгэрэл бережно поставила один из последних прижизненных снимков дедушки.

- В СССР его не пускали, он ведь не был советским гражданином. Ушел еще подростком из царской России, а вернулся в годы застоя. Чудом он смог побывать 2 раза на родине в 60 - х годах. И всегда возвращался со слезами на глазах от вида разрушенных останков своего родного Цолгинского дацана, - говорит Эрдэмгэрэл.

Седрак Сергосвич Ананикян по большому счету прожил в старинном русском селе Тарбагатай двадцать восемь лет. Сюда он приехал работать вторым зоотехником в управление сельским хозяйством Тарбагатайского района после окончания Бурятского сельскохозяйственного института.

Здесь его семья обосновалась, выросли дети - сын Сергей и дочь Вардуи. Здесь получил признание людей как профессионал сельского хозяйства, а с упадком отрасли и развалом большинства сельских коллективных хозяйств в период реформ подался в предпринимательство. Оказался в этой нише вынужденно и если сказали бы ему тогда, что в будущем станешь бизнесменом, ни за что бы не поверил. Но так повернулась жизнь, и в его судьбе появился новый поворот.

Но если бы в начале девяностых ему сказали, что ему присвоят звание заслуженного работника культуры Республики Бурятия, он тем более не поверил бы. Но между тем это случилось в начале апреля 2007 года. Кроме того, Седрак Сергосвич является членом Совета национальности при Президенте Республики Бурятия, известным публичным человеком, общественным деятелем, чье имя известно не только в республике, но и за ее пределами.

Он - председатель армянского культурного центра Республики Бурятия, является руководителем регионального отделения Союза армян России, объединяющей армянские диаспоры в субъектах страны.

Два года назад был торжественно отмечен в здании театра Русской драмы десятилетний юбилей армянского национально-культурного центра. Множество приветственных адресов, поздравительных телеграмм в адрес армянской общины в Бурятии и лично ее председателя подчеркнули особый вклад армянской диаспоры в укрепление экономики, социальной сферы, создание атмосферы дружбы, толерантности и взаимопонимания между народами. Это отметили и Главный федеральный инспектор Полномочного представителя Президента России в Сибирском федеральном округе Б.В. Данилов, представители Правительства, Народного Хурала республики, мэрии города Улан-Удэ,

из Москвы, соседних регионов России, а также от многочисленных друзей из национально-культурных центров республики.

Как он пришел к этому? Как он объединил около трех тысяч армян, живущих практически во всех районах республики, людей разных возрастов, с разными характерами, интересами, сумел показать самобытную, древнюю культуру своего народа на деле, а не на словах беречь традиции, язык, быт, чашу этноса?

Наверное, все началось с глубоко личного.

- Было время, когда мой сын стеснялся разговаривать со мной на улице на армянском языке. И мне было больно видеть это, поверьте! Мне хотелось снять некое чувство вины перед дедом за то, что они, выросшие вдали от родины, не знают родного языка, культуры, быт, - рассказывает Седрак Сергосвич. - Чтобы дети знали родной язык, культуру, открыли армянскую воскресную школу в Улан-Удэ.

В 2003 году вышел первый номер газеты общины «Крунк» («Журавль»). Газета стала единственным изданием в Восточной Сибири, выпускаемым одновременно на русском и армянском языках.

Седрак Ананикян - завзятый футболист, участвовал во многих дружеских встречах. В 1996 году ему пришла идея со всей республики собрать игроков в первую армянскую команду и организовать футбольный матч со сборной села Тарбагатай. На первый футбольный матч с участием сборной армянской команды приехало около 100 машин с болельщиками земляками из всех районов республики! Армянская футбольная команда «Арагат» сыграла встречи и в Тарбагатае, и в Улан-Удэ, и эти игры стали началом последующей работы. Создание футбольной команды стало первым шагом к объединению армян, проживающих на земле Бурятии. Было желание собрать земляков, организовать армянскую общину, по примеру других городов и регионов России. Это удалось сделать только в 1998 году.

В Уставе созданной общественной

На конкурс «Мир и Бурятия»

ЛИДЕР

организации сказано, что цель армянской диаспоры - сохранение родного языка, быт, традиций, исторической памяти своего народа, развитие национального самосознания. Что интересно, «футбольная» тема получила дальнейшее развитие. По предложению руководителя армянского культурного центра в Улан-Удэ ежегодно в мае стали организовываться спортивные встречи между командами национально-культурных центров республики.

Первые годы «Арагат» имел безусловное лидерство, но позднее он начал встречать достаточно сильное сопротивление со стороны других набирающих силу футбольных команд.

А это еще одна интересная грань работы армянского культурного центра Бурятии - народный ансамбль песни и танца «Рафаэлло». Гордость местной армянской общины, показатель мультикультурности многонациональной современной Бурятии, собрание ярких талантов представителей армянского народа. Конечно, самой первой удачной находкой в этом коллективе является его руководитель Ерванд Калачян. Наверное, раньше Ерванд и представить не мог, что он, техник-технолог по образованию, специалист ресторанный бизнес, вдруг возьмется обучать детей танцам! Однажды увидел его Седрак Ананикян как он во-

ликольно танцует, как тепло его принимают земляки и предложил Ерванду создать детский танцевальный коллектив.

30 декабря 2000 года ансамбль песни и танца «Рафаэлло» впервые выступил на новогоднем вечере и покорила сердца всех сородичей. Этот день теперь считается днем рождения ансамбля. За короткий срок коллектив стал лауреатом республиканского конкурса «Утренняя звезда», а солист ансамбля Валико Гаспарян удостоен диплома III степени. Ансамбль гастролировал по городам Сибири, везде получая высокую оценку восторженных зрителей. В 2002 году ансамблю присвоено звание «народный». По словам Ерванда, через этот коллектив прошло около 70 человек. Одни участники выросли и уходили, на смену им приходили новички.

- Я выезжал с концертами ансамбля «Рафаэлло» в Иркутскую и Читинскую области. Ребятам очень тепло принимали, - рассказывает руководитель армянского культурного центра. - Спрашивали, это государственный ансамбль танца Армении? Настоящие профессионалы наши дети танцевали... Причем каждый танец - в новых костюмах.

А это опять-таки все делалось на личные средства, на личный энтузиазм. Оказалось, что ансамбль с подачи Седрака Ананикяна повлиял на выбор будущей профессии некоторых молодых участников «Рафаэлло». Они пошли учиться в Восточно-Сибирскую академию культуры и искусства. Здесь нужно отметить такую деталь. Если первые переселенцы из Армении представляли собой в основном строителей, людей рабочих профессий, то сегодня уже появляется поколение, представляющее собой людей творческих интеллектуальных профессий. И стоит добавить, что Ерванд Калачян к этому времени уже окончил Институт танца ВСГАКИ и стал профессиональным, хорошо известным в республике хореографом. А это значит - будут у «Рафаэлло» новые высоты.

Но не следует думать, что у Ананикяна в работе преобладают только пес-

ни, танцы, школа, футбол. Это просто видимые достижения, результаты. А сколько времени ему приходится тратить на работу с правоохранительными органами, паспортно-визовой, миграционными службами с тем, чтобы решить проблемы членов своей общины, упорядочить жизнь и работу тех, кому нужны документы, прописка, решение других насущных вопросов. Община помогает своим членам безболезненно интегрироваться в общую среду, адаптироваться в новой обстановке и участвовать в решении социальных проблем. И самое главное, она целенаправленно занимается воспитанием подрастающего поколения в духе интернационализма, общечеловеческих ценностей, взаимного уважения и понимания.

Армянский культурный центр под его председательством поддерживает дружеские отношения со всеми национально-культурными центрами республики и играет большую роль в создании атмосферы взаимопонимания и согласия.

Будучи членом Совета национальности при Президенте Республики Бурятия В.В. Наговицыне, Седрак Сергосвич Ананикян внес немало конструктивных предложений, способствующих углублению сотрудничества и межрегионального согласия в республике.

Еще один интересный факт. Десять выпускников улан-удэнских вузов изучали нашу деятельность, и темой для защиты диплома избрали работу армянского культурного центра Бурятии. По сути, опыт армянской общины и работы ее председателя уже стал достойным общественности, позволяет на практике исследовать современное состояние межнациональных отношений в республике, прогнозировать их развитие в перспективе. А насколько эта проблема сегодня актуальна в России - и говорить не нужно. Помоему, пример межнационального согласия в Бурятии очень показателен для многих регионов страны и требует дальнейшего исследования. В Совете национальности при Президенте Бурятии я, кстати, предлагала провести на эту тему научно-практическую конференцию.

Октябрина ЕШЕЕВА.

Калейдоскоп

Какие продукты сохраняют зрение

Самыми известными природными лекарствами для зрения считаются морковь и черника. Однако в последнее время научное доверие к ним ослабло: исследования показывают, что зеленые и желтые фрукты и овощи намного полезнее для сетчатки, чем оранжевые. В них содержится лютеин и зеаксантин - тоже пигменты, но более сильные с точки зрения лекарственного воздействия.

Ниже приведен список наиболее полезных для глаз продуктов. Выберите из них наиболее для вас подходящие и постарайтесь, чтобы какой-то из них входил в каждый из ваших приемов пищи (в идеале их должно быть 5): шпинат, капуста белокачанная, капуста листовая, кабачок, кукуруза, брокколи, брюссельская капуста, салат-латук, листовый салат, стручковая фасоль, фисташки, яйцо, авокадо.

Рыбная диета омолаживает кожу за 3 дня

Всего три дня соблюдения рыбной диеты необходимо для того, чтобы увидеть первые результаты омоложения кожи. Это доказывают наблюдения американского дерматолога Николаса Перрикона. Объяснение кроется в жирных кислотах омега-3. Они в большом объеме содержатся в лососе, тунце, макрели и способствуют регенерации кожи.

нерации кожи.

Среди других советов профессора Перрикона - потребление 2 л воды ежедневно и исключение из рациона кондитерских изделий, которые только старят кожу.

От запаха завядают ваши сны

Если у вас в спальне пахнет цветами, то вам будут сниться приятные сны, считают немецкие ученые. Специалисты провели эксперимент из двух этапов, в котором приняли участие 15 женщин. Во время одного сеанса сна к участникам подносили розы, после чего они сказали, что им снились приятные сны. Затем специалисты провели такой же эксперимент, поднеся к спящим тухлые яйца. В результате участники после сна жаловались, что им снились кошмары.

Крупные при рождении девочки больше подвержены риску возникновения рака груди

У девочек, которые рождаются с весом и ростом больше среднего, увеличен риск возникновения рака груди в будущем, сообщили британские ученые. Проанализировав исследования, в которых приняли участие более 600 тыс. женщин, специалисты выяснили, что размер ребенка при рождении имеет большое значение. Медики из Лондонской школы медицины

считают, что этим можно объяснить 5% всех случаев рака молочной железы.

Чем дольше брак, тем больше ссор

Если ваш супруг или супруга в первые годы совместной жизни устраивает за вами слежку, ворчит и предъявляет завышенные требования, знайте: дальше будет хуже. Дело в том, что, по данным ученых, чем дольше муж и жена живут друг с другом, тем раздражительнее и нетерпимее друг к другу становятся. К такому выводу пришли специалисты из Института социальных исследований Мичиганского университета (США).

Плохая погода провоцирует набор веса?

Шотландские ученые выяснили, что плохая погода способствует появлению лишнего веса. В пасмурные дни организм человека недополучает витамина D, который синтезируется организмом только на солнечном свете.

Нехватка витамина D, от которой страдает в зимнее время абсолютное большинство горожан, мешает правильной выработке гормона лептин. Он обычно сигнализирует мозгу о том, что мы насытились. Таким образом, если лептин вырабатывается плохо (а в случае недостатка витамина D это так и происходит), сигнал о насыщении «запаздывает» и человек съедает значительно больше, чем ему нужно.

ПРИЯТНОГО АППЕТИТА

Пицца для нас уже давно перестала быть диковинкой. Теперь мы ее не только покупаем, но и с удовольствием готовим сами. Хотите попробовать новенькие рецепты вкусной пиццы?

помидоров, очищенных от кожи, крупно нарезанных. Сардельки разрезать вдоль и уложить в виде решетки сверху, добавить соль, перец, сбрызнуть оставшимся маслом. Выпекать в духовке 20-30 мин на среднем огне.

С ЗАПЕЧЕННЫМИ ОВОЩАМИ

Потребуется: для теста - 200 г муки, 1/2 ст. л. соли, 1 ст. л. сухих дрожжей, 150 мл воды, оливковое масло. Для начинки - 2 красных перца, 1 лук-порей, 1 ст. л. оливкового масла, 4 ст. л. томатной пасты, 120 г сыра, 12 маленьких помидорчиков, 3 ст. л. замороженного горошка, 2 ст. л. тертого сыра.

Приготовление. Разогреть духовку до 220°C. В миске смешать муку, соль и дрожжи. Добавить теплую воду и замесить мягкое тесто. Месить на столе, посыпанном мукой, 2-3 мин, затем раскатать в круг диаметром 30 см. Смазать большой противень маслом и положить на него основу для пиццы. Нарезать перцы кольцами и нарезать лук-порей. Перемешать овощи с маслом, солью и перцем. Выложить на противень и запекать 10 мин. Намазать основу для пиццы томатным соусом, посыпать луком-пореем и красными перцами. Тонко нарезать сыр, положить на овощи. Сверху посыпать маленькими помидорчиками, порезанными пополам, и горошком. Посыпать сыр. Запекать 15-20 мин.

С ГРИБАМИ

Потребуется: для теста - 200 г муки, 10 г дрожжей, 0,5 ч. л. сахара, 100 г молока, 0,5 ч. л. соли. Для начинки - 600 г свежих грибов, 3 ст. л. сливочного масла, 3 яйца, 100 г мо-

лока, 1 ст. л. лимонного сока, 2 ст. л. зелени петрушки, 2-3 луковицы, черный молотый перец, соль.

Приготовление. Замесить дрожжевое тесто, раскатать в пласт слоем толщиной 0,6-0,7 см по размеру противня. Раскатать жгутик из этого же теста, уложить по бортику пиццы, смазать желтком. На поверхности теста распределить начинку из отдельно обжаренных и смешанных грибов и лука. Взбить яйца, смешать с молоком, соком лимона, приправить солью, перцем, добавить мелко нарубленную зелень петрушки и полученной массой залить начинку. Выпекать до готовности. Подавать пиццу горячей к грибному бульону, чаю, кофе.

С КОЛБАСОЙ

«Могу дать рецепт пиццы, которая готовится за 8 мин. Берём заготовку для пиццы (в магазинах продают), смазываем май-

Красота и здоровье - от природы

«МАСКА ИЗ ЯБЛОКА ОМОЛАЖИВАЕТ КОЖУ»

МАСКИ ДЛЯ НОРМАЛЬНОЙ КОЖИ

1. Смешайте укроп, мяту, ромашку, липовый цвет, шалфей и заварите кипятком (1 ч.л. травы на стакан воды), положите теплую кашлицу на лицо и сверху укройте салфеткой, смоченной отваром трав.
2. Смешайте 1:1 листья одуванчика и подорожника, добавьте равное количество меда, чуть-чуть воды. Нанесите маску на лицо на 20 мин. Смыть холодной водой.
3. Питательная маска. Смешайте 1 ст.л. меда, 1 ст.л. оливкового или растительного масла и немного желтка. Хорошо перемешайте. Через 20 мин смойте отваром липового цвета или шалфея.

МАСКИ ДЛЯ СУХОЙ КОЖИ

1. 1 ст.л. мелко нарезанного укропа смешайте с 1 ч.л. оливкового масла, прибавьте овсяной муки (хорошо измельченные овсяные хлопья) до получения кашицы. Смойте через 20 мин.
2. Смешайте в равных частях мелко нарезанные листья мяты, мать-и-мачехи. К 4 ч. л. этой смеси добавьте 2 ч.л. овсяной муки, заварите стаканом кипятка. Теплую смесь нанесите на лицо на 20 мин.
3. 1 ст.л. смеси ромашки, мяты, подорожника заварите стаканом кипятка. Процедите, добавьте, помешивая 1 ч.л. картофельного крахмала. Через 30 мин смойте маску холодной водой или протрите лицо кубиком льда.

МАСКА ДЛЯ ЖИРНОЙ КОЖИ

1. Возьмите в соотношении 1:1:1 цветы ромашки, липы, бузины. 1 ст.л. сухой смеси залейте стаканом кипятка. Проварите на слабом огне 10 мин, настаивайте полчаса, процедите. К теплому отвару добавьте 0,5 ч.л. меда и немного овсяной муки. Нанесите тонким слоем на 20 мин. Смойте сначала теплой, затем холодной водой.

МАСКА ДЛЯ КОМБИНИРОВАННОЙ КОЖИ

1. Приготовьте смесь из крапивы, подорожника, мать-и-мачехи, календулы, зверобоя, алоэ. Сделайте настой: 1 ст.л. трав заварите стаканом кипятка и дайте настояться 3-4 часа. Нанесите на кожу на 20 мин, смойте теплой водой.

МАСКА ДЛЯ УВЯДАЮЩЕЙ КОЖИ

1. Эта маска омолаживает кожу. Половину очищенного яблока натрите на пластмассовой терке (чтобы не окислилось), добавьте 1 желток, 1 ст.л. яблочного уксуса, 1 ст.л. жидкого меда, 1 ч.л. аскорбиновой кислоты (или 2 таблетки). Нанесите маску на лицо, шею. Оставьте на 30 мин. Смойте теплой водой.
Вот, пожалуй, и все. Желаю каждой женщине сохранить свою красоту до самой старости.

онезом и кетчупом или другим любимым соусом. Затем режим копченую или полукопченую колбаску на ломтики (тоненькие), кладем сверху заготовки. Затем можно положить помидоры, сверху посыпать тертым сыром - и в микроволновку на 6 мин. Ставим самую большую мощность. Достаем и едим!»

ОЛАДЬИ ИЗ ЗАПЕЧЕННЫХ ГРИБОВ

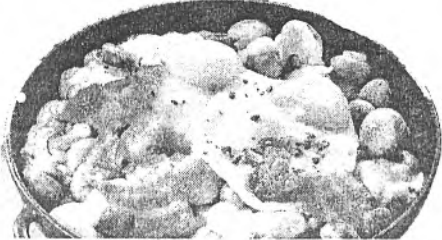
Потребуется: 500г свежих грибов (например, шампиньонов), 1 яйцо, 1-2 ст. л. сметаны, 1-2 ст. л. крахмала или муки, соль, перец, специи.

Противень смазать растительным маслом и выложить нарезанные грибы. Поставить в духовку на максимальную температуру. Периодически помешивать. Когда из грибов испарится вся жидкость, противень вынуть из духовки, слегка остудить грибы. Выложить их в миску, посолить, добавить специи, яйцо, положить сметану и крахмал (муку). Аккуратно размешать. В сковородке на средней температуре разогреть растительное масло. Выкладывать оладьи столовой ложкой на сковороду. Обжаривать с двух сторон до румяной корочки.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ ПИЦЦЫ

- Если вы решили запекать пиццу в духовке, лучше замесить дрожжевое тесто. Перед выпечкой оно должно постоять 30-60 мин. Тесто необходимо 2 раза осадить и только после этого можно выкладывать его в форму.
- В духовке выпекать пиццу можно двумя способами - на противне или в сковороде, причем ее толщина должна быть не менее 2 мм. Противень необходимо смазать растительным маслом. Выпекая сладкую пиццу, можно использовать и кулинарный жир, который следует посыпать мукой, чтобы блюдо не подгорело.
- Кож для пиццы можно раскатывать - тесто выкладывается на противень и пальцами растягивается по всей поверхности так, чтобы его края немного свисали за бортик. Перед тем как поставить в духовку, дайте ему постоять 5-7 мин.
- Обычно тесто ставят в духовку без начинки и запекают до полуготовности - когда внутри оно еще сырое, а сверху образовалась тонкая корочка. В этот момент его достают из духовки, выкладывают слоями начинку и пекут до готовности.
- Среднее время выпечки - 30-40 мин при температуре 250°C.
- Готовность пиццы проверяют с помощью спички, протыкая в самом толстом месте. Если спичка сухая - пицца готова.

Полосу подготовила Соёлма БАЙМИНОВА.

XVII ЖАРАНАЙ ШАРА ШОРОЙ ХУЛГАНА ЖЭЛ ТҮГЭС БУЯНТА ШЭНЭ ЗУРХАЙН ЁНООР НАМАРАЙ ҮЛҮҮ НҮҮЛ НАРА

Буряад литэ	12	13	14	15	16	17	19
Европын литэ	10	11	12	13	14	15	16
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагда Меркури среда	Лүрбэ Юпитер четверг	баасан Солдон пятница	бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хүхэ Бар	хүхэгшэн Туулай	улаан Луу	улаагшан Могой	шара Морин	шарагшан Хонин	сагаан Бишэн
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Һуудал	модон	хин	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

Гарагай 2-то намарай үлүү һүүл харын ноябрийн 10 (шэнын 12).

Хүхэ Бар, 5 шара мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурхан шүтээн, тэнгэри, лусууд тахиха, дасан дуган һэргээхэ, бодхоохо, арамнайлаха, лама болохо, хэшэг даллага абаха, замда мур гаргаха, бэри буулгаха, хүрэнгэ эһээхэ, гэр байшан бариха, хубсаһа эсхэхэ, тоосоо хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, тушаал зарлиг гаргаха, модо тариха үйлэһүүдтэ һайн. Модо отолхо, тангариг тахиха, адууһа мал худалдажа абаха, түрэл садан болохо, эм найруулха, холын замда ябаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ гэхэ мэтэдэ муу.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн, хамтаг хүрэхэ.

Гарагай 3-да ноябрийн 11 (шэнын 13).

Хүхэгшэн Туулай, 4 ногоон мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лама болохо, амбан поёд болон санаартада бараалхаха, шэнэ ноёнине тахиха, захирхы тушаалай ажалда орохо, дайсанни номгоруулха, тарни уншаха, харюулга хэхэ, 8 лусууд тахиха, мал, хүни ханаха хэрэгүүдтэ һайн. Энэ гарагта замда гараха, эм найруулха, бэрин үйлэһүүдтэ бэслүүлхэ, тээрмэ бодхоохо, суглаа хэхэ үйлэһүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абабал, зол жаргал оршохо.

Гарагай 4-дэ ноябрийн 12 (шэнын 14).

Улаан Луу, 3 хүхэ мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Парын сээртэй үдэр.

Бурханда зальбарха, лама хубаар болохо, буянай үйлэ бүтээхэ, «Чавдор», «Уһан балин», «Лудор», «Лусуудай балин» үргэхэ, лусууд тахиха, бэшэг зурхай зураха, ураг садан болохо, дасанай тахил заһаха, худалдаа хэхэ, эм найруулха, залаха, түмэрөөр дарха хэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, шүтээн бодхоохо, тоосоо хэхэ, замда ябаха үйлэһүүдтэ һайн. Газар һэндэхэ, харюулга хэхэ, модо тариха, юумэ газашань үгэхэ гэхэ мэтэ хориглоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри, үхэр мал арьбажаха.

Гарагай 5-да ноябрийн 13 (шэнын 15). Дүйсэн үдэр.

Улаагшан Могой, 2 хара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бэшэг зурхай зураха, сэргэ бодхоохо, арамнайлаха, санаар олгохо, хэшэг даллага абаха, гэр бариха, мал газашань гаргаха, сэргэ хүдэлгэхэ, эрдэмдэ һураха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ хэрэгүүдтэ һайн. Нүүдэл хэхэ, бэри буулгаха, худалдаа хэхэ, гэрэй һуури тахиха үйлэһүүдтэ хориглохо гэнэ.

Хүнэй үһэ абаа һаа, амгалан

тайбан байдалда үргэмжтэй һайн.

Гарагай 6-да ноябрийн 14 (хуушанай 16).

Шара Морин, 1 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, лама болохо, эм найруулха, замда гараха, эрдэмдэ һураха, бэри буулгаха, нүхэрэ эрихэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, аралжаа наймаа хэхэ зүйлүүдтэ һайн. Нялхы хүлдэ оруулха, сэргэ хүдэлгэхэ, мори худалдаха, нэхэхэ, нүүдэл хэхэ гэхэ мэтэдэ муу.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 7-до ноябрийн 15 (хуушанай 17).

Шарагшан Хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бямбанармын үдэр - арамнайлаха, лама болохо, даллага абаха үйлэһүүдтэ һайн, эд мал газашань үгэхэдэ, замда ябаханда муу үдэр.

Бурханда зальбарха, буянай үйлэ бүтээхэ, хэшэг даллага абаха, гүрэм заһал хүүдэхэ, сэх хүнтэй уулзаха, эд мал абаха, худаг малтаха, модо тариха, хото байшан бариха үйлэһүүдтэ һайн. Эм найруулха, мал, хүни ханаха, төөнхөхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, дасан дуганай һуури тахиха, нүүдэл хэхэ, худалдаа наймаа эрхилхэ, нохой абаха хэрэгүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абаа һаа, нюур шарай һайжарха.

Гарагай 1-дэ ноябрийн 16 (хуушанай 18-най үдэр үгы, хуушанай 19).

Сагаан Бишэн, 8 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, лусууд тахиха, лама болохо, сан табюулха, хангал тахиулха, һахиуһанда үгэлгэ үгэхэ, бэрин заһал бүтээһүүдтэ хэхэ, түмэрөөр урлаха, замда ябаха үйлэһүүдтэ һайн. Бэри буулгаха, мал худалдаха, шэнэ хубсаһа эсхэхэ, үмдэхэ, шэмэг оёхо, худалдаа хэхэ, гэр бариха, мал, хүни ханаха, төөнхөхэ, сэх уһа гаталха, заһаа бариха, дайсанни номгодохо хэрэгүүдтэ муу.

Хүнэй үһэ абаа һаа, һайн нүхэртэй хашиха.

Будажап Арсаланов БУРЯАД-МОНГОЛНАЙ

Буряад-Монголойм дүрэ һүлдэ
Буряад зонийнгоо эльгэ сэдхэлдэ
Тон ехэ үнэтэй юм,
Туйлай ехэ дотно юм.

Эрхэлэн гоншоод, балшар һаһатайдаа
Эжынгээ гарта һуугаа сагтамни,
Хүгшэн эжынэйм дууладаг дуунһаа
Хүгшэмөөр эдэлээли, Буряад-Монголни.

Уладтаа габьяатай шударгы зонийнай,
Угтан золгодог хани нүхэдэймни
Урин сэдхэл, түхэл шарай
Урматай мүнхэ юм Буряад-Монголдоо.

Ажалша хүдэр, оюун бэлигтэ
Арад зонийнай буян шэмэгые
Арбилан үдхэжэ үнэр болгодог
Арюун түрэл Буряад-Монголнай.

Байгал далайн буян хэшэгтэй,
Бархан-Уулын нангин тахилтай,
Элинсэг хулинсагай маанатгаа үршөөһэн
Элдин һайхан түрэл оромнай!

Түрэл нотагтаа эбтэй зетэй,
Түбинэн һалхинда бутаран гарангүй,
Түүхын уудамда золтой жаргалтай
Тугаа мандуулан урагшаа дабша!

Булгадаа бидэ дүхэрилэн дуулая,
Буряад-Монголдоо сольень дуудая!
Монгол үндэһэтэнэй арюун хоймор,
Молор эрдэнэ Буряад-Монголнай!

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МУЗЕЙ ИМ. Ц.С.САМПИЛОВА

Постоянные экспозиции:

1. «Русское искусство конца XVIII - нач. XX вв» - представлены произведения Владимира Боровиковского, Карло Бартоломео Растрелли, Ивана Айвазовского, Алексея Боголюбова, Федора Моллера, Василия Тропинина и многих других известных мастеров XVIII-XX вв.

2. «Передвижники». Середина XIX века. Известный бунт «четыредесятни». Кто же эти бунтари? Это художники, которые несли культуру и искусство в народные массы. Их имена - Николай Ярошенко, Иван Шишкин, Владимир Маковский, Архип Куинджи, Василий Перов.

Выставки:

1. Персональная выставка народного художника Бурятской АССР, заслуженного деятеля искусств РСФСР Ц. Сампилова «Любовь в степи», посвященная 115-й годовщине со дня рождения. На выставке вы увидите знаменитую картину Ц. Сампилова «Любовь в степи», серию «Свадьба хоринских бурят» и произведения художника из фондов музея и семейные реликвии. Только в музее просмотр видеофильма «Художник Сампилов», музейные уроки «Ц. Сампилов - анималист», уроки поэзии «Я наследник родного простора», урок-конкурс рисунков «Учись у Сампилова» (цена музейного урока - 50 руб.)

2. И.Г.Налабардин. Живопись. Графика. Персональная выставка к 75-летию со дня рождения и 50 лет творческой деятельности. И.Г.Налабардин известен сегодня как художник разностороннего направления. Нельзя найти ни одной сферы творчества, в

которой бы не реализовывал себя этот великодушный живописец.

3. Анонс. Галерея «Ханхалаев». Жамсо Раднаев - живописец. Бато Дашицыренов - скульптура и живопись. Открытие - в конце ноября 2008 года.

В Республиканском художественном музее им. Ц. Сампилова молодоженам предоставляется возможность фотографироваться на фоне коллекций русского искусства 18-начала - 20 веков и полотен современных художников Бурятии, которые восхищают любителей и знатоков искусства высоким уровнем профессионального мастерства.

Дорогие молодожены, приглашаем вас в музей!

Плата за музейные услуги составляет 350-400 рублей.

Музей работает каждый день, кроме понедельника с 10.00 до 18.00.

За справками обращаться по тел. 21-43-93, 21-29-09 или по адресу: г. Улан-Удэ, ул. Куйбышева, 29

Принимаются коллективные заявки на проведение передвижных выставок, музейных уроков, мероприятий, лекций, просмотр видеофильмов по искусству. Возобновились занятия в клубе «Юный друг музея».

Цена билета: взрослые от 45-75 руб. (в зависимости от выставки); детский - от 35 до 55 руб. (в зависимости от выставки); единый билет на выставку - 120 руб.

Амаршалга

Сэлэнгын аймагта Бүринхаан, Бүрин уула, Пүнсэг уула тахилгатай, Эмгэй эжы обоотой намжаа тэнюун, дуулим Ташир нотагта табан үхибүүдэй эсэгэ, найман аша зээнэри баабай болохо манай аба ТАБХАРОВ Сергей Будацыренович ноябрийн 8-да 60 наһанайнгаа дабаа дабахан. Түрэл колхоздо инженер-электрикээр бүхы наһаараа ажаллажа, шадал хүсээ, оюун бэлигээ, түгэлдэр зоригоо үгэһэн байна.

Нютаг голдоо хүндэтэй, энэрхы зөөлэн, тэнюун абари зантай, сагаан һанаатай, налгай сэдхэлтэй абаяа билдэнэр, үхибүүднэ, халуун зүрхэнһөө доро дохин амаршалаад, дэлхэйн гурбан зөөлөннис хүсэжэ, олон жэлдэ элүүр энхэ ябахыетнай үрэнэбди!

Үхибүүд, аша зээнэринь.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральная директор - ахамад редактор
А.Л.АНГАРХАЕВ.

Редакторай үүргэ дүүргэгшэ Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, Б.Г.БАЛЪЖИРОВ, П.Л.НОСКОВ, М.В.КАЛАШНИКОВ, И.В.СМОЛЯК (Буряад Республикын Правительство), А.С.КОРЕНЕВ, Ц.Б.БАТУЕВ, В.Р.БУЛДАЕВ, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Т.В.САМБЯЛОВА (генеральная директорай 1-дэхи орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (редактор), С.Б.БАЙМИНОВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Л.В.ОЧИРОВА, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ хото,
Каландариншвилийн үйлсэ, 23,
Хэблэлэй байшан
"Буряад үнэн".
E-mail:
unsp@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 6
хууданан хэмжээтэй.
Индекс 73877.
Хамтын хэһэг - 30080.

Хэблэлдэ
тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
ОАО-до бэлэн дианозитивүүдхээ
газетэ 7000 хэһэгээр хэблэгдээ.
Директорайн телефон: 21-40-45.

Б-0165-дахин номертойгоор
бүрдхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральная директорай-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмный - 21-54-54 (факс), ген. директорай 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур». «Вершинь» журналуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутайдай ажабайдалай болон олонитын хүдэлмэрин, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээлэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67.

Редакцида ороһон материал-
нууд шүүмжэлэгддэггүй, мүн
авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, болото баримтануудай, хүнэй, нотагай нэрлүүлэй
бэшлэгые хазагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай.
Редакцини һанамжа автарайхтай адли бэш байжа магад.

О республиканском клиническом госпитале

НЕ СТАРЕЮТ ДУШОЙ И ТЕЛОМ ВЕТЕРАНЫ

С.В.Дроздов

Оказывается специализированная медицинская помощь блокадникам Ленинграда, военным-интернационалистам и лицам, приравненным к ним.

Госпиталь располагается в современном 3-этажном здании с комфортными условиями для больных. Это 1-2 местные палаты с отдельными санузлами, балконами, на каждом этаже - телерадиооснащение. Отделения располагают помещениями для отдыха, оснащенные мягкой мебелью, телевизорами, на первом этаже здания расположен зимний сад. Финансирование госпиталя осуществляется по многоканальному принципу: бюджетное, обязательное и добровольное страхование, по договорам на оказание медицинских услуг. С 2005 года госпиталь передан в Министерство труда и социального обеспечения РБ.

Госпиталь основан 18 лет назад со 105 койками. В настоящее время в стационаре имеется 6 отделений на 187 коек: терапевтическое отделение - 29 коек, кардиологическое отделение - 48 коек, пульмонологическое - 29 коек, неврологическое - 44 койки, хирургическое - 31 койка, отделение анестезиологии и реанимации - 6 коек.

Коллективы отделений плодотворно внедряют в повседневную практику современные стандарты обследования и лечения с использованием новых, высокоэффективных лекарственных препаратов. В этом я убедился на своем личном опыте. Через 9-10 дней после поступления, лечась от снижения памяти и внимания, суставных болезней ног, как-то вечером заметил неравномерное сердцебиение. Потерпев немного, пригласил медсестру Оксану Андреевну Бадамаеву. Девушка, пощупав сердцебиение на руке, незамедлительно вызвала врача Валерия Владимировича Цыренова. Он, заметив неравномерность, предложил сестре снять ЭКГ. После ЭКГ сразу же поставили систему. Вслед за ней снова поставили ЭКГ. К счастью все восстановилось. Я очень рад Оксане Андреевне и Валерию Владимировичу за их четкий профессионализм в работе и, конечно, за сострадание.

Кстати, хотел бы подчеркнуть действительную атмосферу сострадания не только к болям и ранам ветеранов, но и уважение к ним. Наверное не погрешу, если скажу, что во всем госпитале у лечащих развивается и духовность. Хотел бы, чтобы духовность возрождалась у всех людей и народов любого верования.

В кабинете главного врача С.В.Дроздова (замами работают В.А.Тарнуев, Г.И.Богомолова) я заметил фотографию Далай-ламы XIV. Не отсюда ли можно сделать вывод относительно духовности. Ведь его Святейшество недаром приглашает все мировое сообщество к духовной революции. Пожалуй, к этому мы и идем. Иначе не добиться мира на Земле.

По заключению заведующего венерологическим отделением И.А.Цоктоева, я посещал ИРТ, где работают очень хорошие женщины, как Оюна Жоржевна Гармаева, Раиса Афанасьевна Пылева и другие. Проходил лечение и в физиотерапии. Там очень много препаратов. Я посещал кабинет с аппаратом на коленные суставы и Д Арсонваллизацию головы. Старшей медсестрой там долгое время работает Галина Александровна Калинина. Помимо того мне делали массаж и физические упражнения. Прошел я УЗИ, ЭКГ, проверялся у окулиста.

Игорь Лхамжапович Цоктоев ежедневно посещал все палаты, спрашивал о состоянии здоровья, фиксировал все замечания и от-

Республиканская больница №3 распоряжением Совета Министров Бурятской АССР от 12 января 1990 года переименована в госпиталь для инвалидов Великой Отечественной войны и Советской Армии с поликлиникой.

Проводится большая и ответственная работа, которая требует любого напряжения душевных и физических сил персонала и, самое главное, - терпения, упорства, многосторонних медицинских знаний, творческого поиска новых форм лечебно-диагностического процесса и организационной деятельности.

В структуре госпиталя шесть отделений: терапевтическое, неврологическое, кардиологическое, пульмонологическое, хирургическое, реанимационное.

Развернуты клиничко-биохимическая лаборатория, рентгенологический кабинет, кабинет ультразвуковой диагностики, отделение восточных методов лечения, гипербарической оксигенации, гамокамера, отделение реабилитации (физиотерапии, ЛФК, сауна, бассейн), кабинеты стоматолога, зубопротезирования, окулиста, отоларинголога, гинеколога, имеется своя аптека. На базе госпиталя функционируют кафедры терапии и рефлексотерапии Иркутского ГИДУВа.

Основное наше кредо - верность профессиональному долгу, все для больного.

Желаю всему коллективу благополучия и успехов в нашем нелегком труде!

Главный врач Бурятского Республиканского клинического госпиталя для ветеранов войн, заслуженный врач Республики Бурятия С.В.ДРОЗДОВ.

В.А.Тарнуев

Г.И.Богомолова

в номинации «Лучший госпиталь» для ветеранов войны по оказанию медицинской помощи пожилым людям».

Находясь на лечении, я лично убедился в том, что госпиталь действительно, на самом деле, отвечает всем требованиям медицины, самое главное, моральным, кото-

даже пожилых с небольшими сажают в кресла и отвозят их к процедурным кабинетам. А питание им приносят прямо в палаты. Я заметил с первого взгляда высокую культуру у самого главного врача Сергея Владимировича Дроздова. Вот откуда, пожалуй, рождается вся профессиональная культура коллектива всего госпиталя.

Техничками работают в основном молодые девочки, обучающиеся в городском медицинском колледже, будущие медицинские работницы. Они очень вежливые, добродушные, помогают медицинским сестрам.

Во всем госпитале, везде соблюдается исключительная чистота, установлены красивые пластиковые окна, такие же двери.

Надо заметить очень хорошее 5-кратное питание: завтрак с 8 часов утра, обед - в 13 часов, полдник - в 16, ужин - в 18, а в 21 час - что-либо (конфеты, яблоки) с каким-нибудь напитком. Также действует система диетического питания, значение которого в лечебном процессе трудно переоценить. Больным с белковым дефицитом, анемией, нарушением обмена диета разрабатывается индивидуально. Еще раз от имени ветеранов войны, труда через газету передаю слова благодарности всему коллективу госпиталя и желаю крепкого здоровья, счастья и всего самого доброго!

Александр МОЛОНОВ,
член Союза журналистов,
ветеран труда.
Фото А. БАТОМУНКУЕВА.

мечал их на историях болезней, к уходу из госпиталя каждому передавал «Выписной эпикриз», в котором были зафиксированы «Выписка из истории болезни», «Клинический диагноз» (основной, сопутствующий), жалобы при поступлении, данные объективного осмотра, данные неврологического осмотра, результаты анализов и обследований, биохимический анализ крови, рекомендация.

Говоря о госпитале, нельзя не упомянуть о следующем. На базе госпиталя-филиала Иркутского ГИДУВа работает кафедра терапии и рефлексотерапии, а также республиканский МСЭК. Это дает госпиталю широкую возможность применения восточных методов лечения. До 85% больных принимают ИРТ, массаж, отмечается снижение затрат на приобретение медикаментов. Совместно с сотрудниками кафедры проводится работа по изучению влияния восточного кровопускания на иммунную систему человека, потребность постоянно растет. Перспективы развития видятся в дальнейшем внедрении в практику новых методов рефлексотерапии: восточного массажа, комплексноморальных методов лечения, т.е. совмещение различных методов рефлексотерапии с обязательным анализом их эффективности у людей пожилого и старческого возраста. Одним из наиболее важных планов - это внедрение пульсовой диагностики в практическую деятельность врачей.

За развитие геронтологической службы в 2001 году решением Иркутской комиссии НИИ «Международного центра по проблемам пожилых людей» главному тогда врачу В.А.Тарнуеву была присуждена премия им.Т.И.Ерошевского.

В целях создания единого геронтологического центра и совершенствования оказания медико-социальной помощи лицам старшего трудоспособного возраста, вышло Постановление № 286 от 28.12.04 г. Правительства РБ о переходе госпиталя из МЗ РБ в Министерство труда и социального развития РБ и внесены изменения в учредительные документы. В плане оказания медицинской помощи ничего не изменилось, связи с лечебными учреж-

дениями, с Министерством здравоохранения РБ не утрачены.

На I Всероссийском конкурсе за звание «Лучший госпиталь для ветеранов войны», «Лучший по профессии», посвященном 60-летию Великой Победы, госпиталь стал лауреатом и занял III место

становятся этической нормой современного общества.

Подтверждая моральные качества коллектива госпиталя, не могу не заметить растущие, возрождающиеся их стороны. Нигде не услышишь грубых слов со стороны работающих. Более того

На конференции врачей

Идет операция. Оперирует зав. отделением С.С.Цэдэшиев

Применение корейского метода вакуумного массажа